

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS  
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS  
LIETUVIŲ KALBOTYROS, LITERATŪROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

**Ilona Osipova**

*Studijų programos Literatūrologija II kurso studentė*

**LIETUVOS ŽIEMGALA: TAPATYBĖ  
IR KULTŪRINĖ ATMINTIS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas  
lekt. dr. Nerijus Brazauskas

Šiauliai 2016

## TURINYS

I. ĮVADAS .....	3
II. MANUELIO CASTELLSO TAPATYBĖS IR JANO ASSMANNO KULTŪRINĖS ATMINTIES TEORINĖS APIBRĖŽTYS .....	13
III. LIETUVOS ŽIEMGALOS REGIONO ISTORINĖ IR KULTŪRINĖ RECEPCIJA .....	21
1. Lietuvos Žiemgala istoriografijoje .....	21
2. Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas .....	27
IV. TAPATYBĖS IR KULTŪRINĖS ATMINTIES VAIZDINIŲ (RE)KONSTRAVIMAS IR RAIŠKA LIETUVOS ŽIEMGALOS REGIONE .....	30
1. Lietuvos Žiemgalos legitimizavimo bandymai .....	31
2. Nevyriausybių organizacijų indėlis konstruojant Žiemgalos kolektyvinę atmintį.....	36
3. Intelektualinė Žiemgalos tapatumo recepcija spaudoje .....	43
4. Žiemgališkos tapatybės refleksija literatūroje.....	56
5. Atminties kultūros renginiai kaip regiono tapatybės kūrimas.....	68
6. Andrius Bitaitis kaip kultūrinės ir istorinės atminčių mediatorius .....	74
V. IŠVADOS .....	78
VI. SANTRAUKA .....	81
VII. SUMMARY .....	83
VIII. LITERATŪRA.....	85
IX. METRIKA .....	94
X. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION .....	94

## I. ĮVADAS

**Temos naujumas ir aktualumas.** Globaliame pasaulyje vis svarbesni tampa ne tik nacionalinių kultūrų atminties tyrimai, bet ir lokalių – miestų, regionų ar net oficialiai neįteisintų, bet kolektyvinėje atmintyje ir kultūrinėse praktikoje egzistuojančių subregionų atminties tyrimai, kurių objektu tampa lokalūs istoriškai išlikę ar sukonstruoti kolektyviniai identitetai, susiklostę kaip pasipriešinimas, atsakas, alternatyva globalizacijos skatinamam kultūriniam vienodėjimui.

Amerikiečių politologas Benedictas Andersonas modernių nacionalizmo tyrimų klasika tapusioje knygoje *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą* (1983) tautiškumą apibrėžia kaip tam tikrus kultūros artefaktus, kuriuos norint iš tikrųjų suprasti, reikia iširti, kaip jie istoriškai atsirado, kaip ilgainiui kito jų reikšmė, kodėl šiandien jie turi tokį emocinį krūvį ir kodėl tam tikros bendruomenės taip stipriai prie šių kultūros artefaktų prisiriša. Apibūdindamas tautą, kaip bendruomenę, šis politologas vadina ją įsivaizduojama, nes bendratautiečius vienija nebūtinai tiesioginiai ryšiai, o jų sąmonėje gyvuojantis įvaizdis, kad jie susiję<sup>1</sup>. Tad, anot šio teoretiko, „[b]endruomenės reikia skirti ne pagal tai, ar jos dirbtinės ar tikros, bet pagal tai, kaip jos įsivaizduojamos“<sup>2</sup>. Tokiu atveju ne tik tautas, bet bemaž visas bendruomenes, siejamas bendromis kultūrinėmis šaknimis, bei kuriančias ir palaikančias tas pačias tapatumo vaizduotės struktūras, galima traktuoti kaip įsivaizduojamas, nes jų nariai ką nors apie save mano ir įsivaizduoja kažkuo besantys. Ši įsivaizduojamos bendruomenės samprata mokslininkų jau pritaikyta ne tik apmąstant tautų kilmę ir raidą, bet ir bendrų kultūrinių vaizdinių ir tapatumo vienijamoms bendruomenėms tirti<sup>3</sup>.

Vokiečių kultūrologas, atminties kultūrų tyrinėtojas Janas Assmannas studijoje *Kultūrinė atmintis ir ankstyvoji civilizacija: raštas, prisiminimas ir politinė vaizduotė (Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination, 2011)* apibrėždamas kolektyvinę tapatybę taip pat teigia, kad ji „[...] yra vaizdinys, kurį turi pati grupė ir su kuriuo jos nariai sieja save pačius“<sup>4</sup>, tačiau detalizuoja, kad „[...] kolektyvinė tapatybė yra refleksyvi socialinio bendrumo forma, o tuo tarpu kultūrinė tapatybė atitinkamai lemia sąmoningą dalyvavimą ar konkrečios kultūros atpažinimą“<sup>5</sup>. Šis atpažinimas sąmoningai dalyvaujant ir būtų (įsivaizduojamos) bendruomenės kultūrinė atmintis, įtvirtinanti praeities vaizdinius, formuojančius

<sup>1</sup> Benedict Anderson, *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, iš anglų kalbos vertė Aušra Čižikienė, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 19–21.

<sup>2</sup> *Ibid.*, p. 22.

<sup>3</sup> Žr. Gintautas Mažeikis, „Įsivaizduojamų bendruomenių mikroistorijos: heterogeninis paveldas“, *Acta humanitarica Saulensis*, 2009, t. 19, p. 25–36.

<sup>4</sup> Jan Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 113–114.

<sup>5</sup> *Ibid.*, p. 115.

supratimą apie bendruomenės išskirtinumą bei palaikančius aiškia vertybių sistemą, prioritetus. Šioje sistemoje išryškėja svarbumo–nesvarbumo, centriškumo–periferiškumo, lokalumo–tarplokalumo skirtys, kuriančios simbolius ir naudojamos grupės tapatumo išskirtinumui formuoti. Bendruomenės kultūrinė atmintis pasižymi ir refleksija – ji kuria tarpusavio santykius, save kritikuoja, cenzūruoja, riboja, interpretuoja savo praktikas ir įvaizdžius<sup>6</sup>.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje atlikta nemažai įvairių atminties kultūros tyrimų, tarp jų ir regioninių, ir lokalių. Kaip vieną iš reikšmingų galima būtų išskirti leidinį *Daugiareikšmės tapatybės tarpuerdvėse: Rytų Prūsijos atvejis XIX–XX amžiais* (2011)<sup>7</sup>, kuriame, anot vieno iš sudarytojų ir autorių Vasilijaus Safronovo, tirtas sąmoningai neapibrėžtas regionas (kaip tarpuerdvės), kuris atskirais laikotarpiais vadintas įvairiai (Rytų Prūsija, Lietuva, Prūsijos Lietuva, Mažoji Lietuva, Klaipėdos kraštas, Kaliningrado sritis) ir kuriame galimybė pasirinkti su kuo tapatintis XIX–XX a. nuolat svyravo tarp skirtingą turinį implikavusių reikšmių sistemų<sup>8</sup>. Nuoseklus šios temos tyrimas papildytas ir paskelbtas Safronovo monografijoje *Nacionalinių erdvių konstravimas daugiakultūriame regione: Prūsijos Lietuvos atvejis* (2015)<sup>9</sup>.

Analogiškas tyrimas reikalingas ir Lietuvos Žiemgalos kultūriniam regionui, geografiniu požiūriu lokalizuojamam Šiaurės Vakarų Aukštaitijoje. Šio darbo tema – Lietuvos Žiemgala: tapatybė ir kultūrinė atmintis. Apmąstydami tyrimo prielaidas, pirmiausia susiduriame su Žiemgalos identifikacijų istoriografiniuose šaltiniuose daugialypumu, neretai ir hipotetiškumu, todėl tiksliai žiemgališkumo samprata ir bendros istorinės teritorijos, ir kalbos, ir praeities paveldo atžvilgiais yra problematiška, iš dalies pagrįsta, bet daugiau, Andersono teigimu, įsivaizduojama. Tad kas yra tie žiemgaliai?

Žiemgaliai – viena iš genčių, minimų seniausiuose istorijos šaltiniuose apie baltus, kuri XIII a. gyveno dabartinėje Vidurio Latvijoje ir Šiaurės vidurio Lietuvoje, turėjo savo kalbą, teritoriją, politinę struktūrą, materialinę ir dvasinę kultūrą. Pagrindinis žiemgalių istorijos šaltinis yra jų palikti archeologijos paminklai. Viena žinomiausių žiemgalių paveldo tyrinėtojų, archeologė prof. Ilona Vaškevičiūtė teigia:

Žiemgaliai [...] po XIII–XIV a. kovų su Livonijos ordinu atsидūrė dviejuose valstybėse: pietinis kraštas – Lietuvos

---

<sup>6</sup> Jan Assmann, „Collective Memory and Cultural Identity“, *New German Critique, Cultural History / Cultural Studies*, 1995 (Spring-Summer), p. 130–132, prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a92c35bd-d55c-43f0-a072-e884cc51943a%40sessionmgr4003&vid=12&hid=4201> (žiūrėta 2016 04 20).

<sup>7</sup> Žr. *Daugiareikšmės tapatybės tarpuerdvėse: Rytų Prūsijos atvejis XIX–XX amžiais*, sudarytojai Vasilijus Safronovas, Nijolė Strakauskaitė, Lina Motuzienė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 355.

<sup>8</sup> Vasilijus Safronovas, „Įvadas“, *Daugiareikšmės tapatybės tarpuerdvėse: Rytų Prūsijos atvejis XIX–XX amžiais, sudarytojai Vasilijus Safronovas*, Nijolė Strakauskaitė, Lina Motuzienė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 5.

<sup>9</sup> Žr. Vasilijus Safronovas, *Nacionalinių erdvių konstravimas daugiakultūriame regione: Prūsijos Lietuvos atvejis*, monografija, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius: Baltijos kopija, 2015, p. 318.

Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK), o šiaurinis – Livonijos. Ši politinė siena, perkirtusi žiemgalių gyventus plotus, išsilaikė kelis šimtmečius ir 1919–1920 m. vėl nusistovėjo kaip Lietuvos ir Latvijos siena. Žiemgalių kultūra tiek šiaurinėje, tiek pietinėje dalyse išliko identiška. Ieškoti kokių nors skirtumų tarp jų būtų netikslinga, nes tai yra vienalytė gentis, tik dirbtinai perskirta į dvi dalis paskutiniajame savo raidos etape, kada jau buvo prasidėjęs visų baltų genčių konsolidavimosi procesas.<sup>10</sup>

Tad šiandieninis choronimas (krašto vardas) Žiemgala yra vartojamas norint nusakyti dabartines Latvijos ir Lietuvos teritorines dalis, kurias sieja panaši iš seno susiklosčiusi žiemgališka istorinė praeitis ir kultūrinė tradicija. Latviškoji Žiemgalos dalis (Zemgale) yra vienas iš dabartinių oficialiai išskirtų ir įteisintų Latvijos istorinių etnografinių regionų. Lietuviškoji Žiemgalos dalis tokio statuso neturi, Lietuvoje ji legitimuojama kaip Šiaurės Vakarų Aukštaitija. Tačiau tiek latviškoje, tiek lietuviškoje Žiemgaloje (nepaisant institucinio pripažinimo skirtumų) vyksta panašūs kultūriniai procesai, žmonių sąmonėje suvokiami kaip žiemgališki (genties istorine rekonstrukcija paremtos šventės, kulinarinio paveldo mugės, senovės aprangos rekonstrukcijų demonstravimas ir kt.). Tad galima manyti, kad šių procesų metu formuojamas bei palaikomas žiemgališkos įsivaizduojamos bendruomenės tapatumas, siejamas bendros kilties ir praeties paveldo.

Kadangi šis darbas yra apie lietuviškąją Žiemgalos dalį, reikia pažymėti, kad bene pirmasis „Lietuvos Žiemgalos“ termino, kaip priimtino ir istoriškai susiklosčiusio, vartoseną aptarė kraštotyrininkas, žiemgalių praeties tyrinėtojas, muziejininkas Juozas Šliavas<sup>11</sup>, žiemgalių paveldu pradėjęs domėtis nuo 1958 m. Šis tyrėjas įkūrė Žeimelyje (Pakruojo r.) „Žiemgalos“ muziejų, sukaupe apie 4000 vertinų archeologinių radinių, liaudies meno dirbinių, spaudinių, monetų ir kt. eksponatų, surinktą medžiagą iš Žiemgalos istorijos, etnografijos, tautosakos, kalbotyros ir mitologijos aprašė 18 tomų rankraščių sudarančiose studijose, saugomose Vilniaus universiteto, Latvijos mokslų akademijos bibliotekose bei kt.<sup>12</sup> Šliavas, aptardamas Lietuvos Žiemgalos terminą, teigė: „Latviškoji kalbamoji Mūšos-Lielupės baseino žemumos dalis [...] vadinama išlikusiu istoriniu [...] vardu Zemgale. Galimas dalykas, kad terminas Lietuvos Žiemgala likusiai teritorijai, šiandien įeinančiai į Lietuvos sudėtį, apibūdinti etnografiniu-kalbiniu požiūriu ir nėra visiškai priimtinas, tačiau istoriniu požiūriu vargu ar jam galima rasti kitą, geresnį pakaitalą“<sup>13</sup>. Kaip rodo istoriografija, šio termino vartoseną prigijo ir jau nebėra diskutuojama.

<sup>10</sup> Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai ir jų kaimynai V–XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai proistorės duomenimis*, mokslo darbų apžvalga, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 4–5.

<sup>11</sup> Žr. Juozas Šliavas, „Nebaigti ieškojimai“, in: *Žiemgalių pėdsakais*, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, 1996, p. 15–21.

<sup>12</sup> Pranas Razgus, „Juozas Šliavas – mokytojas ir muziejininkas“, in: *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums*, straipsnių rinkinys, sudarytojai: Robertas Jurgaitis, Ernestas Vasiliauskas, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra, 2004, p. 11–15.

<sup>13</sup> Juozas Šliavas, „Nebaigti ieškojimai“, in: *Žiemgalių pėdsakais*, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, 1996, p. 20.

Žiemgala ir jos gyventojais Lietuvos ir Latvijos kalbininkai, istorikai, archeologai domisi jau nuo XIX a. pabaigos. Lietuvoje minimu laikotarpiu susidomėjimas Žiemgala pirmiausia pasireiškė jos archeologinių paminklų kartografavimu. Pirmojoje Jono Puzino 1938 m. išleistoje mokslinėje Lietuvos archeologijos apžvalgoje *Naujausiųjų proistorinių tyrinėjimų duomenys* pirmą kartą gana tiksliai nurodomos žiemgalių gyventos teritorijos pietinės ir vakarinės ribos, išaiškinti kai kurie jų kultūros bruožai<sup>14</sup>. XX a. 9–10 deš. pasirodė nemažai darbų, kuriuose vienu ar kitu aspektu tiriama Žiemgala – daugiausiai istorikų, archeologų ir kalbininkų. Pakankamai išsamiai archeologų ištirti Lietuvos istorinių žiemgalių laidosenos papročiai, įkapės, darbo įrankiai, ginklai, papuošalai, kultūros ypatybės, gyventos teritorijos ribos, santykiai su kaimynais (Ilona Vaškevičiūtė), Žiemgalos regiono kultūrinės dinamikos procesai, migracija (Ernestas Vasiliauskas), urbanizacijos raida Žiemgaloje (Romas Jarockis). Bendrai žiemgalių istorijos bruožus aptarė istorikas Edvardas Gudavičius. Žiemgalių etnogenezės ir vardo *Žiemgala* etimologijos, žiemgalių kalbos klausimus, jų paplitimo teritoriją pagal vietovardžius tyrė Kazimieras Būga, Zigmas Zinkevičius, Vidas Garliauskas, žiemgalių etnonimus – Simas Karaliūnas, žiemgališkumą šiaurės panevėžiškių tarmėje – Genovaitė Kačiuškienė, Aleksas Girdenis, Žagarės šnektoje – Juozas Pabrėža<sup>15</sup> ir kt. Tad Lietuvos Žiemgalos istorinis-kultūrinis regionas (kartais dar vadinamas subregionu) nėra nauja tema, atskirais komponentais jis jau nemažai tirtas. Šie svarbiausi tyrimai sudaro gana išsamų Lietuvos Žiemgalos istoriografijos spektrą, kuris yra paranki medžiaga konstruoti, interpretuoti žiemgališką kolektyvinę tapatybę ir kultūrinę atmintį per kultūrinę praktikas.

Tačiau šie tyrimų duomenys nėra konkrečiai susiję su Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties tyrinėjimais. Tiesa, esama ir kitokio pobūdžio tyrimų, artimesnių kultūrinės atminties temai šioje teritorijoje – Lietuvos Žiemgalos kultūrinį regioną išskyrė bei aprašė, funkciniu, kultūriniu-etnografiniu ir savimonės aspektais tyrė Marius Bartašius<sup>16</sup>. Žiemgalių gentinio kostiumo rekonstrukcijos studiją yra išleidusi archeologė, Lietuvos gentinio kostiumo rekonstruotoja Daiva Steponavičienė<sup>17</sup>. Aptardama neotribalizmo reiškinių Lietuvoje transgresyvų žiemgalininkų

<sup>14</sup> Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai V–XII amžiuje*, monografija, Vilnius: VPU leidykla, 2004, p. 14.

<sup>15</sup> Žr.: Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai V–XII amžiuje*, monografija, Vilnius: VPU leidykla, 2004, p. 151; Ernestas Vasiliauskas, „Žiemgala XII a. pabaigoje–XVI a. pradžioje. Kultūriniai procesai“, daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2008, p. 321; Romas Jarockis, „Urbanizacijos raida Žiemgaloje 11–16 a.: centras, periferija ir valdžia“ [Rankraštis]: daktaro disertacija, Lietuvos istorijos institutas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2002, p. 99; Edvardas Gudavičius, „Žemgalių istorijos bruožai“, *Žiemgala*, krašto kultūros laikraštis, nr. 8–9 (9–10), 1992 ruduo – 1993 žiema, p. 2, 5; Kazimieras Būga, „Žiemgaliai“, *Rinktiniai raštai*, t. 3, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961, p. 251–267; Zigmas Zinkevičius, „Žiemgaliai“, *Lietuvių kalbos istorija*, t. 1: *Lietuvių kalbos kilmė*, Vilnius: Mokslas, 1994, p. 349–358; Vidas Garliauskas, *Žiemgalių etnogenezė ir vardo Žiemgala etimologija, studija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2015, p. 48; Simas Karaliūnas, „Žiemgaliai“, *Baltų etnonimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015, p. 435–484; Genovaitė Kačiuškienė, Aleksas Girdenis, „Žiemgališkoji“ anaptiksė šiaurės panevėžiškių tarmėje ir jos kilmė“, *Baltistica*, XVIII (2), 1987, p. 189–191; Juozas Pabrėža, „Žagarės šnektos fonetinės ypatybės“, *Žagarė: monografija*, Vilnius: Versmė, 1998, p. 781–786.

<sup>16</sup> Žr. Marius Bartašius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, *Žiemgala*, 2012, nr.1, p. 15–25.

<sup>17</sup> Žr. Daiva Steponavičienė, *Žiemgalių archeologinis kostiumas ir jo rekonstrukcija = Zemgalu archeologiskais tērps un tā rekonstrukcija = Semigallian archaeological costume and its reconstruction: metodinė medžiaga*, Joniškis: Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Petro ofsetas, 2014, p. 81.

tapatybės kūrimą aptarė Ieva Jusionytė<sup>18</sup>. Gutjera Milašiūtė gilinasi kaip žiemgalių kultūros paveldas pristatomas Lietuvos ir Latvijos muziejuose<sup>19</sup>. Paskelbta ir Šiaurės Lietuvos sporto srities kultūrinės atminties tyrimų<sup>20</sup>. Šiaurės Lietuvos kultūrinė atmintis tirta remiantis miestelių heraldikos simbolika<sup>21</sup>. Tačiau kultūrologinių darbų, tiriančių būtent Lietuvos Žiemgalą – jos tapatybę (kolektyvinę) ir kultūrinę atmintį – iki šiol nepaskelbta. Tuo šis darbas yra naujas.

Visgi darbo tyrimas atliekamas konkrečių kultūrinės atminties tyrimų, vykdytų ar tebevykdomų Lietuvoje, kontekste. Lietuvos istorijos institutas 2009–2013 m. vykdė mokslo tyrimo programą „Atminties kultūra Lietuvoje“<sup>22</sup>, apimančią įvairialypius aktualius šiandienai kultūrinės atminties aspektus. Yra išleista ir išsamių leidinių šia tema, pavyzdžiui, grupės autorių straipsnių rinkiniai: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje* (2011), *Atminties daugiasluoksniškumas. Miestas. Valstybė. Regionas* (2013), kolektyvinė monografija *Lietuvos pasienio miestelių atmintis ir tapatybė: Valkininkai, Vilkyškiai, Žeimelis* (2013), atskirų autorių knygos – *Praeitis kaip konflikto šaltinis. Tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje* (2011)<sup>23</sup> ir kt. Nuo 2012 m. Lietuvos kultūros tyrimų institutas vykdo ilgalaikę tyrimų programą „Lietuvos kultūros raidos XX–XXI a. sandūroje tyrimai: tapatybės ir atmintys“, kurios tikslas – atlikti šiuolaikinės Lietuvos kultūros raidos fundamentinius tyrimus, iškeliant nacionalinių, etnokultūrinių ir kolektyvinių tapatumų, pilietinės savivokos sąveiką su istorine kultūrine atmintimi, tos sąveikos pokyčius išsilaisvinus iš sovietinės okupacijos ir dalyvaujant eurointegracijos procese<sup>24</sup>. Šie nuoseklūs tyrimai apima įvairių Lietuvos šiuolaikinių bendruomenių atminties kultūros ir identiteto sąsajų problematiką, nustato atminties kultūros funkcionavimo ypatumus, komunikacinės atminties virsmo kultūrine ypatybes skirtingais XX amžiaus istorijos laikotarpiais. Nors šiuose tyrimuose daugiausia nagrinėjami atminimo kultūros vaizdiniai, susiję su oficialia institucionalizuota

<sup>18</sup> Žr. Ieva Jusionytė, „Neotribalizmas Lietuvoje: transgresyvus žiemgalininkų tapatybės kūrimas“, *Baltos lankos*, 2004, p. 111–134.

<sup>19</sup> Žr. Gutjera Milašiūtė, „Žiemgalių kultūros paveldo atspindys Lietuvos ir Latvijos muziejų ekspozicijose“, bakalauro darbas, vadovė Birutė Salatkienė, Šiaulių universitetas, 2011, p. 88.

<sup>20</sup> Žr. Regina Tamulaitienė, „Kultūrinė atmintis Šiaurės Lietuvos sporte“, *Žiemgala*, nr. 1, 2011, p. 18–23.

<sup>21</sup> Žr. Gabrielė Jasiūnienė, „Krikščionybės simboliai miestelių heraldikoje ir kultūrinė atmintis: Šiaurės Lietuvos atvejis“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis XXVII*, 2013, p. 149–159, prieiga per internetą: [http://briai.ku.lt/downloads/AHUK\\_27/27\\_149-159\\_Jasiuniene.pdf](http://briai.ku.lt/downloads/AHUK_27/27_149-159_Jasiuniene.pdf) (žiūrėta 2016 03 10).

<sup>22</sup> Žr. Lietuvos istorijos institutas, „Mokslo tyrimo programa „Atminties kultūra Lietuvoje“, prieiga per internetą: <http://www.istorija.lt/mokslas/mokslines-programos/atminties-kultura-lietuvoje-d-1/> (žiūrėta 2016 01 12).

<sup>23</sup> Žr.: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 490; *Atminties daugiasluoksniškumas. Miestas. Valstybė. Regionas*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: LLI leidykla, 2013, p. 590; Jurga Jonutytė, Lina Būgienė, Aleksandras Krasnovas, *Lietuvos pasienio miestelių atmintis ir tapatybė: Valkininkai, Vilkyškiai, Žeimelis*, monografija, Vilnius: Baltijos kopija, 2013, p. 246; Vasilijus Safronovas, *Praeitis kaip konflikto šaltinis. Tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje*: monografija, Vilnius: LLI leidykla, 2011, p. 448.

<sup>24</sup> Žr. Lietuvos kultūros tyrimų institutas, „Lietuvos kultūros raidos XX–XXI a. sandūroje tyrimai: tapatybės ir atmintys“, *Kultūros raidos tyrimai*, 2012, prieiga per internetą: [http://www.lkti.lt/apie\\_mus/ilgalaisk-programos/kulturos-raidos-tyrimai.html](http://www.lkti.lt/apie_mus/ilgalaisk-programos/kulturos-raidos-tyrimai.html), (žiūrėta 2016 03 24).

atmintimi ir jos „iš viršaus“ formuojamais istoriniais atminties diskursais, jų įžvalgos taip pat formuoja sampratą, kad atminties kultūros, nors ir turi tendenciją nuolat kisti, gali pasiekti dominuojantį vaidmenį visuomenėje, o tuo pačiu būti svarbios tapatybių formavimui(si).

Tad magistro darbo temos aktualumą nusako pasirinktas tyrimo objektas, kuris susijęs su šiaudien vykstančiais Lietuvos Žiemgalos tapatumo konstravimo ir kultūrinės atminties aktualizavimo procesais. Prisiminimai apie praeitį ir jų sklaida kultūrinėse praktikose tradicinėmis ir moderniomis formomis yra svarbiausia nacionalinio, regioninio identitetų dalis. Sparčiai modernėjanti Lietuvos visuomenė, globalizacijos procesai, lietuvių emigracija kaip šiuolaikinio tautų kraustymosi reiškiniai, keičiantys mūsų visuomenę, skatina žmonių bendruomenes ieškoti savo gyvenamos teritorijos unikalumo šaltinių – domėtis senąja praeitimi, jos paveldu. Juolab, kad dalis Šiaurės Vakarų Lietuvos žmonių, savo šaknis siedami su Žiemgala, nesitapatina nei su žemaičiais, nei su aukštaičiais. Tai iliustruoja faktas, kad 2003 m. prie LR Seimo veikiančiai Etninės globos tarybai rengiant etnografinį šalies regionų žemėlapi, būtiną dėl Lietuvos ateities Europos Sąjungoje, kai kurių Šiaurės Vakarų Lietuvos rajonų gyventojai pasipriešino nuostatai būti priskirti Žemaitijai, o jų neišvengiamą priskyrimą Aukštaitijos etnografiniam regionui pageidavo išskirti sudarant Žiemgalos subregioną<sup>25</sup>. Todėl šis tyrimas leis geriau pažinti Šiaurės Lietuvos dalies, žmonių suvokiamos kaip Lietuvos Žiemgala, identiteto raišką, kultūrinės atminties pobūdį ir funkcionavimą bei papildys bendrus Lietuvos Žiemgalos tyrimus.

Šiuo magistro darbu nesiekama pateikti detalios pasirinktos temos analizės galimai visoje Lietuvos Žiemgalos teritorijoje. Daugiausiai bus aptariami ir analizuojami ryškiausi kultūrinės atminties ir tapatybės raiškos atvejai, koncentruojantis į galimai žiemgališkumo savimonę intensyviausiai reflektuojančius centrus – Pakruojo ir Joniškio rajonus.

Tyrime peržengiamos įvairių disciplinų ribos, todėl būtina aptarti ir šio magistro darbo interdiscipliniškumo klausimą, tiksliau – kiek literatūrologijai yra artimas tiriamas objektas ir jo specifika. Literatūrologas Peteris Widdowsonas knygoje *Literatūra* (1999) šiuolaikinės literatūros terminą aptaria kaip problemišką, akcentuodamas literatūrologijos, kaip grynios disciplinos, nykstančias ribas. Pasiremdamas literatūros teoretiko Terry Eagletono mintimi, Widdowsonas teigia, kad šiandieninei literatūrai būdingas platus kultūros diskursas<sup>26</sup>. Anot literatūros tyrėjo Jasono Duello, šiuolaikiniai literatūrologai neretai visiškai išėina už literatūros kaip tyrimo srities ribų ir leidžiasi į istorijos, visuomenės mokslus. Jie domisi viskuo, kas gali būti perskaityta kaip „tekstas“ arba suvokta kaip „kultūros fenomenas“, tad jų tyrimai jau keli dešimtmečiai peržengia

---

<sup>25</sup> Rūta Jankuvienė, „Braižomas naujas Lietuvos žemėlapis“, *Šiaulių kraštas*, 2003-03-20, prieiga per internetą: <http://ltm.mobile.skrastas.lt/?data=2003-03-21&rub=1143711027&id=1146721019> (žiūrėta 2016 03 15).

<sup>26</sup> Peter Widdowson, *Literature*, London and New York: Routledge, 1999, p. 2.



tradicinius literatūros bei „literatūros tyrimų“ apibrėžimus<sup>27</sup>. Kultūros istorikas Joe Moranas studijoje *Interdiscipliniškumas* (2010) konstatuoja, kad:

[...] literatūra yra apie viską – meilę, seksą, draugystę, šeimos santykius, senėjimą, mirtį, socialinius ir istorinius pokyčius, religinį tikėjimą, intelektualines idėjas ir taip toliau. Trumpai tariant, ji yra apie gyvenimą visoje jo įvairovėje, ir tai sunku sutalpinti siauruose disciplinos parametruose. Kaip sako Leslie Fiedleris, literatūrologija (*literary criticism*) visada tampa „kažkuo daugiau“ dėl paprastos priežasties, kad literatūra visada yra „kažkas kita“.<sup>28</sup>

Pasiremdamas literatūros teoretiku Rolandu Barthesu Moranas teigia, kad, „[...] interdiscipliniškumas visada tam tikru būdu yra transformatyvus, produkuojantis naujas žinojimo formas jų sąveikoje su atskiromis disciplinomis“<sup>29</sup>. Nuo XX a. devintojo dešimtmečio, pasirodžius Assmanno darbams, literatūros studijos buvo susietos su atminties studijomis. „Šiandien sudėtingas kultūrinės atminties klausimas visų nuostabai yra interdisciplininis: kultūrinės atminties koncepcijos cirkuliuoja istorijoje, socialiniuose ir politikos moksluose, filosofijoje ir teologijoje, psichologijoje, neurologijoje ir psichoanalizėje, taip pat literatūros ir medijų studijose“, – sako Astrida Erll ir Ansgaras Nünningas pristatydami knygą *Kultūrinės atminties studijų vadovas* (2010)<sup>30</sup>. Taigi šiuolaikinės literatūrologijos studijos nebegali apsiriboti tik literatūros tyrimu, bet turi būti derinamos su kitomis disciplinomis ir diskursais. Pirminė šio magistro darbo intencija – analizuoti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinius literatūroje – natūraliai transformavosi į interdisciplininį įvairių diskursų ir praktikų tyrimą. Tai atliekant laikomasi pozicijos, kad kultūrinės atminties tyrimai nėra, pavyzdžiui, istorikų, kurie pirmieji pritaikė šią koncepciją, nuosavybė. Tiesiog iš kultūros istorijos ji evoliucionavo į pačias įvairiausias disciplinas, šalis ir metodologijas.

**Darbo objektas.** Šio magistro darbo objektas – Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinių konstravimas ir funkcionavimas Šiaurės Vakarų Aukštaitijos regione. Kaip jau minėta, aptariant temos naujumą ir aktualumą – sąvoka *Lietuvos Žiemgala* yra istoriškai susiklosčiusios gentinės teritorijos, vadintos Žiemgala, lietuviškoji dalis. Ji ir tiriama, tad latviškoji jos dalis *Zemgale* paliekama nuošalyje.

**Darbo tikslas.** Magistro darbo tikslas – ištirti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinių konstravimą ir funkcionavimą Šiaurės Vakarų Aukštaitijoje. Bus tiriami tie diskursai, kuriuos Assmannas priskyrė kultūrinei atminčiai (organizuota, institucinė ir ceremoninė komunikacija, reiškiami tokiais formomis kaip ritualas, šventė, tekstas, bei specializuoti tradicijos

---

<sup>27</sup> Jason Duell, „Assessing the Literary: Intellectual Boundaries in French and American Literary Studies“, in: *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*, Ed. by Michèle Lamont, Laurent Thévenot, Cambridge: University of Cambridge, 2000, p. 94–125.

<sup>28</sup> Joe Moran, *Interdisciplinarity*, Second Edition, London and New York: Routledge, 2010, p. 19.

<sup>29</sup> *Ibid.*, p. 15.

<sup>30</sup> Astrida Erll, Ansgar Nünning, „Preface and Acknowledgements“, in: *A Companion to Cultural Memory Studies*, Edited by A. Erll and A. Nünning in collaboration with S. B. Young. Berlin / New York: De Gruyter, 2010, p. V.

nešėjai). Kadangi Lietuvos Žiemgala, kaip minėta, nėra įteisinta kaip etnografinis regionas (kaip Latvijoje), ar subregionas Aukštaitijoje, siekiant tyrimo tikslo, suformuoti probleminiai klausimai.

**Darbo problema.** Magistro darbo problema – kaip apibrėžti istorinį-kultūrinį Lietuvos Žiemgalos regioną? Kaip identifikuoti kultūrinės atminties vaizdinius, kai jie susiję su Lietuvos Žiemgala kaip „įsivaizduojama bendruomenė“? Kaip literatūra konstruoja tapatumą? Problema ta, kad šiame darbe tiriama tai, kas nėra legituota instituciniu lygmeniu, bet kas įvairiomis formomis ir vaizdiniais funkcionuoja kolektyvinėje atmintyje ir kultūrinėse praktikose.

**Darbo uždaviniai.** Tikslui pasiekti išsikelti šie **uždaviniai**: a) pristatyti darbe taikomą tapatybės ir kultūrinės atminties teorijų konceptą (Manuelio Castellso tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijas); b) apibrėžti Lietuvos Žiemgalos istorinį-kultūrinį regioną; c) atskleisti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties (re)konstravimo būdus; d) parodyti Lietuvos Žiemgalos kultūrinę atmintį, kaip vieną iš regione dominuojančių kolektyvinių atminčių.

**Darbo hipotezė.** Magistro darbe keliami hipotezė, kad istorinis Lietuvos Žiemgalos diskursas ir Šiaurės Vakarų Aukštaitijos gyventojų kolektyvinės atminties transformacijos XX a. 9 deš. lėmė Žiemgalos kuriamosios tapatybės ir kultūrinės atminties aktualizavimą.

**Tyrimo metodologija.** Šio tyrimo metodologiją, kurią nulėmė tyrimo objektas, apibrėžia Manuelio Castellso tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijos.

Magistro darbo tyrimui – tapatybės konstravimo procesų analizei – taikoma ispanų sociologo Manuelio Castellso konstrukcionistinė tapatybės samprata. Šis sociologas knygoje *Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas* (2004) teigia, kad „[t]apatumas žmonėms yra prasmės ir patirties šaltinis“<sup>31</sup>, detalizuodamas, kad jų gali būti ne vienas, tačiau „visuomenėje prasmę organizuoja pirminis tapatumas (tai yra kitus tapatumus įrėminantis tapatumas), kurio nesunaikina laiko ir erdvės pasikeitimai“<sup>32</sup>. Autorius, sutikdamas, kad sociologiniu požiūriu visi tapatumai yra sukonstruoti, atkreipia dėmesį į tai, kad, norint suvokti jų formavimosi procesus ir kaitą, yra svarbus „[...] klausimas – kaip, iš ko, kas ir kam [juos konstruoja]“<sup>33</sup>. Castellsas nurodo ir galimus individų ar jų grupių tapatybės formavimo šaltinius bei akcentuoja socialines ir kultūrinės tapatumo konstravimo kryptis:

„Statybinių medžiagų“ tapatumų konstravimui teikia istorija, geografija, biologija, gamybos ir reprodukcijos institucijos, kolektyvinė atmintis bei asmeninės fantazijos, galios aparatai ir religiniai apsisireiškimai. Tačiau individai,

---

<sup>31</sup> Manuel Castells, *Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas*, iš anglų k. vertė Patricija Droblytė, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2006, p. 22.

<sup>32</sup> *Ibid.*, p. 23.

<sup>33</sup> *Ibid.*

socialinės grupės ir visuomenės visas šias medžiagas apdoroja ir jų prasmę pertvarko pagal socialines apibrėžtis bei kultūrinius projektus, sudarančius jų pačių socialinės struktūros bei erdvės ir laiko sistemos pagrindą.<sup>34</sup>

Taigi Castellso tapatybės koncepcija (ją sudaro trys kolektyvinės tapatybės tipai) gali būti pritaikyta tiriant vienos ar kitos bendruomenės tapatybę ir kultūrinę atmintį.

Prieš pristatant vokiečių kultūrologo Jano Assmanno kultūrinės atminties koncepciją, būtina paminėti prancūzų sociologą Maurice'ą Halbwachsa, laikomą kolektyvinės atminties teorijos pagrindėju, atskleidusiu, kaip prisiminimai apie praeitį funkcionuoja dabartyje bei prisideda prie kolektyvinės tapatybės įtvirtinimo. Halbwachsas pateikė klasikinę kolektyvinės atminties sampratą, pabrėždamas, kad „[...] atmintis priklauso nuo socialinės aplinkos“<sup>35</sup>. Šiam autoriui socialinės grupės atmintis buvo kolektyvinė atmintis, nes „[...] individai visada naudoja socialinius rėmus, kai jie prisimena“<sup>36</sup>. Pastaraisiais jis laikė šeimą, religiją, socialines klases, kurių atminties tyrimai parodė, kad kolektyvinė atmintis yra socialiai sukonstruota atmintis.

Assmannas minėtame savo veikle *Kultūrinė atmintis ir ankstyvoji civilizacija: raštas, atmintis ir politinė vaizduotė* šio sociologo teoriją išplėtė kultūrinės ir komunikacinės atminties koncepcijomis. Jis suformulavo sampratą, kaip pavieniai ar grupiniai atsiminimai virsta kultūrine ar komunikacine atmintimi. Assmannui kultūrinė atmintis yra „[...] reikšmės perdavimas iš kartos į kartą“<sup>37</sup>. Šis teoretikas kultūrine atmintimi vadina tokią atmintį, kuri yra atsieta nuo kasdienybės ir susaistyta ne su dabar gyvenančiųjų patirtimi, bet su fiksuotais išskirtiniais momentais tolimoje praeityje. Assmannas teigia, kad „kultūrinė atmintis transformuoja faktinę istoriją į prisimenamą istoriją, taigi, pakeičia ją į mitą“<sup>38</sup>. Kultūrinė atmintis autoriaus siejama su ta kiekvienai visuomenei kiekvienoje epochoje būdingų vėl ir vėl naudojamų tekstų, vaizdinių ir ritualų dalimi, kurios panaudojimas stabilizuoja ir išreiškia tos visuomenės tapatybę, kuria yra grindžiamas grupinis bendrumo ir unikalumo supratimas<sup>39</sup>. Kultūrinė atmintis palaikoma ne kasdienine, bet organizuota, institucionalizuota ir ceremonializuota komunikacija, tokiomis formomis kaip ritualas, šventė, tekstas. Jie yra laikomi atminties mediumais, kurių kiekvienas savaip atveria kultūrinę atmintį<sup>40</sup>. Assmannas pabrėžia, kad „atmintis veikia per atkūrimą/rekonstrukciją. Pati praeitis negali būti šitaip išsaugota, tad ji nuolat patiria pertvarkymo procesą, pagal pokyčius, vykstančius kiekvienos dabarties nuorodų rėmuose“<sup>41</sup>. Tad ši Assmanno koncepcija, dažniausiai taikyta senųjų kultūrų tyrimams, visiškai tinkama atskleisti pasirinktos tirti bendruomenės kultūrinę atmintį per jos

---

<sup>34</sup> *Ibid.*

<sup>35</sup> Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*, Ed., transl., and with an Introd. by L. A. Coser. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1992, p. 37.

<sup>36</sup> *Ibid.*, p. 40.

<sup>37</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 6.

<sup>38</sup> *Ibid.*, p. 37.

<sup>39</sup> *Ibid.*, p. 34–40.

<sup>40</sup> *Ibid.*

<sup>41</sup> *Ibid.*, p. 28.

konstruojamus vaizdinius, tačiau, jei tiriami šiandienos kultūriniai procesai, būtinas ir modernus požiūris į tiriamąją kultūrą, kaip reikšmę.

Todėl darbo tyrimui paranki postmoderniosios antropologijos pradininko amerikiečių antropologo Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo teorija, suformuluota knygoje *Kultūrų interpretavimas* (1973). Šios knygos skyriuje „Tirštasis aprašymas: interpretacinės kultūros teorijos link“ Geertzas teigia, kad „[k]ultūros analizė yra (ar turėtų būti) reikšmių spėjimas, spėjimų įvertinimas ir aiškinamųjų išvadų formulavimas remiantis sėkmingesniais spėjimais, o ne Reikšmės Kontinento atradimas ir jo bekūnio landšafto žemėlapių braižymas“<sup>42</sup>. Kitaip tariant, jo siūloma kultūros analizė yra ne siekianti atrasti kokius nors bendruosius kultūrų gyvavimo reiškinius, o laisvas, bet pagrįstas istorinių ir kultūrinių įvykių, faktų, reiškinių reikšmių interpretavimas. Geertzas pabrėžia, kad imantis tyrimo reikia vadovautis principu, jog „visuomenė, kaip ir gyvenimas, pati pasiūlo būdus save interpretuoti“<sup>43</sup>. Šios Geertzo kultūros interpretavimo teorijos atramos sudaro galimybę moksliskai interpretuoti pasirinktos bendruomenės kultūros reiškinius, kaip reikšmių tinklus, kuriuos pasitelkę bendruomene saistomi žmonės steigia, saugo, skleidžia ir plėtoja savo įsivaizduojamą tapatumą.

Daugiau informacijos apie magistro darbe taikomas Castellso tapatybės, Assmanno kultūrinės atminties ir Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijas pateikta antrame magistro darbo skyriuje „Manuelio Castellso tapatybės ir Jano Assmanno kultūrinės atminties teorinės apibrėžtys“.

**Darbo struktūra.** Darbą sudaro įvadas, kuriame nurodomas temos naujumas ir aktualumas, darbo objektas, tikslas, darbo uždaviniai, hipotezė ir tyrimo metodologija. Toliau darbe pateikiama teorinė dalis, kurioje paaiškinamos tyrime taikomos Castellso tapatybės, Assmanno kultūrinės atminties ir Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijos. Įtraukiama ir papildoma dalis, kurioje aptariama Lietuvos Žiemgalos regiono istorinė ir kultūrinė recepcija. Likusią darbo dalį sudaro tiriamoji dalis, suskirstyta į šešis poskyrius, išvados, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros sąrašas bei metrika lietuvių ir anglų kalbomis.

---

<sup>42</sup> Clifford Geertz, „Tirštasis aprašymas: interpretacinės kultūros teorijos link“, in: Clifford Geertz, *Kultūrų interpretavimas: straipsnių rinktinė*, sudarė Arūnas Sverdiolas, vertė Antanas Danielius ir kt., Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 21.

<sup>43</sup> Clifford Geertz, „Gilusis lošimas: pastabos apie Balio gaidžių kapotynes“, *op.cit.*, p. 354.

## II. MANUELIO CASTELLSO TAPATYBĖS IR JANO ASSMANNO KULTŪRINĖS ATMINTIES TEORINĖS APIBRĖŽTYS

Kaip jau minėta įvade pristatant metodologiją, tyrimui pasitelktos Manuelio Castello tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijos. Pirmiausia būtina pristatyti darbe taikomą kolektyvinės tapatybės sampratą, išskiriant kuriamąją tapatybę.

*Manuelio Castello tapatybės koncepcija.* Castellsas minėtoje knygoje *Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas* tapatybę susiejo su žmonių prasmės ir patyrimo šaltiniu bei pasiūlė ją suprasti kaip kompleksinį reikšmės suteikimo procesą, išryškindamas tapatybės socialinį konstruktyvumo aspektą.

Teoretikas teigia: „Socialinių veikėjų tapatumą aš suprantu kaip prasmės konstravimo procesą pagal tam tikrą kultūrinį požymį ar tarpusavyje susijusių kultūrinių požymių visumą, kuriam arba kuriems teikiama pirmenybė kitų prasmės šaltinių atžvilgiu. [...] Tapatumai veikėjams yra prasmės šaltiniai, o sykiu jie yra veikėjų konstruojami individuacijos procese“<sup>44</sup>.

Apibrėždamas tapatumo sampratą, sociologas atskiria tapatumą nuo individų socialinio vaidmens, nes „tapatumai organizuoja prasmę, o vaidmenys – funkcijas“<sup>45</sup>. Būtent todėl „tapatumai yra tvaresni prasmės šaltiniai negu vaidmenys, nes apima savęs konstravimo (*self-construction*) ir individuacijos procesus“<sup>46</sup>. Prasmingumą sociologas apibrėžia, kaip individo „veikimo tikslo simbolinį nustatymą“, akcentuodamas mintį, kad šiandieninių postmodernių bendruomenių tapatumuose „prasmę organizuoja pirminis tapatumas (tai yra kitus tapatumus įreminantis tapatumas), kurio nesunaikina laiko ir erdvės pasikeitimai“<sup>47</sup>.

Teoretikas, savitai apmąstydamas tapatumo sąvoką, suformuoja būdą, kaip ją suprasti, keldamas pamatinį klausimą – kaip, iš ko, kas ir kam tapatumą konstruoja. Tapatybė Castellsui nėra prigimtinė bendruomenės duotybė, jo teigimu – visos tapatybės yra sukonstruojamos iš įvairiausių šaltinių: istorijos, geografijos, biologijos, gamybos ir reprodukcijos institucijų, kolektyvinės atminties, asmeninių įsivaizdavimų, galios svertų, religinių apreiškimų ir kitų dėmenų. Individai ar bendruomenės šiuos šaltinius „[...] apdoroja ir jų prasmę pertvarko pagal socialines apibrėžtis bei kultūrinius projektus, sudarančius jų pačių socialinės struktūros bei erdvės ir laiko sistemos pagrindą“<sup>48</sup>.

---

<sup>44</sup> Manuel Castells, *op. cit.*, p. 22–23.

<sup>45</sup> *Ibid.*, p. 23.

<sup>46</sup> *Ibid.*

<sup>47</sup> *Ibid.*

<sup>48</sup> *Ibid.*

Anot teoretiko, tapatybė, kaip konstruktas, nuolat gali keistis, o jos pokyčius lemia galios santykių kontekstas. Atsižvelgdamas į šį kontekstą, Castellsas išskiria tris tapatybės konstravimo formas ir šaltinius, pagal tai suformuodamas tris atskiras tapatybės apibrėžtis:

- Įteisinamasis tapatumas (*legitimizing identity*): jį diegia dominuojančios visuomenės institucijos, kad išplėstų bei racionalizuotų savo dominavimą socialiniams veikėjams. [...]
- Pasipriešinimo tapatumas (*resistance identity*): jį generuoja veikėjai, kurių pozicija/būklė esama dominavimo logika nuvertina ir stigmatizuoja. [...]
- Kuriamasis tapatumas (*project identity*): socialiniai veikėjai, naudodamiesi bet kokiais jiems kultūriškai prieinamais ištekliais, formuoja naują, jų padėtį visuomenėje kitaip apibrėžiantį tapatumą, o kartu siekia keisti visą socialinę struktūrą.<sup>49</sup>

Taigi Castellsas nurodo tris pagrindinius tapatybės formavimosi būdus: 1) pilietinės visuomenės legitimavimą, generuojantį tapatybę; 2) tapatybę kaip rezistencijos simbolį, apimančią įvairius gynybos, saugumo ir protesto tipus; 3) naujų tapatybės tipų konstravimą – naujų socialinių struktūrų kūrimą.

Šiam darbui svarbi kuriamojo tapatumo samprata, nors, kaip aiškina Castellsas, visos trys tapatumo sampratos gali būti tarpusavyje persipynusios. Kuriamąjį tapatumą teoretikas apibrėžia kaip kitokio gyvenimo projektą, kuris yra konstruojamas pasipriešinimo ar gynybinio tapatumo forma, tačiau yra orientuotas į visuomenės kaip šio tapatumo projekto tęsinio transformavimą<sup>50</sup>. Sociologas iškelia mintį, kad postmoderniame pasaulyje atsiradus sisteminei globalumo ir lokalumo skirčiai, globalizacijos poveikyje yrant ir traukiantis pilietinėms visuomenėms, individai, socialinės grupės, jausdamos bendrumo, atstovavimo konkrečioms visuomenėms ir kultūroms stoką, prasmės ima ieškoti rekonstruodamos gynybinius tapatumus pagal bendruomeninius principus. Tad kuriamojo tapatumo prigimtį tinklaveikos visuomenėje Castellsas kildina iš bendruomeninio pasipriešinimo<sup>51</sup>. Teoretikas, kaip pagrindinę prasmės konstravimo alternatyvą globalizacijos veikiamame pasaulyje, nurodo kultūrinės bendruomenės, veikiančias religiniu, tautiniu ar teritoriniu pagrindu. Pabrėždamas kultūrinių bendruomenių etniškumą, kaip fundamentalų visuomenių bruožą, sociologas jam priskiria kultūros bendruomenės kuriamo tapatumo specifikos sustiprintojo vaidmenį. Anot Castello, „[k]ai pasaulis tampa per didelis jį suvaldyti, socialiniai veikėjai siekia vėl jį sumažinti iki savo pačių dydžio ir pasiekiamumo. Kai tinklai [globalizacija – įterpta I. O.] ištirpdo laiką ir erdvę, žmonės prisiriša prie vietų ir atgaivina savo istorinę atmintį“<sup>52</sup>.

Taigi tapatybę galima suvokti kaip bendruomenės savimonę apibrėžiančią simbolinę konstrukciją, kurioje mes ieškome sąvokų ir reikšmių kontekstų sau ir mus supančiam pasauliui interpretuoti.

---

<sup>49</sup> *Ibid.*, p. 23–24.

<sup>50</sup> *Ibid.*, p. 26.

<sup>51</sup> *Ibid.*, p. 27.

<sup>52</sup> *Ibid.*, p. 80–81.

Kadangi darbe tiriama ne tik tam tikro regiono kolektyvinė tapatybė, bet ir kultūrinė atmintis, būtina pristatyti ir Assmanno kultūrinės atminties koncepciją.

*Jano Assmanno kultūrinės atminties koncepcija.* Kaip jau minėta darbo įvade, Assmannas, savitai perkūręs Holbwachso kolektyvinės atminties teoriją, įvedė naują kultūrinės atminties terminą. Pirmąkart termino teoriniai matmenys buvo paskelbti 1988 m. Assmanno straipsnyje<sup>53</sup>, vėliau išplėtoti knygoje *Kultūrinė atmintis ir ankstyvoji civilizacija: raštas, atmintis ir politinė vaizduotė*<sup>54</sup>. Assmannas, permastęs Holbwachso kolektyvinės atminties teoriją, paremtą „socialiniais rėmais“ (kolektyvinė atmintis yra socialiai sukonstruota atmintis), atskyrė du kolektyvinių atsiminimų būdus. Vienam jų reikalinga socialinė terpė, kitam yra būtinas materialių medijų ir ritualų, kuriuose įsikūnija atmintis, tarpininkavimas.

Remdamasis ankstesnių teoretikų įžvalgomis, Assmannas pateikė tris žmogaus atminties lygmenis laiko ir tapatybės atžvilgiu – individualaus, socialinio (komunikacinio) ir kultūrinio. Teoretikas daugiausiai orientavosi į komunikacinę ir kultūrinę atmintis, jas detaliai charakterizuodamas (žiūrėti žemiau esančią lentelę) ir apibūdindamas, kaip kiekviena jų veikia kolektyvinę tapatybę. Tad remdamasis savo įžvalgomis, Assmannas įtvirtino dvi naujas sampratas (terminus) – komunikacinę ir kultūrinę atmintis.

Lentelė. *Komunikacinės ir kultūrinės atminties bruožai*

	<b>Komunikacinė atmintis</b> <sup>55</sup>	<b>Kultūrinė atmintis</b>
Turinys	Neseniai išgyventos istorinės patirtys individualių biografijų ribose.	Mitinė pradžios istorija, įvykiai absoliučioje praeityje.
Formos	Neformali, menkai formuojama, natūralaus vystymosi, kylanti iš kasdienės komunikacijos sąveikų.	Organizuota, labai oficiali (formali), ceremoninė, šventinė komunikacija.
Medijos (tarpininkai)	Gyvos, organiškos atmintys, patirtys, gandai.	Fiksuotas įkūnijimas, tradicinė simbolinė klasifikacija ir perdavimas per žodžius, vaizdus, šokius ir t.t.
Laiko struktūra	80–100 metų, su progresyvia dabartimi, trunkančia tris-keturias kartas.	Absoliuti mitinio, pirmapradžio laikotarpio praeitis.

<sup>53</sup> Jan Assmann, „Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität“, in: Jan Assmann, Tonio Hölscher (Hrsg.), *Kultur und Gedächtnis*, Frankfurt am Main 1988, S. 9–19.

<sup>54</sup> Originalas vokiečių k.: Jan Assmann, *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*, München 1992; tyrime bus naudojamosi vertimu į anglų k.: Jan Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

<sup>55</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 41.

Atminties nešėjai	Nespecifiniai, šiuolaikiniai atminties bendruomenės nariai.	Specializuoti tradicijos nešėjai.
-------------------	---	-----------------------------------

Komunikacinę atmintį Assmannas apibrėžia, kaip kolektyvinę atmintį, kuri „[...] apima prisiminimus, susijusius su netolima praeitimi. Tai tie prisiminimai, kuriais individas dalijasi su savo amžininkais. Tipiškas pavyzdys būtų kartų atmintis, kuri kaupiasi grupėje, atsirandanti ir išnykstanti kartu su laiku, arba tiksliau, su jos nešėjais. [...] Ji taip pat formuojama, užtikrinama ir perduodama tiktai asmenine patirtimi ir apima tris-keturias kartas.“<sup>56</sup>. Pasak kultūrologo, komunikacinė atmintis labiausiai susijusi su artimiausia grupių socialine aplinka, jos išgyventa patirtimi, ji nėra fiksuota, neįkūnijama materialiai, figūruoja kaip gyvenimiški pasakojimai, todėl lengvai pasiduoda socialiniams pokyčiams, kinta ir net išnyksta užmarštyje.

Kultūrinė atmintis Assmannui yra kitokia kolektyvinė atmintis – susiejanti individą ar bendruomenę su kultūra. Tai yra ne kasdienė dabar gyvenančių žmonių patirčių atmintis, o su fiksuotais išskirtiniais momentais, tolimos praeities vaizdiniais susiję prisiminimai. Assmannas taip apibūdina kultūrinę atmintį:

Kultūrinei atminčiai rūpi ne faktinė, o prisimenama istorija. [...] kultūrinė atmintis transformuoja faktinę istoriją į prisimenamą istoriją, taigi pakeičia ją į mitą. Mitas yra pamatinė/pagrindinė pradžios istorija, kuri yra pasakojama tam, kad nušviesti dabartį iš pačių ištakų požiūrio taško. [...] kultūrinė atmintis yra pilna šventumo elementų. [...] atminimas dažnai įgauna šventės formą. Tai kartu su kitomis funkcijomis padeda išlaikyti pamatinę atmintį gyvą dabartyje ir šis ryšys su praeitimi suteikia pagrindą prisimenančios grupės tapatybei. Prisimindama istoriją ir atkurdamą jos svarbius įvykius, grupė nuolat patvirtina savo savivoką; bet tai nėra kasdienė tapatybė. Tokiai tapatybei reikia ceremonijos – kažko, kas nebūtų kasdienė rutina. [...] [C]eremonija, kaip komunikacijos priemonė, pati yra formuojanti jėga, nes ji formuoja atmintį tekstų, šokių, vaizdų, ritualų ir t. t. pagalba.<sup>57</sup>

Kultūrologas aiškina, kad kultūrinė atmintis labiau yra konstruojama, o ne natūraliai besivystanti, ji įkūnijama dirbtinai ir pasikartojančiai, tad susijusi su institucionalizuota mnemotechnika. Todėl kultūrinė atmintis visada turi savo specifinius nešėjus (senosiose kultūrose – šamanus, bardus, griotus ir kt.), kurie yra tarsi „specialios atminties saugyklos“, o tokias galias jiems suteikia nuolatinis dalyvavimas ritualuose ar apeigose, o tuo pačiu ir – bendravimą bei žinių kaupimo tęstinumą, kas ir formuoja tapatybę<sup>58</sup>.

Kultūrinę atmintį, kaip reikšmės perdavimą iš kartos į kartą, Assmannas susiejo su *mimetine atmintimi*, *daiktų atmintimi* ir jau minėta *komunikacine atmintimi*. Šiuos atminties tipus jis išskyrė pagal jų skirtingus pobūdžius, perdavimo formas ir santykį su kultūrine atmintimi.

*Mimetinė atmintis (mimetic memory)* – susijusi su veiksmu. Skirtingų elgesio formų išmokstame imituodami. Įvairių mechanizmų, maisto gaminimo, statybos ir t.t. rašytinių instrukcijų naudojimas yra santykinai modernus ir

<sup>56</sup> *Ibid.*, p. 36.

<sup>57</sup> *Ibid.*, p. 38.

<sup>58</sup> *Ibid.*, p. 41–42.



niekada nebūna visapusiškai išvystomas. Veiksmas niekada negali būti visiškai kodifikuotas. Kitos sritys, tokios kaip elgesys, papročiai ir moralė priklauso nuo mimetinių tradicijų.<sup>59</sup>

Kitaip tariant, tai kasdieniai imitaciniai veiksmai (elgesys, ritualai, papročiai, taisyklės), kuriuos aktualizuoja individai ir bendruomenė.

*Daiktų atmintis (the memory of things)*: Nuo neatmenamų laikų žmonės apsupo save daiktais – nuo asmeninių kasdien naudojamų [...] iki namų, gatvių, kaimų, miestų, automobilių, laivų. Visi jie simbolizuoja mūsų praktiškumo, komforto, grožio sąvokas ir, tam tikra prasme, mūsų tapatybę. Objektai atspindi mus – jie primena mums, kas mes esame, mūsų praeitį, protėvius ir t. t. Daiktų pasaulis, kuriame gyvename, turi laiko indeksą, nurodantį ne tik į mūsų dabartį, bet tuo pačiu metu ir į skirtingus praeities tarpsnius.<sup>60</sup>

Tai praktinę funkciją atliekantys daiktai, suvokiami kaip žmogaus ir bendruomenės tapatumo atspindys, sujungiantis praeitį su dabartimi.

*Komunikacinė atmintis (communicative memory)*: Kalba ir gebėjimas bendrauti yra vystomi ne per save, bet per mainus su kitais, per cirkuliacinę ar grįžtamąją išorės ir vidaus ryšio sąveiką. Individuali sąmonės ir atminties fiziologija ir psichologija yra sunkiai suprantamos, ir tai reikalauja sisteminio aiškinimo, kuris įtrauktų į sąveiką su kitais individais. Žmogaus sąmonė ir atmintis gali būti suformuotos tik per jo dalyvavimą tokiose sąveikose.<sup>61</sup>

Trumpai tariant, komunikacinė atmintis yra pagrįsta komunikacinėmis žmonių sąveikomis, abipusiais ryšiais, kurių neturi individuali atmintis.

Kultūrinė atmintis, pasak kultūrologo, apima visas minėtas atminties rūšis. Pavyzdžiui, ritualai yra mimetiniai veiksmai ir, jei jie viršija praktinę funkciją, jie suvokiami kaip kultūrinės atminties dalis, forma, kuria į dabartį integruojama kultūrinė prasmė. Analogiškai į kultūrinę atmintį įsiterpia ir nekasdienės paskirties daiktai – simboliai, ikonos, monumentai, antkapiai, šventyklos, stabai – ir „[v]isi jie peržengia objekto-atminties ribas, kadangi implicitinę laiko ir tapatybės žymę paverčia eksplisitine“<sup>62</sup>.

Assmannas, apmąstydamas kultūrinę atmintį, nurodo, kad kultūrinės atminties vaizdiniai, atsirandantys iš jos sąvokų ir patirčių sąveikos, apibūdinami trimis bruožais: konkrečiu santykiu su laiku ir vieta, konkrečiu santykiu su grupe ir su savarankišku gebėjimu atkurti<sup>63</sup>, o kultūrinė atmintis, veikdama per atkūrimą/rekonstrukciją, reiškiasi kaip kolektyvinė atmintis, veikianti dvejomis kryptimis – į praeitį ir į ateitį, t. y. atkurdamą praeitį, ji sistemina jos ir dabarties patirtis bei projektuoja jas į ateitį<sup>64</sup>. Kultūrologas pažymi, kad kultūrinė atmintis išplečia kasdienį pasaulį į galimybių ir nebūties dimensiją ir taip kompensuoja grupės ar bendruomenės reikšmės trūkumą realiame gyvenime, suteikdama jam dvigubą laiko pojūtį<sup>65</sup>. Tyrimui svarbi ir kultūrologo mintis, kad kultūrinę atmintį maitinančios praeities formos apima ir mitą, ir istoriją, be jokios perskyros

---

<sup>59</sup> *Ibid.*, p. 5–6.

<sup>60</sup> *Ibid.*, p. 6.

<sup>61</sup> *Ibid.*

<sup>62</sup> *Ibid.*, p. 7.

<sup>63</sup> *Ibid.*, p. 24.

<sup>64</sup> *Ibid.*, p. 28.

<sup>65</sup> *Ibid.*, p. 42.

tarp jų. Kitaip tariant, išskiriama praeitis, kultūrinei atminčiai svarbi kaip pamatinė istorija, savaime tampa mitu, nepaisant, ar tai faktai, ar tik fikcija<sup>66</sup>.

Apibrėždamas kultūrinę atmintį Assmannas apmąsto šia atmintimi konstruojamą bei palaikomą kolektyvinę tapatybę. Išskirdamas tam tikrą tapatybės triadą, sudarančią bendrai suvokiamą kolektyvinę tapatybę: individualią ir asmeninę (individo tapatybė suvokiama kaip dvilypė: individuali – individo sąmonėje susikurtas neredukuojamas „aš“, išskiriantis jį iš kitų ir asmeninė – įkūnijimas visų vaidmenų, savybių ir talentų, suteikiantis individui tam tikrą vietą socialinėje sistemoje) bei jas įtraukiančią tapatybę „mes“ (kolektyvinę), teoretikas teigia, kad „[k]olektyvinis ar „mes“ identitetas yra vaizdinys, kurį turi pati grupė ir su kuriuo jo nariai sieja save pačius“<sup>67</sup>. Kultūrologas akcentuoja, kad ji, „[t]apatybė, įskaitant „Aš“, visada yra socialinis konstruktas, ir kaip toks jis visada yra kultūrinis“<sup>68</sup>. Tačiau Assmannas brėžia skirtį tarp bendrai suvokiamos kolektyvinės atminties ir kultūrinės atminties tapatybių: „kolektyvinė tapatybė yra refleksyvi socialinio bendrumo forma, o tuo tarpu kultūrinė tapatybė atitinkamai lemia sąmoningą dalyvavimą ar konkrečios kultūros atpažinimą“<sup>69</sup>.

Assmanno teorijoje atmintis traktuojama kaip komunikacijos procese besiformuojantis reiškinys, palaikantis bendruomenės tapatybę, tad teorija leidžia tirti pasirinktos teritorijos bendruomenės kultūrinę atmintį siejant su kolektyvinės tapatybės problematika. Ši teorijos ypatybė lėmė, kad ji jau buvo pritaikyta daugelyje užsienio ir Lietuvos istorikų, antropologų, sociologų ir kt. tyrimuose. Tačiau Assmanno kultūrinės atminties koncepcija turi trūkumų.

Visų pirma, ji buvo sukurta žodinių kultūrų ir ankstyvųjų rašto kultūrų (Egipto, Izraelio, antikinės Graikijos) analizės pagrindu, todėl abejojama, ar galimas jos taikymas moderniems laikams, kai atminčių raiška yra labai dinamiška, daugialypė, palaikoma ne visada oficialiuose diskursuose<sup>70</sup>. Assmanno apibūdinta komunikacinės ir kultūrinės atminties skirtis tampa prieštaringa tiriant modernių laikų kultūrinės atmintis, nes paplitusi spauda, leidžia daugeliui, o ne išskirtiniams asmenims, suteikti savo atsiminimams fiksuotą formą, bet ji nebūtinai yra dominuojanti. Tačiau tyrėjai pripažįsta, kad ši teorinė koncepcija su išlygomis (atsižvelgiant į tyrimo objektą) gali būti sėkmingai taikoma, pasitelkiant postmodernias kitų tyrėjų įžvalgas ar teorines prieigas. Tad siekiant tirti tam tikro žmonių sąmonėje ir viešojoje erdvėje išskiriamo istorinio, kultūrinio regiono tapatybę ir kultūrinę atmintį, kaip šiandienos kultūrinį procesą, būtina

---

<sup>66</sup> *Ibid.*, p. 59.

<sup>67</sup> *Ibid.*, p. 113–114.

<sup>68</sup> *Ibid.*, p. 113.

<sup>69</sup> *Ibid.*, p. 115.

<sup>70</sup> Vasilijus Safronovas, „Kultūrinė atmintis ar atminimo kultūra? Kultūrinės atminties teorijos taikymo modernių laikų tyrimams problemos“, in: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 47–49.

suformuoti modernų požiūrį į tiriamą kultūrą. O tam paranki Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcija.

*Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcija.* Kaip jau minėta darbo įvade, Geertzas studijoje *Kultūrų interpretavimas* pateikė originalią kultūros interpretavimo koncepciją. Joje kultūros antropologas, parafrazuodamas sociologą Maxą Weberį, kultūrą apibrėžia kaip reikšmių tinklus ar istoriškai gyvuojančias simbolių sistemas, kurias pasitelkia žmonės, steigdami, saugodami, skleidami ir plėtodami savo pasaulio bei savęs pačių supratimą, o kultūros analizę – kaip „reikšmių ieškančių interpretacinį mokslą“<sup>71</sup>, kultūrinių reikšmių spėjimą, šių spėjimų įvertinimą, išgryninant reikšmingiausius spėjimus<sup>72</sup>. Geertzas teigia, kad kultūrinės reikšmės gali būti kaupiamos tik simboliuose<sup>73</sup>. Simbolį antropologas supranta kaip išorinį informacijos šaltinį, tai yra bet koki objektą, veiksmą, įvykį, savybę ar santykį, kuris žmogui yra pasaulio suvokimo ir savivokos priemonė<sup>74</sup>, todėl siūlo kultūrą suprasti kaip „simbolių įkūnytą istoriškai perduodamų reikšmių modelį, tam tikrą sistemą paveldėtų sampratų, išreikštų simbolinėmis formomis, kuriomis žmonės bendrauja, įsiamžina ir perteikia savo požiūrį į gyvenimą bei jo pažinimą“<sup>75</sup>. Teoretikas pasitelkdamas semiotinę kultūros sampratą, teigia, kad „[k]aip interpretuotinių ženklų [...] sistema, kultūra nėra kokia nors galia, kurią būtų galima laikyti visuomeninių įvykių, elgsenų, institucijų ar procesų priežastimi; ji – kontekstas, terpė, kurioje visi šie dalykai gali būti suprantamai – t. y. tirštai – apibūdinti“<sup>76</sup>. Kultūros reikšmė (reikšmės) teoretikui neatsiejama nuo jos vyksmo, vietos ir laiko. Įžvelgti reikšmę, tai – interpretuoti, o „gera interpretacija – eilėraščio, asmens, istorijos, ritualo, institucijos, visuomenės ar bet ko kita – perkelia mus į pačią interpretuojamo dalyko esmę“<sup>77</sup>. Geertzo kultūros interpretavimas kelia tikslą nustatyti kultūros reikšmę, suvokti, kas ja reiškiasi ir reiškiamą, kitaip tariant, bandoma įžvelgti sunkiai pastebimų dalykų prasmę.

Kaip vieną iš kultūros interpretacijos bruožų Geertzas nurodo tai, kad kultūra pažįstama protrūkiais<sup>78</sup>, ją interpretuojant „[...] analizė skyla į trūkinėjančią, bet nuoseklią vis drąsesnių išpuolių seką“<sup>79</sup>. Kitaip tariant, kultūros analizė yra tyrinėjimas, besiremiantis kitais tyrinėjimais, tačiau „ne ta prasme, kad jie pradedami nuo tos vietos, kurioje baigiami kiti, o ta, kad naudodamiesi sukauptomis žiniomis ir sąvokomis jie neria giliau į tuos pačius dalykus. [...] [N]aujas tyrimas ne tiek ropščiasi ant kitų pečių, kiek varžydamasis lenktyniauja su kitais“<sup>80</sup>. Todėl kultūros analizė yra

<sup>71</sup> Clifford Geertz, „Tirštasis aprašymas: interpretacinės kultūros teorijos link“, *op. cit.*, p. 5.

<sup>72</sup> *Ibid.*, p. 21.

<sup>73</sup> Idem, „Etosas, pasaulėžiūra ir šventųjų simbolių analizė“, *op. cit.*, p. 140.

<sup>74</sup> Arūnas Sverdiolas, „Cliffordo Geertzo kultūros antropologijos modelis“, in: Clifford Geertz, *Kultūrų interpretavimas: straipsnių rinktinė*, p. IX.

<sup>75</sup> Clifford Geertz, „Religija kaip kultūros sistema“, *op. cit.*, p. 99.

<sup>76</sup> Idem, „Tirštasis aprašymas: interpretacinės kultūros teorijos link“, *op. cit.*, p. 15.

<sup>77</sup> *Ibid.*, p. 19.

<sup>78</sup> *Ibid.*, p. 27.

<sup>79</sup> *Ibid.*

<sup>80</sup> *Ibid.*

iš esmės neišsami<sup>81</sup>, niekada iki galo neišbaigiama. Taigi, Geertzo „interpretacinis aiškinimas [...] kreipia dėmesį į tai, ką institucijos, veiksmai, vaizdiniai, posakiai, įvykiai, papročiai – visi įprasti socialinių mokslų objektai reiškia tiems, kurių šios institucijos, veiksmai, papročiai ir t. t. yra. Tokio aiškinimo rezultatas – [...] sisteminis konceptualaus pasaulio [...] išskleidimas“<sup>82</sup>. Tad šio kultūros antropologo pateikta kultūros interpretavimo koncepcija yra paranki „interpretuoti socialinį gyvenimą kaip tvarkomą simbolių (ženklų, įvaizdžių [...]), kurių reikšmę (prasmę, turinį [...]) turime įsisąmoninti, idant tą tvarką perprastume ir suformuluotume jos principus“<sup>83</sup>.

Būtina pabrėžti Geertzo šiam darbui svarbią mintį, kad tiriamieji kultūros subjektai, kaip grupės, perteikdami savo patirtį kultūrinėmis praktikomis neišvengiamai ją interpretuoja, tuo pačiu ją interpretuoja savaip ir jos objektyvusis suvokėjas, ir kultūrinę terpę analizuojantis tyrėjas<sup>84</sup>. Reikšminga ir antropologo mintis, kad imantis tyrimo reikia vadovautis principu, jog „visuomenė, kaip ir gyvenimas, pati pasiūlo būdus save interpretuoti“<sup>85</sup>.

Apibendrinant magistro darbui pasirinktas teorines koncepcijas, galima teigti, kad jos gali padėti tiriant pasirinktos bendruomenės kultūros reiškinius, kaip reikšmių tinklus, kuriuos pasitelkę bendruomenės saistomi žmonės steigia, saugo, skleidžia ir plėtoja savo įsivaizduojamą tapatumą ir kultūrinę atmintį. Kitas magistro darbo uždavinys – apibrėžti Lietuvos Žiemgalos istorinį-kultūrinį regioną. Apie tai rašoma trečiame darbo skyriuje „Lietuvos Žiemgalos regiono istorinė ir kultūrinė recepcija“.

---

<sup>81</sup> *Ibid.*, p. 31.

<sup>82</sup> Idem, „Sumišę žanrai: socialinės minties pokyčiai“, *op. cit.*, p. 55

<sup>83</sup> *Ibid.*

<sup>84</sup> Idem, „Tirštasis aprašymas: interpretacinės kultūros teorijos link“, *op. cit.*, p. 16

<sup>85</sup> Idem, „Gilusis lošimas: pastabos apie Balio gaidžių kapotynes“, *op. cit.*, p. 354.

### III. LIETUVOS ŽIEMGALOS REGIONO ISTORINĖ IR KULTŪRINĖ RECEPCIJA

#### 1. Lietuvos Žiemgala istoriografijoje

Norint identifikuoti Lietuvos Žiemgalos istoriografiją, pirmiausia būtina apsibrėžti patį regioną. Regionas yra gana imli sąvoka, kuri gali būti suvokiama įvairiai. Istorikas Nerijus Babinskas straipsnyje „Istorinio regiono sampratos šiuolaikinėje istoriografijoje: tipologijos gairės“ pažymi, kad istoriografijoje pagal regionų apimtį dažniausiai skiriami du regionų lygmenys – mikro arba subnacionalinis ir makro arba supranacionalinis<sup>86</sup>. Atsižvelgiant į geografinę literatūrą, esama ir detalesnių regionų lygmenų skirstymų. Tačiau šiam darbui parankiausias Babinsko akcentuojamas vokiečių istoriko Stefano Troebsto istorinių regionų modelis. Troebstas, suformulavęs keturių istorinio regiono lygmenų modelį iš makroregiono (žemyninis, civilizacinis lygmuo), mezoregionas (transnacionalinis, bet subkontinentinis lygmuo), nacionalinio lygmens ir mikroregiono, pastarąjį įvardija, kaip subnacionalinį, kuris kai kada gali būti ir tarpvalstybinis, kai istorinis regionas padalintas tarp dviejų valstybių<sup>87</sup>. Regionų sampratų įvairovė atsiranda iš bendresnės metodologinės kontraversijos tarp regionų teoretikų – esencialistų ir konstruktyvistų. Pirmieji teigia, kad teritorijos, kaip tėvynė, regionas, egzistuoja kaip fizinis faktas, sukurtas objektyvių procesų, kaip išankstinių gamtinių ir istorinių duotybių, kurie daro įtaką jų gyventojams bei lemia tautų mentalitetus. Antrieji aiškina, kad: „regionų prigimtis [...] egzistuoja mūsų galvose, [...] jie yra mentalinės konstrukcijos, projektuojamos fiziniame žemėlapyje. Regionai nėra natūralios duotybės, bet nuolatinio kitimo procese esantys konstruktai. [...] Gali atsirasti naujos erdvės fragmentavimo sampratos, senosios gali įgauti naujų reikšmių, o kai kurios išnykti“<sup>88</sup>. Vokiečių istorikas Frithjofas Benjaminas Schenkas istorinius regionus, kaip mentalinių žemėlapių konstruktus, priskiria tapatybės ir galios diskursams, nurodydamas, kad jie nesiekia perteikti „objektyvią“ tikrovę, bet prisidėti prie supaprastinto savas / kitas vaizdinio konstravimo, o tai ir yra svarbiausias kolektyvinės tapatybės elementas<sup>89</sup>. Reikšminga Troebsto (remiantis austrų istoriku Arno Strohmeyeriu) mintis, kad istorinio regiono negalima apibrėžti geografinėmis ribomis, nes jis sudaro abstrakčią, virpančią erdvę, kuri išsiskiria ilgalaikės trukmės struktūriniais bruožais, tad gali nesutapti su geografinėmis ribomis ar šiuolaikinėmis politinėmis sienomis. Jis išskiria tris

<sup>86</sup> Nerijus Babinskas, „Istorinio regiono sampratos šiuolaikinėje istoriografijoje: tipologijos gairės“, *Acta Humanitarica universitatis Saulensis*, 2014, t. 19, p. 17.

<sup>87</sup> *Ibid.*, p. 17–18. Cit. iš: Stefan Troebst, „Introduction: What’s in a Historical Region? A Teutonic Perspective“, *European Review of History*, Vol. 10, No. 2, 2003, p. 173.

<sup>88</sup> *Ibid.*, p. 18.

<sup>89</sup> *Ibid.* Cit. iš: Frithjof Benjamin Schenk, „The Historical Regions of Europe – Real or Invented? Some Remarks on Historical Comparison and Mental Mapping“, *Beyond the Nation: Writing European History Today*, Bielefeld, St. Petersburg, 2004, p. 16–21.

persipynusias abstrakčios regioninės terminijos vartosenos sritis: a) politiką, žiniasklaidą, viešąją sferą; b) mentalinius žemėlapius kaip privataus ar viešo intelektualinio diskurso dalį ir c) humanitarinius ir socialinius mokslus, ypač istoriografiją<sup>90</sup>. Ir nors teoretikas šias sritis išskiria mezoregionams (regionams, didesniems nei valstybė, bet mažesniems, nei žemynas), tačiau panaši samprata bendrai gali būti taikoma ir mikroregionams.

Atsižvelgiant į šias mokslininkų mintis, derėtų aptarti, kaip formavosi Lietuvos Žiemgalos kaip istorinio regiono samprata, juolab, kad ji svarbi šios teritorijos dabartinio kultūrinio regiono apibrėžčiai. Neapsibrėžus istorinio regiono, neįmanoma bus identifikuoti įsivaizduojamų, interpretacinių, konstruojamųjų Lietuvos Žiemgalos vaizdinių ir kultūrinių praktikų.

Žiemgaliai – viena iš genčių, minimų seniausiuose istorijos šaltiniuose apie baltus, kuri XIII a. gyveno dabartinėje Vidurio Latvijoje ir Šiaurės vidurio Lietuvoje, turėjo savo kalbą, teritoriją, politinę struktūrą, materialinę ir dvasinę kultūrą. Ilgainiui žiemgalių gyventa teritorija Mūšos-Lielupės baseine XIII–XIV a. atsidūrė dviejose valstybėse: pietinis kraštas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, o šiaurinis Livonijoje. Ši politinė siena, kaip jau minėta įvade, atskyrusi žiemgalių gyventus plotus, išsilaikė kelis šimtmečius ir 1919–1920 m. nusistovėjo kaip dabartinė Lietuvos ir Latvijos siena<sup>91</sup>.

Pagrindinis žiemgalių istorijos šaltinis, formavęs Žiemgalos, kaip istorinio regiono sampratą, yra jų palikti archeologijos paminklai (piliakalniai, kapinynai, senosios gyvenvietės, šventvietės), kurių ilgalaikiai ir nuoseklūs tyrinėjimai tapo pagrindu formuoti galimai, nors ir diskutuoti, žiemgališkos tapatybės tradicijai. Svarbūs ir senosios Žiemgalos politinės istorijos faktai, aptinkami išlikusiuose viduramžių rašytiniuose šaltiniuose<sup>92</sup>. Žiemgala, jos gyventojais ir užimama teritorija jau du šimtai metų domisi įvairių sričių specialistai, daugiausiai Lietuvos ir Latvijos kalbininkai, istorikai, archeologai. Lingvistai (Būga, Vytautas Mažiulis, Aleksandras Vanagas, Zinkevičius, Kazimieras Garšva ir kt.) daugiausiai tyrė ir tebetiria žiemgalių bei Žiemgalos vardo kilmę, jų buvusios kalbos-tarmės artumą dabartinėms lietuvių ir latvių kalboms. Istorikai, aptardami Livonijos ordino kovas su žiemgaliais dėl jų žemių, aiškinosi, kur gali būti lokalizuotos istoriniuose šaltiniuose minimos žiemgalių pilys, pagal jų vietas sprendė apie žiemgalių gyventą teritoriją. Vieni svarbiausių ir gausiausių – archeologų tyrimai, leidžiantys pagal laidojimo paminkluose aptiktus radinius (ginklus, darbo įrankius, papuošalus ir kt.) iš dalies identifikuoti žiemgalių gyventą

<sup>90</sup> *Ibid.*, p. 22. Cit. iš: Stefan Troebst, „Introduction: What’s in a Historical Region? A Teutonic Perspective“, *European Review of History*, Vol. 10, No. 2, 2003, p. 176–185.

<sup>91</sup> Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai ir jų kaimynai V–XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai proistorės duomenimis, mokslo darbų apžvalga, op. cit.*, p. 4–5.

<sup>92</sup> *Henriko Latvio Livonijos kronika (1186–1226 m.), Eiliuotoji Livonijos kronika (1143–1290), 1254 m. Žiemgalos dalybų aktai, 1259 m. popiežiaus Aleksandro IV bulė, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino laišakai (1323–1324) ir kt. Žr. „Žiemgala XIII–XV amžiais“, Žiemgalos aktai. Acta Semigalliae, parengė, vertė ir komentavo Tomas Baranauskas, Joniškis: Simkala, 2014, p. 3–9.*

teritoriją, materialinės, dvasinės kultūros reliktus, santykius su kaimynais, jų tarpusavio sąveiką, migraciją bei asimiliaciją po genties nukariavimų.

Žiemgalos tyrinėtoja Lietuvoje archeologė Vaškevičiūtė, monografijoje *Žiemgaliai V–XII amžiuje* pateikdama išsamią ir latviškos, ir lietuviškos Žiemgalos teritorijų istoriografinę tyrimų apžvalgą nuo XIX a. pabaigos iki šių dienų, pažymi, kad Lietuvoje Žiemgalos tyrimų pradžia siejama su archeologinių paminklų kartografavimu, paminklų ir juose aptiktų radinių sąrašų rengimu. Vėliau, XX a. pirmoje pusėje, pirmojoje mokslinėje Lietuvos archeologijos apžvalgoje<sup>93</sup> pateikta susisteminta iki Antrojo pasaulinio karo sukaupta archeologinė medžiaga, išskirti radinių laikotarpiai, tipai, galima chronologija. Joje pirmą kartą bendrame Lietuvos archeologiniame žemėlapyje išskirta ir Žiemgala, nurodant jai būdingus dirbinius, juos datuojant, lokalizuojant radinių vietas. XX a. 9–10 dešimtmečiais paskelbta nemažai darbų, kuriuose analizuojamas lietuviškosios Žiemgalos archeologinis paveldas (I. Vaškevičiūtė, R. Volkaitė-Kulikauskienė, A. Tautavičius, V. Kazakevičius, A. Simniškytė, E. Vasiliauskas, R. Jarockis ir kt.). Daugelyje šių darbų yra aptarti būdingiausi žiemgalių papuošalai, ginklai, darbo įrankiai, kiti radiniai, jų chronologija, paplitimas<sup>94</sup>. Žiemgalos praeities tyrimus svariausiai papildė trys 1993, 2002, 2008 m. apgintos daktaro disertacijos, skirtos pietinių žiemgalių dvasinei kultūrai ir materialinei būčiai V–XII a., urbanizacijos raidai Žiemgaloje XI–XVI a., išskiriant centro, periferijos, valdžios aspektus, bei Žiemgalos kultūriniais procesams XII a. pabaigoje – XVI a. pradžioje<sup>95</sup>. Paskelbta ir nemažai kitų archeologų straipsnių, analizuojančių atskirų žiemgalių laidojimo paminklų medžiagą. Gausūs tyrimai ir jų analizė suformavo mentalinį, mokslo pasaulyje įsitvirtinusių Lietuvos Žiemgalos, kaip istorinio regiono, vaizdinį. Lietuviškosios Žiemgalos regionalumui, kaip pirminis atskaitos taškas, pirmiausia reikšmingi šio istorinio krašto paminėjimai seniausiuose rašto šaltiniuose.

Pirmieji žemgalius mini skandinavų istoriniai šaltiniai. XI a. datuojamoje Ingvaro *Tolimojo keliautojo sagoje* pasakojama apie gentį *Seimgaler*. XII a. Žiemgala ir žiemgaliai figūruoja Senosios Danijos istoriko ir poeto Sakso Gramatiko veikale *Danų žygiai* (*Semgalla, Sempala, Semigalla*). XIII a. danų kronikoje *Annales Ryenses* rašoma, kad apie 870 m. danai užkariavo Prūsiją, Žiemgalą (*Semigaliam*), karelių žemę. Tad, jei šį faktą laikyti tikru, Žiemgalos vardas šaltiniuose užfiksuotas daug seniau nei gentinės Lietuvos (*Kvedlinburgo analuose* – 1009 m.). Žiemgala minima ir seniausiame Rytų Europos metraštyje *Būtujų laikų pasakojimas* (*Nestoro kronika*) kaip *Zimigola* (*Зимигола*), viena genčių, mokėjusių duoklę Kijevo Rusiai, 1006 m. Laurentijaus metraščio nuoraše – kaip *Zemgola*. Livonijos metraštininko *Henriko Latvio kronikoje* žiemgaliai vadinami *Semigalli*, o

<sup>93</sup> Jono Puzino 1938 m. išleista mokslinė Lietuvos archeologijos apžvalga *Naujausiųjų proistorinių tyrinėjimų duomenys*. Cit. iš: Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai V–XII amžiuje*, op. cit., p. 9.

<sup>94</sup> Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai V–XII amžiuje*, op. cit., p. 14–15.

<sup>95</sup> Ilona Vaškevičiūtė, „Žiemgalos tyrėjų gretos tvirtėja“, *Lietuvos archeologija*, t. 34, 2008, p. 289.

kraštas – *Semigallia*. *Eiliiuotoje Livonijos kronikoje* ši gentis įvardijama *Semegallen*<sup>96</sup>. Tarp pirmųjų šaltinių, kuriuose aptinkamas Žiemgalos vardas, dar minimi ir skandinavų runomis XI a. išrašyti akmenys, rasti Švedijoje. Patikimiausias jų – Mėervalos (*Mervalla*) akmuo, esantis Švedijos Melareno ežero Selajono saloje, ant kurio yra įrašas, minintis Žiemgalą (iš runų lotynų raidėmis transliteruotas kaip *Simkala*)<sup>97</sup>. Žiemgalos, žiemgalių vardo paminėjimai – nuo ankstyviausių, liudijančių genties ir jos gyventos teritorijos egzistavimą, iki vėlyviausių, išlikusių šaltiniuose tik kaip istorinių senųjų žemių buvimo paliudijimas – buvo pirminė informacija tiriant, tikslinant archeologiniais bei kalbiniais duomenimis grindžiamą jų teritoriją, kuri yra vienas svarbių dėmenų, suvokiant Lietuvos Žiemgalos regioną.

Iš XIII a. Livonijos rašytinių šaltinių žinoma, kad žiemgalių gyvenamos teritorijos buvo suskirstytos į 7 sritis: Duobenę, Sparnenę, Duobelę, Tervetę, Silenę, Žagarę ir Upmalę<sup>98</sup>. Dalis šių žiemgalių istorinių sričių identifikuojamos lietuviškoje Žiemgalos dalyje, dabartinėse Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Pasvalio rajonų teritorijose, iš dalies apėmusiose Mažeikių rajono rytinę, Biržų rajono vakarinę, Šiaulių, Radviliškio, Panevėžio rajonų šiaurines dalis. Vaškevičiūtė viename iš straipsnių<sup>99</sup>, vadovaudamasi archeologiniais duomenimis, apibrėžia lietuviškosios Žiemgalos teritoriją<sup>100</sup>. Didesnių diskusijų dėl Lietuvos Žiemgalos istorinės teritorijos nekyla, nors keletas tyrėjų, yra linkę kai kur teritorijas sumažinti. Galima daryti išvadą, kad dabartinė Lietuvos Žiemgalos geografinė teritorija, suvoktina pagal žiemgalių laidojimo paminklų bei istorinių rašytinių šaltinių teikiamas žinias, nevysiškai atitinka istorinės, lietuviškosios (pietinės) Žiemgalos teritoriją, vien jau todėl, kad archeologinės identifikacijos gali būti tikslinamos. Vadinas, anot Troebsto, lietuviškosios Žiemgalos istorinio regiono negalima tiksliai apibrėžti geografinėmis ribomis, nes jis sudaro abstrakčią, virpančią erdvę.

*Eiliiuotoje Livonijos kronikoje* rašoma apie žiemgalių, kaip lietuvių ir žemaičių sąjungininkų, dalyvavimą Saulės mūšyje prieš Kalavijuočių ordiną (1236)<sup>101</sup>. Istorikas Tomas Baranauskas leidinio *Žiemgalos aktai. Acta Semigalliae* (2014) įvadiniame komentare „Žiemgala XIII–XV amžiais“ aptaria žiemgalių ir lietuvių konfliktą XIII a. pradžioje ir jo įveikimą, lietuvių ir žiemgalių sąjungą bendros vokiečių invazijos grėsmės akivaizdoje, pateikia duomenis apie 1254 m. Žiemgalos dalybas tarp kryžiuočių ir Rygos archiepskopo, komentuoja faktus apie pirmąjį žiemgalių sukilimą

<sup>96</sup> Simas Karaliūnas, „Žiemgaliai“, *Baltų etnonimai: monografija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015, p. 436–437.

<sup>97</sup> Alvydas Butkus, „Žiemgalos vardas skandinavų runomis“, *Baltistica*, XXIX, 1994, nr. 1, p. 86–87.

<sup>98</sup> Ilona Vaškevičiūtė, *Žiemgaliai V–XII amžiuje*, op. cit., p. 5.

<sup>99</sup> Ilona Vaškevičiūtė, „Etnokultūrinė žiemgalių sritis“, *Lietuvos archeologija*, t. 20, 2000, p. 146–147.

<sup>100</sup> Vakarinę ribą su kuršiais Vaškevičiūtė veda Virvytės upe – teritoriją kairiajame Ventos krante iki Virvytės priskirdama žiemgaliams. Toliau riba nuo Vieksnių į šiaurę vedama Ventos upe. Pietinė riba brėžiama ties Kuršėnais-Šiauliais, šių miestų šiauriniu pakraščiu. Nuo Šiaulių į rytus teritorija eina dabartinio Pakruojo rajono pietiniu pakraščiu bei Panevėžio rajono šiauriniu pakraščiu.

<sup>101</sup> Žr. Artūras Dubonis, „Saulės mūšio mitologija“, *Orbis Lituaniae*, iš *Eiliiuotoji Livonijos kronika, Mindaugo knyga: istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių*, par. D. Antanavičius ir kt., Vilnius, 2005, prieiga per internetą: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/saules-musio-mitologija-/259> (žiūrėta 2016 03 15).



1259–1272 m., antrąjį žiemgalių sukilimą 1279–1290 m., žiemgalių nukariavimo aplinkybes bei galutinį Žiemgalos padalinimą tarp Livonijos ir Lietuvos<sup>102</sup>. Kitaip tariant, istoriniai faktai liudija, kad žiemgaliai buvo organizuota, kariškai pajėgi, diplomatinių gebėjimų turėjusi gentis, nesitaikščiusi su kolonijine perspektyva ir buvusi lygiavertė to meto istorinių procesų dalyvė.

Visi aptarti žiemgalių istorinių, kalbinių, archeologinių duomenų segmentai formavo prielaidas susidaryti istoriškai pagrįstam kultūriniam Lietuvos Žiemgalos regionui. Kaip jau minėta įvade, pirmasis „Lietuvos Žiemgalos“ termino, kaip priimtino ir istoriškai susiklosčiusio, vartoseną aptarė Žeimelyje (Pakruojo r.) gyvenęs kraštotyrininkas, žiemgalių praeities tyrinėtojas, muziejininkas Šliavas, žiemgalių paveldu pradėjęs domėtis nuo 1958 m., surinkęs daug vertingų Žiemgalos paveldo radinių, įsteigęs „Žiemgalos“ muziejų bei palikęs gausų rašytinį ir įvairialypį kraštotyrinį palikimą, kuriuo nesyk rėmėsi ar diskutavo istorikai, archeologai, kalbininkai. Šliavas bene pirmasis iš lietuvių kraštotyrininkų taip plačiai tyrinėjo žiemgalių etninę kultūrą, rinko medžiagą muziejui iš lietuviškosios žiemgalių teritorijos – daugiausiai Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Pasvalio rajonų, rūpinosi radinių išsaugojimu, eksponavimu, ją analizavo. Kraštotyrininkas bendravo su daugeliu mokslininkų (Zinkevičiumi, Janiu Stradiniu, Vaciu Miliumi, Algimantu Miškiniu, Česlovu Kudaba, Adolfu Tautavičiumi, Prane Dundulienė, Kazimieru Garšva ir kt.), su jais konsultavosi, diskutavo<sup>103</sup>. Jis pagrįstai vadinamas lietuviškosios (ir ne tik) Žiemgalos metraštininku, nes savo surinktus duomenis apibendrino kraštotyriniuose darbuose, kurių parengė net 18 tomų rankraščių. Daugelis Šliavo darbų išleisti atskirais leidiniais, o visas rašytinis palikimas publikuotas solidžioje dviejų dalių knygoje *Žeimelis* (2010)<sup>104</sup>. Šliavas sugebėjo į kraštotyrinę veiklą įtraukti mokinius, vietos žmones, sostinėje gyvenančius mokslininkus, kitaip tariant, savo entuziazmu suformavo įvairių socialinių sluoksnių grupę Žiemgalos paveldo išsaugojimui, žiemgališko savitumo tyrimams ir sklaidai. Nemažai savo darbų Šliavas paskyrė Žeimeliui. Viename jų („Žeimelis – Lietuvos Žiemgalės centras“, 1978) kraštotyrininkas teigia, kad jau tapo tradicija Žeimelį suvokti kaip lietuviškosios Žiemgalos centrą. Kraštotyrininkas lietuviškąją Žiemgalą minėtame straipsnyje suvokia kaip istorinį geografinį vienetą, kurio teritorijoje kalbama tam tikra lietuvių kalbos tarpe, susidariusia susimaišius senajai žiemgalių ir vėlesnių laikų lietuvių kalboms, bei nurodo, kad Žeimelis yra senosios Žiemgalos žemių centre, be to, ir geografinės Žiemgalos lygumos centre<sup>105</sup>.

<sup>102</sup> Tomas Baranauskas, „Žiemgala XIII–XV amžiais“, in: *Žiemgalos aktai. Acta Semigalliae*, parengė, vertė ir komentavo Tomas Baranauskas, Joniškis: Simkala, 2014, p. 4–9.

<sup>103</sup> Pranas Razgus, „Juozas Šliavas – mokytojas ir muziejininkas“, *op. cit.*, p. 11–13.

<sup>104</sup> Žr. *Žeimelis*, sudarytojai Aloyzas Bėčius, Juozas Šliavas, vyriausiasis redaktorius Aloyzas Bėčius, iš serijos „Lietuvos valsčiai“, I–II d., Vilnius: Versmė, 2010.

<sup>105</sup> Jonas Nekrašius, „Keletas pastabų dėl Lietuvos ir Latvijos kultūrinių ryšių bei Juozo Šliavo tyrinėjimų“, in: *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums*, *op. cit.*, p. 18.

Šliavo veikla ir palikimas, skirtas lietuviškajam Žiemgalos paveldui, įkvėpė 1987 m. pakruojiečius suburti rajono kraštotyrininkų ir kraštiečių, mokslo ir meno žmonių klubą „Žiemgala“, kurį 1989 m. visuotiniame kraštiečių klubo susirinkime, vykusiame Vilniuje, klubo nariai reorganizavo į kraštiečių draugiją „Žiemgala“ (pirmuoju prezidentu išrinktas teisininkas Jonas Nekrašius)<sup>106</sup>. Draugija „Žiemgala“ vienijo ne tik Pakruojo, Joniškio, Pasvalio skyrius, bet padalinius didžiuosiuose šalies miestuose, kuriuose telkėsi iš Lietuvos Žiemgalos regiono kilę mokslininkai, menininkai, kraštotyrininkai, publicistai ir kt. entuziastai. Maždaug 10 metų draugija vykdė intensyvią įvairiausių renginių programą – organizavo mokslo konferencijas, folkloro festivalius, dailininkų plenerus, kraštotyros ekspedicijas, parodas, garsių Lietuvos Žiemgalos žmonių minėjimus ir kt.<sup>107</sup> Draugijos įstatuose teigiama, kad jos centrinė būstinė yra Pakruojo mieste, o veiklos pagrindas – Žiemgalos krašto etninė kultūra. Nuostatuose išdėstyti draugijos pagrindiniai tikslai ir uždaviniai, orientuoti į žiemgalių krašto kultūrinio palikimo kaupimą, tyrimus ir sklaidą, įvairių liaudies meno švenčių organizavimą, visuomenės švietimą, bendradarbiavimą su Žiemgalos krašto savivaldybėmis ir kt.<sup>108</sup> Siekdama didesnio vykdomos veiklos žinomumo draugija 1990 m. pradėjo Pakruojyje leisti laikraštį *Žiemgala*. Nuo 1995 m. šio laikraščio leidyba perkelta į Kauną.

1998 m. laikraštis reorganizuotas į to paties pavadinimo žurnalą, kurio leidybos ėmėsi viešoji įstaiga „Žiemgalos leidykla“ (redaktorius Vytautas Didžpetris)<sup>109</sup>. Šis žurnalas iki šiol yra solidžiausias ir nuosekliausias Lietuvos Žiemgalos intelektualinės recepcijos skleidėjas, publikuojantis mokslinius straipsnius įvairiomis šiam regionui aktualiomis temomis bei pateikiantis svarbiausių Lietuvos Žiemgalos kultūros įvykių aprašus. Lietuvos Žiemgalos regiono temas iš dalies gvildena kiti periodiniai, regioniniai kultūros leidiniai – nuo 1991 m. Šiauliuose leidžiamas iš pradžių tautinės, vėliau kūrybinės minties almanachas *Šiaurės Lietuva* (redaktorius Stasys Tumėnas), nuo 1999 m. – Pasvalio krašto istorijos ir kultūros laikraštis *Šiaurietiški atsivėrimai*, nuo 2004 m. žurnalas (redaktoriai: Vitalija Kazilionytė, Albinas Kazlauskas, Antanas Šimkūnas ir kt.), nuo 2006 m. – Joniškio krašto istorijos ir kultūros žurnalas *Žemgala* (redaktorės Ilona Osipova, Vitalija Morkūnienė). Nuo 1991 m. nemažai straipsnių, atspindinčių žiemgališkos kultūros įvykius publikavo ir Pasvalio, Pakruojo, Joniškio, Akmenės rajonų bei kt. laikraščiai.

Galima teigti, kad Lietuvos Žiemgalos istoriografija subrandino prielaidas susiformuoti istoriškai pagrįstam kultūriniam Lietuvos Žiemgalos regionui Šiaurės Vakarų Aukštaitijoje. Juolab, kad, anot Assmanno, „istoriografija dabar yra laikoma tiesiog tam tikru grupės atminties žanru“<sup>110</sup>. Akivaizdu ir tai, kad šis regionas buvo dėsningai konstruojamas per struktūruotą „Žiemgalos“

<sup>106</sup> Jonas Nekrašius, „Žiemgalos“ vagos“, *Šiaurės Lietuva*, Šiauliai: „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, 2001, p. 20–24.

<sup>107</sup> *Ibid.*, p. 24–28.

<sup>108</sup> *Ibid.*, p. 28.

<sup>109</sup> *Ibid.*, p. 24–25.

<sup>110</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 60.

draugijos veiklą, glaudžiai bendradarbiaujant su jo instituciniais ir neformaliais kultūriniais dariniais, įtraukiant intelektualines, kultūrinės bendruomenes, o per specializuotus regiono periodinius leidinius nubrėžtas Lietuvos Žiemgalos mentalinis žemėlapis, plėtoti intelektualiniai Žiemgalos istorinio paveldo ir dabarties kultūros, integruojančios šį paveldą į kultūrinę praktiką, turiniai.

## 2. Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas

Etnologas Petras Kalnius pripažįsta, kad šiandien sąvoka Lietuvos Žiemgala daugumai Šiaurės Lietuvos gyventojų nebėra tik istorinė sąvoka, aptinkama archeologų, istorikų darbuose, jų sąmonėje Žiemgalos pavadinimas įgauna kultūrologinę prasmę<sup>111</sup>. Bartašius teigia, kad terminas Lietuvos Žiemgala dažniau vartojamas etnografų, istorikų, etnologų, kultūros antropologų, geografų, t. y. daugiau akademinės bendruomenės sluoksniuose, tačiau pastebimas ir šio termino įsigalėjimas turizmo sferoje. Lietuvos Žiemgalą, kaip regioną, suvokia ir to krašto kultūros darbuotojai, saviveiklininkai, kiti išsilavinę žmonės<sup>112</sup>. Tačiau, ar Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas gali būti apibrėžiamas kaip pilnavertis regioninis darinys?

Vokiečių antropologas Ingo Schröderis pateikia keturis požiūrio į regioną aspektus: 1) regionas yra aiškiai apibrėžta geografinė erdvė; 2) jis yra politinių ir ekonominių jėgų atlikto struktūravimo istorinio proceso rezultatas; 3) regione gyvenantys žmonės jam suteikia savitą prasmę, vertę, yra emociškai prie jo prisirišę; egzistuoja regioninė kultūra, regioninis tapatumas ir regioninio paveldo idėja; 4) regioną reikšminga erdve padarė jame gyvenantys žmonės; regionas kaip savita socialinė aplinka yra matomas per veikimo formas, galios santykius, socialinę klasifikaciją ir kt.<sup>113</sup>.

Pagal šio antropologo regiono apibrėžtį Lietuvos Žiemgala iš dalies atitinka regioninio darinio sampratą, nors jos istoriškai susiklosčiusi geografinė teritorija ir yra sąlyginė, o bendruomenės savimonė hipotetiška ir nevienareikšmė.

Kultūros geografijos tyrinėtojas Vidmantas Daugirdas viename iš straipsnių<sup>114</sup>, remdamasis užsienio teoretikais Teriu Jordanu, Mona Domosh, Lesteriu Rowntree'u<sup>115</sup> išskiria pagrindinius tris

<sup>111</sup> Petras Kalnius, „Žiemgalos klausimo aktualinimas: tapatumo kūrimas ar pažinimo siekimas?“, *Žiemgala*, 2006, nr. 2, p. 4.

<sup>112</sup> Marius Bartašius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, bakalauro darbas, vadovas doc. Vidmantas Daugirdas, Vilniaus universitetas, Geografijos ir kraštotvarkos katedra, 2011, p. 10.

<sup>113</sup> Ingo W. Schröder, „Debates on Space, Community, and Locality in Anthropology, and their Usefulness for the Study of Region“, *Lietuvos etnologija: Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, nr. 7 (16), 2007, p. 90, prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a92c35bd-d55c-43f0-a072-e884cc51943a%40sessionmgr4003&vid=11&hid=4201> (žiūrėta 2016 04 02).

<sup>114</sup> Vidmantas Daugirdas, „Formalus latvių kultūrinis regionas Šiaurės Lietuvoje“, *Acta universitatis Saulensis*, 2012, t. 12, p. 334. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188524663/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2016 02 10).

kultūrinių regionų tipus: formaliuosius (pasižyminčius vienu ar keliais bendais kultūros bruožais), funkcinis (organizuotas teritorijas, funkcionuojančias politiškai, socialiai, ekonomiškai ar administraciniu būdu) ir vernakularinius (suvokimo, dažniausiai siejamo su kalba, tarmėmis). Akcentuojama, kad tiriant teritoriškai dažnai aiškiai išsiskiria kultūrinio regiono branduolys, kur kultūriniai požymiai dominuoja, ir periferija, kur tirianos kultūros bruožai mažiau paplitę. Kompleksiškai tam tikrus Lietuvos kultūrinius regionus jau yra tyrę Alma Ragauskaitė, Bartašius ir kt.<sup>116</sup>.

Kalnius straipsnyje „Žiemgališkumo klausimo aktualinimas: tapatumo kūrimas ar pažinimo siekimas?“ (2006) teigia, kad „Žiemgala, kaip geografinė (ne etnografinė) sąvoka egzistuoja net ir tada, kai jau nėra žiemgalių. [...] Tokios sampratos laikėsi ne tik viduramžių, bet ir Naujųjų laikų žemėlapių sudarinėtojai – Žiemgala buvo žymima ne tik XVI, XVII, bet ir XVIII ir net XIX a. sudarytuose žemėlapiuose, taigi ilgai po to, kai žiemgalių buvimo jau niekas nebepripažino“<sup>117</sup>. Visai kitoks etnologo požiūris yra apie etnografinę Lietuvos Žiemgalą. Argumentuodamas, kad „[e]tnografinės srities ar regiono, žymimo tam tikru etnonimu, egzistavimą galime konstatuoti tik tada, kai yra išlikęs tradicinės kultūros subjektas, žmonių bendruomenė, turinti tos kultūros, papročių, tradicijų ypatybes, kalbanti tam tikra kalba arba tarme, turinti tokią regioninę savimonę“<sup>118</sup>, Kalnius aiškina, kad pagal šiuos požymius egzistuojančios žiemgalių bendruomenės Lietuvoje nėra. Todėl Lietuvos Žiemgalos etnografinio regiono išskyrimo galimybę jis atmeta, argumentuodamas dar ir tuo, kad kadaise egzistavusios, menkai identifikuotos kultūros reliktai būtų iškelti aukščiau už dabar šioje teritorijoje įsitvirtinusias aukštaičių ir žemaičių tradicines kultūras<sup>119</sup>.

Bartašius tyrime „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“ (2011)<sup>120</sup> pažymi, kad Lietuvoje kultūrinio regiono samprata dar nėra galutinai išvystyta, ją nustelbia etnografinis-lingvistinis rajonavimas, kuriame Lietuvos Žiemgala apskritai neišskiriama. Tyrėjas darbe, taikydamas kultūros geografijos rajonavimo metodiką, Lietuvos Žiemgalos kultūrinį regioną analizavo kompleksiškai – funkcinio, kultūrinio-etnografinio ir savimonės aspektais. Bartašius darbe išskyrė keturių rangų Lietuvos Žiemgalos centrus pagal jų organizuojančią reikšmę funkcinėje regiono struktūroje ir gyventojų savimonėje: I rango centrai – tai Lietuvos Žiemgalai atstovaujantys ir visą regioną organizuojantys centrai, tiek gyventojų sąmonėje, tiek dabartinėje teritorijos funkcinėje

---

<sup>115</sup> Terry Jordan, Mona Domosh, Lester Rowntree, *The Human Mosaic: A Thematic Introduction to Cultural Geography*, New York: Longman, 1997, p. 7–14.

<sup>116</sup> Žr.: Alma Ragauskaitė, „Kompleksinė kultūrinio regiono samprata“, *Tautosakos darbai XLIII*, 2012, p. 109–125, Marius Bartašius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, bakalauro darbas, vadovas doc. Vidmantas Daugirdas, Vilniaus universitetas, Geografijos ir kraštotvarkos katedra, 2011, p. 53.

<sup>117</sup> Petras Kalnius, *op. cit.*, p. 6.

<sup>118</sup> *Ibid.*

<sup>119</sup> *Ibid.* p. 7.

<sup>120</sup> Žr. Marius Bartašius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, bakalauro darbas, vadovas doc. Vidmantas Daugirdas, Vilniaus universitetas, Geografijos ir kraštotvarkos katedra, 2011, p. 53.

organizacijoje (Joniškis ir Pakruojis); II rango centrai – istorijos raidoje susiformavę funkciškai svarbūs ir gyventojų sąmonėje organizacinę reikšmę turintys centrai (Žagarė ir Žeimelis); III rango centrai – praeityje turėję organizacinę reikšmę teritorijoje, nestipriai išsiskiriantys regionine savimone (Joniškėlis, Linkuva, Pasvalys, Pamūšis ir Vaškai); IV rango centrai – kitos svarbesnės (ar istorinės reikšmės) gyvenvietės. Bartašius tyrimo išvadose konstavo, kad:

- 1) Savarankiško Lietuvos Žiemgalos funkcinio regiono niekada realiai nebuvo, funkcinį vienetų raida regiono teritorijoje nuolat skaldė vidinę teritorinę organizaciją;
- 2) Lietuvos Žiemgalos savimonės regionas struktūriškai nevienalytis, [...] išsiskiria branduolys su „sostine“ Joniškiu, kitais regiono etninės veiklos centrais – Pakruoju, Žagare, Žeimeliu, Linkuva ir periferija, kur savimonės raiška yra silpnesnė.
- 3) Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas yra ilgo istorinio ir kultūrinio vystymosi raidos rezultatas, kurio savitumą ir branduolį formuoja stipri mentalinė identifikacija.<sup>121</sup>

Apibendrinant pateiktus požiūrius į kultūrinį regioną bei Lietuvos Žiemgalos, kaip kultūrinio regiono, ištirtumą, matome daug prieštarių. Darytina išvada, kad Lietuvos Žiemgalos istorinis-kultūrinis regionas, daugiausia kaip etnografinis, mažiau kaip savimonės ir iš dalies kaip teritorinis darinys yra problemiškas.

Lietuvos Žiemgalos regiono istorinė ir kultūrinė recepcija rodo, kad Lietuvos Žiemgala gali būti tiriama žiemgališkos tapatybės ir kultūrinės atminties aspektais. Tai daroma ketvirtojoje magistro darbo dalyje „Tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinių (re)konstravimas ir raiška Lietuvos Žiemgalos regione“, kurioje siekiama atskleisti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties (re)konstravimo būdus, tapatybės ir kultūrinės atminties santykį. Taip pat joje analizuojama literatūra kaip tapatumo ir atminties kultūros šaltinis, parodoma Lietuvos Žiemgalos kultūrinė atmintis, kaip galimai viena iš regione dominuojančių.

---

<sup>121</sup> Marius Bartašius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, *op.cit.*, p. 46.

#### IV. TAPATYBĖS IR KULTŪRINĖS ATMINTIES VAIZDINIŲ (RE)KONSTRAVIMAS IR RAIŠKA LIETUVOS ŽIEMGALOS REGIONE

Nacionalizmo teoretikai teigia, kad etniniuose nacionalizmuose „geneologija yra svarbesnė už teritoriją“<sup>122</sup>, todėl tautos praeities mitai, ypač okupacinių ir tautinio išsivadavimo laikotarpiais, tampa svarbia etnosimbolinių išteklių dalimi. Kaip didžiausią ideologinę galią turintys, įvardijami etninės kilmės, „aukso amžiaus“, etninio išskirtumo mitai, nes jie formuoja bendro likimo jausmą, mobilizuoja imtis kolektyvinių veiksmų, įtvirtina kolektyvinį tapatumą. Pastebima, kad kultūrinės praeities reprezentacijomis dažniausiai išreiškiamas insitucijų remiamas normatyvinis tautinės tapatybės aspektas, tačiau kultūrinėje atmintyje esama ir regioninių interpretacijų, susijusių su lokaliomis tapatybėmis ar jos variantais<sup>123</sup>. Regionalizmas (geopolitinis, ekonominis-administracinis, kultūrinis-istorinis) apibrėžia ne tik tam tikrą žemės plotą, teritoriją. Regiono sąvoka dažnai įgyja ir instrumentinę reikšmę, mat ja vadovaujamosi klasifikuojant, diferencijuojant ir išskiriant prioritetus<sup>124</sup>. Castellsas akcentuoja, kad kultūrinis nacionalizmas, kai jam iškyla grėsmė ar pajuntama jo stoka, siekia gaivinti tautinę bendruomenę, kurdamas, saugodamas ir stiprindamas kultūrinį tapatumą, tam pasitelkdamas unikalią istoriją ir kultūrą kaip kolektyvinę solidarumo formą<sup>125</sup>. Assmanno teigimu, bet kuri grupė, norinti save sustiprinti, stengiasi rasti ir įtvirtinti sau pagrindą, ne tik tam, kad sukurtų sau terpę bendravimui, bet ir tam, kad simbolizuotų savo tapatybę ir sukurtų atraminius taškus atsiminimams. Todėl bendruomenėms būdinga atminčiai rasti vietas, tai yra jas lokalizuoti, įerdvinti<sup>126</sup>. Kaip minėta šio darbo teorinėje dalyje, Castellsas nurodo tris pagrindinius tapatybės formavimosi būdus ir šaltinius: pilietinės visuomenės legitimavimą, rezistencinės tapatybės įtvirtinimą gynyba ir protesto veiksmais prieš dominuojančią tapatybę bei naujų tapatybės tipų konstravimą – naujų socialinių struktūrų kūrimą, pabrėždamas, kad visi jie gali būti tarpusavyje persipynę<sup>127</sup>. Šie procesai, kaip legitimuojantys, rezistenciniai bei kūrybiniai, skirtingais laikotarpiais pastebėtini ir Lietuvos Žiemgalos tapatumo konstravime.

<sup>122</sup> Anthony D. Smith, *Myths and Memories of the Nation*, Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 190.

<sup>123</sup> Irena Šutinienė, „Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2008, nr. 8 (17), p. 33, prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367163290617/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2016 03 12).

<sup>124</sup> Vytautas Tumėnas, „Konvencionalūs, klasifikaciniai ir interpretaciniai regioninės tapatybės aspektai ir sąsajos su tautodaile“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2007, nr. 7 (16), p. 126.

<sup>125</sup> Manuel Castells, *op. cit.*, p. 48.

<sup>126</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 25.

<sup>127</sup> Manuel Castells, *op. cit.*, p. 23–24.

# 1. Lietuvos Žiemgalos legitimizavimo bandymai

Pirmasis iš Lietuvos Žiemgalos legitimavimo bandymų tiesiogiai gali būti siejamas su „Žiemgalos“ draugijos veikla, kurios idėjine pradžia laikomas žeimeliečio Šliavo asmuo, jo kraštotyrinis ir muziejinis įdirbis. Pirmasis istorinės Žiemgalos lietuviškąją dalį savo raštuose ėmęs vadinti Lietuvos Žiemgala, šis kraštotyrininkas dar 1966 m. puoselėjo mintį oficialiai įtvirtinti šį regioną. Viename savo laiškų, rašytų etnologui Vaciiui Miliui, Šliavas kelia lietuviškos Žiemgalos įteisavimo klausimą: „Kairiojo Mūšos baseino plotas [...], gana savitas įvairiais požiūriais, kuris nepriskirtinas nei prie Žemaitijos, nei prie tikrosios Aukštaitijos, kaip ir neturi vardo. [...] Ar nebūtų tikslinga minėtą teritoriją, įeinančią į Lietuvos TSR, vadinti Lietuviškąja Žemgala (pagal kalbininkus, Žiemgala) kaip kitą senosios Žemgalos dalį, kurios pirmoji ir didžioji dalis būtų Latviškoji Žemgala“<sup>128</sup>. Šią idėją perėmė 1989 m. Pakruojuje įsikūrusi „Žiemgalos“ draugija<sup>129</sup>.

Tokia proga pasitaikė 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę bei šalies valdžios skluoksniuose pradėjus svarstymus dėl naujo administracinio teritorinio Lietuvos suskirstymo. Šalies lygmeniu diskutuota dėl kelių numatytų administracinio teritorinio suskirstymo variantų. Viename jų buvo numatyta įkurti 22–24 apskritys, tarp jų ir Joniškio. Joniškio taryba 1990 m. birželio 19 d. sprendimu<sup>130</sup> nutarė siūlyti Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai sudaryti ne Joniškio, o Žiemgalos apskritį. Kreipimesi buvo išsakyti šie argumentai:

Joniškio kraštas turi savitą istorinę praeitį. IX–XII a. čia gyveno viena iš baltų genčių žiemgaliai, kurie kovodami dėl savo nepriklausomybės, dengė Lietuvos žemes ir sudarė istorines sąlygas formuotis Lietuvos valstybei. Genties charakteris, kultūra, gyvenimo būdas, įsikūnijęs latvių ir lietuvių tautose, dar ir šiandien žymus Joniškio, Žagarės, Žeimelio, Linkuvos, Pašvitinio ir Vaškų apylinkėse. Pertvarkant Lietuvos administracinę teritorinę žemėlapi, siūloma sudaryti apskritį, į kurią galėtų įeiti Joniškio rajonas, dalis Pakruojo ir dalis Pasvalio rajonų. Apskritis galėtų vadintis Žiemgalos apskritimi. 1945–1949 m. yra gyvavusi panaši savo teritorija apskritis. Ir Nepriklausomos Lietuvos metais buvo rengiamasi sudaryti Joniškio apskritį. Tik 1940 m. įvykiai sutrukdė tai padaryti. Apskrities centru galėtų būti Joniškis. Siūlomos apskrities ribos siejasi su natūraliomis gamtinėmis sąlygomis, remiasi realiomis susisiekimo ir optimalaus valdymo galimybėmis. Manome, kad Joniškio rajoną jungti prie Šiaulių rajono netikslinga.<sup>131</sup>

Taip pat kreipimesi akcentuojama, kad jei būtų sudarytas šios teritorijos istorinis, etnografinis, kalbinis, archeologinis atlasas, jis visų pirma pabrėžtų regiono išskirtinumą „žiemgalių kultūros pradmenyje“. Nurodomos ir apskričiai palankios susisiekimo sąlygos – per Joniškį einantis geležinkelis, automagistralė Ryga-Kaliningradas, respublikinės reikšmės keliai: Žagarė-Joniškis-

<sup>128</sup> Juozas Šliavas, „1966 m. spalio 8 d. laiškas etnologui Vaciiui Miliui“, Aloyzas Bėčius „Keletas Juozo Šliavo laiškų“, in: *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums*: straipsnių rinkinys, sudarytojai Robertas Jurgaitis, Ernestas Vasiliauskas, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra, 2004, p. 30.

<sup>129</sup> Ernestas Vasiliauskas, „Žiemgalos krašto savimonės raida. Bandymai įkurti Žiemgalos apskritį 1990–1992 m.“, p. 1., „Žiemgalos aukštaičių“ kultūros draugijos archyvas, JIKM.

<sup>130</sup> *Joniškio rajono tarybos 1990 06 19 d. sprendimas „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Aukščiausiają tarybą sudaryti Žiemgalos apskritį“*, „Žiemgalos aukštaičių“ kultūros draugijos archyvas, JIKM.

<sup>131</sup> *Ibid.*

Pašvitinys-Linkuva-Pasvalys ir Joniškis-Žeimelis-Linkuva-Pakruojis<sup>132</sup>. Šis kreipimasis buvo pavišintas visuomenei, publikuotas Jonišio rajono spaudoje<sup>133</sup>. Stengdamasi pagrįsti Žiemgalos apskrities įkūrimo galimybę, 1992 m. balandžio 15 d. sprendimu Jonišio rajono taryba Lietuvos Respublikos Aukščiausiai tarybai pateikė Jonišio valdžios užsakymu tais pačiais metais Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto atliktos apklausos tyrimų medžiagą<sup>134</sup>, parengtą iš 4178 Jonišio, Pakruojo ir Pasvalio rajonų gyventojų užpildytų anketų. Joje klausta, kokios apskrities gyventojai pageidauja – Šiaulių ar Jonišio-Žiemgalos. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad už savarankišką Jonišio (Žiemgalos) apskritį pasisakė 73, 7 proc. apklaustųjų, už Šiaulių – 11,3 proc, likę teigė neapsispendę ar nesidomintys. Reikia pažymėti, kad iš apklaustųjų už Jonišio (Žiemgalos) apskritį pasisakė daugiausia Jonišio (87, 7 proc.) ir Pakruojo (70,8 proc.) rajonų gyventojai, pasvaliečiai liko daug abejingiesni šiai idėjai (15,9 proc.).

Vykstant apklausai Jonišio rajono laikraštyje „Sidabrė“ aktyviai diskutuota šiuo klausimu. Dauguma publikacijų autorių pasisakė už Jonišio (Žiemgalos) apskritį, jų argumentuose dominavo įvairūs faktoriai, tačiau nemažai gyventojų nurodė etninį-istorinį, žiemgališką, aspektą, kaip etnoso atžvilgiu vienijantį<sup>135</sup>. Nepaisant įdėtų pastangų, įteisinti Jonišio (Žiemgalos) apskrities nepavyko.

Remiantis Castello išskiriamos tapatybės triados apibrėžimais, galima teigti, kad žiemgališka tapatybė, grindžiama bendra teritorija, etnoso savitumu, žiemgalių istorijos faktais, kaip konsoliduojanti, pasitarnavo siekiant atskiros Jonišio (Žiemgalos) apskrities įteisinimo. Šiame atvejuje galima išvelgti konstruojamos daugiausiai legitimuojančios (siekiama įteisinti labiausiai žiemgališka savimone siejamus rajonus ir jų dalis, kaip apskritį), iš dalies ir rezistencinės, gynybinės (priešintasi priklausymui Šiaulių apskričiai) tapatybių raiškos mišinį. Kita vertus, visuose apžvelgtuose šio atvejo dokumentuose labiausiai ryškėja institucinio sluoksniu tikslas įsteigti savarankišką Jonišio apskritį, Žiemgalos pavadinimą ir istorinį vaizdinį naudojant tik kaip svarų argumentą. Tačiau atsiskleidė ir didžiaja dalimi teigiamas gyventojų požiūris į žiemgališkumą, pripažįstant jį vienijančiu.

Pabrėžtina, kad ir Jonišio rajono taryba (jos pirmininkas buvo istorikas ir „Žiemgalos“ draugijos narys Vytautas Adomaitis, šios draugijos idėjoms buvo ir daugiau pritariančių tuometinėje Jonišio r. taryboje), ir laikraščio diskusijos autoriai daugiausiai buvo „Žiemgalos“ draugijos tikslus palaikantys išsilavinę žmonės. Todėl galima daryti prielaidą, kad šis nors ir

---

<sup>132</sup> *Ibid.*

<sup>133</sup> Aldona Kadytė, „Siūlome Žiemgalos apskritį“, *Sidabrė*, 1990-07-03, nr. 66 (6733), p. 1.

<sup>134</sup> „Lietuvos naujojo teritorinio-administracinio paskirstymo tyrimai. Jonišio (Žiemgalos) apskrities socialinis ir ekonominis pagrindimas“, darbo vadovas J. Jasaitis, mašinraštis, Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, Vilnius, 1992, „Žiemgalos aukštaičių“ kultūros draugijos archyvas, JIKM.

<sup>135</sup> Algirdas Lititauskas, „Tiktai už Jonišio!“, *Sidabrė*, 1992-02-22, nr. 16, p. 2; Vytautas Baltramaitis, „Pašvitiniečių vieningumas“, *Sidabrė*, 1992-04-04, nr. 28, p. 1; Idem, „Šiaulių apskritis mums netinka“, *Sidabrė*, 1992-05-23, nr. 41, p. 2; Idem, „Tokia linkuviečių valia“, *Sidabrė*, 1992-06-17, nr. 48, p. 2–3; Gediminas Zabaraukas, „Joniškis – Žiemgalos krašto centras“, *Sidabrė*, 1992-07-29, nr. 60, p. 2 ir kt.



nesėkmingai pasibaigęs Joniškio (Žiemgalos) apskrities įsteigimo procesas, trukęs kelis metus, buvo gyventojus emociškai įtraukęs žiemgališko tapatumo konstravimas ir įtvirtinimas, nes siekiant savarankiškumo, jo siekta per žiemgališkumo sampratą, o patirta nesėkmė žmonių atmintyje galimai įsitvirtino kaip užgniaužtas neišsipildymas. Kaip teigia Assmannas, bendruomenės kultūrinę atmintį generuoja pamatinė, pradžios istorija, labiau susijusi su konstrukcija, o ne natūraliu augimu. Pamatinė istorija šiuo Žiemgalos legitimavimo Lietuvoje atveju buvo prisiminta, kad nušviesti, sureikšminti dabartį iš pačių ištakų požiūriu<sup>136</sup>. Be to, išvelgtina ir kultūrinei atminčiai būdinga refleksija interpretuoti žiemgališkumą, kaip kolektyvinės tapatybės bei bendro įvaizdžio sustiprinimą. Gyventojų apklausa dėl apskrities kūrimo gali būti suvokiama ir kaip tam tikras ritualas ar ceremonija (nekasdienis konsoliduojantis procesas), konstruojanti bei įtvirtinanti bendruomenės žiemgališką tapatybę.

Kitu Lietuvos Žiemgalos įteisinimo bandymu galima laikyti 2003 m. Joniškio rajono gyventojų siekį išskirti Lietuvos Respublikos etnografinių regionų žemėlapyje Lietuvos Žiemgalą, kaip Aukštaitijos subregioną.

2003 m., rengiantis Lietuvos stojimui į Europos Sąjungą, Etninės kultūros globos taryba prie Lietuvos Respublikos Seimo, motyvuodama tuo, kad Europos Sąjunga valstybės regionus skirsto pagal istorines etnokultūrinės tradicijas, o ne ekonominius aspektus, ėmėsi sudarynėti etnografinių regionų žemėlapi, nes iki tol buvo įteisinti penki Lietuvos etnografiniai regionai (Aukštaitija, Dzūkija (Dainava), Mažoji Lietuva, Suvalkija (Sūduva) ir Žemaitija), bet realiai jų ribos nebuvo išskirtos. Tuo siekta išsaugoti regionų savitumą, papročius ir tradicijas bei atverti galimybes įstojus į Europos Sąjungą tiesiogiai gauti jos struktūrinių fondų paramą<sup>137</sup>. Įvairių mokslo sričių specialistai (etnologai, etnomuzikologai, archeologai, istorikai, lingvistai ir kt.) parengė keletą etnografinių regionų žemėlapių variantų. Viename jų istorinę lietuviškos Žiemgalos teritoriją ketinta padalinti į dvi dalis – Joniškio rajoną ir dalį Pakruojo rajono (Pašvitinio ir Lygumų seniūnijas) priskirti Žemaitijai (taip išplečiant etnografinio Žemaitijos regiono ribas), o likusią Pakruojo rajono dalį ir Pasvalio rajoną – Aukštaitijai<sup>138</sup>.

Ši informacija pasiekė „Žiemgalos“ draugijos Joniškio skyrių (Žiemgalos-aukštaičių kultūros draugiją), kuri sutelkė šios teritorijos gyventojus, vienijamus įvairių kitų draugijų, priešintis tokiam etnografinių ribų nustatymui. Žiemgalos-Aukštaičių kultūros draugijos Joniškio skyrius kreipėsi raštu į Etninės kultūros globos tarybą, kuriuo argumentuotai pasisakė už Joniškio rajono priskyrimą Aukštaitijos etnografiniam regionui bei atskiro Žiemgalos subregiono sudarymą Aukštaitijos

<sup>136</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 37.

<sup>137</sup> Rūta Jankuvienė, „Braižomas naujas Lietuvos žemėlapis“, *op. cit.*

<sup>138</sup> Ernestas Vasiliauskas, „Žiemgalos krašto savimonės raida. Bandymai įkurti Žiemgalos apskritį 1990–1992 m.“, *op. cit.*, p. 5.

regiono ribose<sup>139</sup>. Rašte teigiama, kad Joniškio rajono bei dalies Pakruojo rajono priskyrimas Žemaitijai suardyto istoriškai susiklosčiusias lietuviškos Žiemgalos ribas bei prieštarautų žiemgališkai žmonių savimonės raiškai. Tam įrodyti pasitelkti atskirų Joniškio rajone ar už jo ribų veikiančių draugijų (Joniškio rajono klubas „Pikuolis“, Vilniaus kraštiečių draugija „Sidabra“, Kauno žagariečių klubas „Švėtė“ ir kt.) raštiški, parašų sąrašais patvirtinti, kreipimaisi. Pateikti ir minėti pozicijai pritariančių joniškiečių ir žagariečių parašais patvirtinti sąrašai. Pasitelkti net Latvijos mokslininkai (Latvijos mokslų akademijos prezidentas prof. Jānis Stradiņš bei nariai Saulvedis Cimermanis, Oskars Gerts) taip pat Etninės kultūros globos tarybai parengę raštus, kuriuose argumentuoja, kad minėti rajonai yra istorinės Žiemgalos teritorija ir būtų tikslinga įteisinti lietuviškos Žiemgalos subregioną Aukštaitijoje, juolab, kad Latvijoje Žiemgalos etnografinis regionas egzistuoja, o šie kaimyninių valstybių regionai glaudžiai bendradarbiauja<sup>140</sup>. Spaudoje pasisakęs tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto dėstytojas, istorikas, „Žiemgalos“ draugijos viceprezidentas Robertas Jurgaitis teigė, kad mokslininkai dėl esamos padėties yra sunerimę, todėl rengiamasi viešai diskusijai Lietuvos mokslų akademijoje bei ketinama dėti visas pastangas, siekiant istorinę Žiemgalą išskirti kaip atskirą subregioną<sup>141</sup>. Siekdami apginti atskiro Lietuvos Žiemgalos subregiono idėją „Žiemgalos“ draugijos atstovai dalyvavo Etninės kultūros globos tarybos diskusijose<sup>142</sup>.

Etnografinių regionų ribos buvo nustatytos pagal Lietuvos etnografinių regionų žemėlapi, sudarytą vadovaujantis Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymu ir Etninės kultūros globos tarybos 2003 m. rugsėjo 17 d. pateiktą rekomendaciją „Dėl etnografinių regionų ribų nustatymo“, kurioje Joniškio rajonas ir minėta Pakruojo rajono dalis visgi priskirta Aukštaitijai, tačiau joje Žiemgalos subregionas taip ir liko neįteisintas.

Remiantis Castellsu, kuris teigia, kad pasipriešinimo tapatumas ypač sutelkia bendruomenes bei konstruoja kolektyvinio pasipriešinimo formas, dažniausiai paremtas aiškiu istoriniu, geografiniu ar kt. bendrumu<sup>143</sup>, šiame atvejuje galima išvelgti rezistencinę žiemgališkosios tapatybės raišką, nes ir intelektualioji Joniškio ir Žagarės gyventojų dalis bei šių vietovių kraštiečiai, gyvenantys didžiuosiuose miestuose, veikiantys kaip organizuota „Žiemgalos“ draugijos narių ar jai prijaučiančių struktūra, ir kiti Joniškio rajono gyventojai pasipriešino tam, kad jų gyvenama teritorija būtų priskirta jiems nepriimtinaam Žemaitijos etnografiniam regionui. Be to,

<sup>139</sup> Ernestas Vasiliauskas, „Dėl Joniškio rajono priskyrimo Aukštaitijos etnografiniam regionui ir Žiemgalos subregiono sudarymo“, Etninės kultūros globos tarybai prie LR Seimo, Žiemgalos-aukštaičių kultūros draugijos Joniškio skyrius, 2003-03-26, „Žiemgalos aukštaičių“ kultūros draugijos archyvas, JIKM.

<sup>140</sup> *Ibid.*

<sup>141</sup> Iona Osipova, „Kuriozas! Joniškis bus priskirtas Žemaitijai?“, *Sidabrė*, 2003-03-12, nr. 20 (8159), p. 1.

<sup>142</sup> „Bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis“, „Etninės kultūros globos tarybos 2003 m. ataskaita“, *Lietuvos Respublikos Seimas*, prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5\\_show?p\\_r=880&p\\_d=35238&p\\_k=1](http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=880&p_d=35238&p_k=1) (žiūrėta 2016 04 23).

<sup>143</sup> Manuel Castells, *op. cit.*, p. 25.

galima įžvelgti ir legitimuojančios tapatybės apraišką – joniškiečiai, pasinaudoję proga, išreiškė norą Etnografinių regionų ribų žemėlapyje išskirti ir Žiemgalą, kaip subregioną. Tą inspiravo žinojimas, kad tokiu būdu įtvirtinus Žiemgalą Lietuvoje atsirastų galimybių gauti finansavimą šio regiono kultūrinei ir ekonominei plėtrai ateityje, įstojus į ES. Kaip teigia Assmannas, kultūrinė atmintis visada sutampa su bet kuria reikšme, vyraujančia bendruomenėje. Be jos negalėtų būti jokių pažeidimų, konfliktų, o per juos ir atkūrimo galimybių. Šiuo atveju, joniškių pasipriešinimas gali būti suprantamas kaip kultūrinės atminties prasiveržimas iš praeities, prisimenant, tai, kas buvo pamiršta, atgaivinant tai, kas buvo nuslopinta<sup>144</sup>.

Trečias Žiemgalos įteisinimo Lietuvoje politiniu lygmeniu atvejis gali būti laikytinas 2016 m. Seimo rinkimų vienmandačių rinkimų ribose naujo darinio – Žiemgalos apygardos – išskyrimas. Vykdydama Konstitucinio Teismo sprendimą dėl būtybės Seimo rinkimų apygardas kiek įmanoma suvienodinti pagal rinkėjų skaičių, Vyriausioji rinkimų komisija 2015 m. gruodžio 16 d. patvirtino naujas Seimo rinkimų vienmandačių apygardų ribas, kur įteisinta nauja Žiemgalos apygarda, sudaryta iš trijų rajonų: dalies Pakruojo rajono (Pamūšio, Sosdvario, Triškonių, Mikniūnų, Draudelių, Linkuvos, Rimkūnų, Peleniškių, Pašvitinio, Ūdekų, Bardiškių, Grikpėdžių, Mikoliškio ir Žeimelio rinkimų apylinkės), viso Joniškio rajono ir dalies Šiaulių rajono (Šakynos, Gruzdžių, Meškuičių, Bridų, Naisių, Ginkūnų, Žadžiūnų ir Kairių rinkimų apylinkės)<sup>145</sup>. Naują vienmandačių rinkimų apygardų žemėlapi nubraižė Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Geografijos ir kraštotvarkos katedros lektorius, mokslų daktaras Rolandas Tučas, kuris yra ir „Žiemgalos“ draugijos narys. Tai generuoja mintį, kad individuali žiemgališka atmintis, saistoma jau suformuotos grupėje kolektyvinės atminties, progai pasitaikius panaudoja turimą tapatumą, kaip legitimacinį įrankį.

Remiantis Castellsu, ši atvejį galėtume priskirti iš dalies legitimacinei, iš dalies kūrybinei žiemgališkos tapatybės raiškos formai. Žiemgalos vienmandatė rinkimų apygarda apima panašią į istorinės lietuviškosios Žiemgalos teritoriją, tad jos vardo įteisinimas politiniu lygmeniu gali būti suprantamas kaip atkuriantis žiemgališką kultūrinę atmintį ir tapatumą. Be to, Žiemgalos vardas pirmą kartą (nors ir simboliškai) yra įteisintas valstybiniu lygmeniu sistemoje, kurioje renkama šalies valdžia. Sekant mintimi, kad periodiškai vykstant rinkimams bus minimas ir Žiemgalos vardas, galima aiškiai įžvelgti Assmanno minimą kultūrinei atminčiai būdingą ceremoninį pasikartojimą, kuris ir yra jos konstravimas ir kartu įtvirtinimas.

Apibendrinant Lietuvos Žiemgalos legitimavimo bandymus, kaip žiemgališkos tapatybės konstravimą įteisinimo, pasipriešinimo, kūrimo būdais, galima teigti, kad jie, turėdami politinės

<sup>144</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 9.

<sup>145</sup> „Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimo Nr. Sp-329 priedas „Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų vienmandatės rinkimų apygardos“, *Lietuvos Respublikos Seimas*, prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=1105272&p\\_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1105272&p_tr2=2) (žiūrėta 2016 03 25).

vaizduotės apraiškų, iš esmės yra žiemgališkos tapatybės internalizacijos virsmas jos kultūrinės atminties eksternalizacija. Be to, pažymėtina, kad aptarti Lietuvos Žiemgalos legitimavimo bandymai parodė ir tai, kad žiemgališka tapatybė reflektuota dažniausiai vykstant politiniams pokyčiams (po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo bei rengiantis stoti į Europos Sąjungos bendriją). Galima teigti ir tai, kad tirtuose atvejuose Žiemgalos kultūrinė atmintis buvo akstinas pasiekti norimus tikslus. Anot Assmann, jei nėra istorijos, kurią galime papasakoti apie save, nėra ir tapatybės. Istorija, kurią prisimename, sustiprina mūsų pačių susikurtą bendruomenės įvaizdį. Kas prisimenama iš praeities, priklauso nuo to, kas ir kokiam tikslui naudojasi istorija<sup>146</sup>.

Kaip rodo aptarti Lietuvos Žiemgalos įteisinimų bandymai, didelę reikšmę jos žiemgališkos tapatybės ir kultūrinės atminties konstravimui bei palaikymui turi nevyriausybinės organizacijos. Apie tai plačiau rašoma kitame skyriuje.

## 2. Nevyriausybinių organizacijų indėlis konstruojant Žiemgalos kolektyvinę atmintį

Lietuvoje po nepriklausomybės atgavimo naujo nacionalinio tapatumo formavimas tapo labai aktualus, nes išsivadavus iš sovietinės priklausomybės, siekta performuoti atminties konstravimo strategijas, atsisakant sovietinių atminties vaizdinių. Edwardo W. Saido teigimu, „visos pokolonijinės visuomenės suvokia savo identitetą pirmiausia kaip skirtumą nuo metropolijos. Būtent toks santykis, paremtas pirmiausia skirtumu ir atitolimu nuo centro, ir lemia savęs pagrindimo būdą, savo identiteto pabrėžimą“<sup>147</sup>. Tad kultūrinio identiteto klausimas tapo labai svarbus naujai atsikūrusioje valstybėje, nes siekta aktualizuoti lietuviškumo kultūrinės reikšmės ir iš jų formuoti naujus tapatumo vaizdinius, kurie telktų, vienytų tautą. Šios intencijos visų pirma buvo siejamos su Lietuvos istorinės atminties naratyvu, kuris dėl sovietinės politikos buvo užslopintas, dekonstruotas, tad iš esmės užmirštas.

Kaip jau minėta magistro darbo dalyje „Lietuvos Žiemgalos regiono istorinė ir kultūrinė recepcija“, Lietuvos Žiemgalos regiono tapatumas buvo dėsningai konstruojamas visų pirma nevyriausybinių organizacijų. Panašūs procesai po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje vyko visuose regionuose, nes stengtasi vaduotis iš sovietmečio atminčių paveldo ir ieškoti prielaidų naujam, savam tautiniam, neretai iš lokalių tapatumų kildinamam indentitetui, paremtam vietos istorijos ir kultūros išskirtinumu. Assmannas atskleidė, kad kiekvienai kultūrai, ypač politinių pervartų laikotarpiu, būdinga formuoti kokias nors kolektyvines struktūras, kaip jungiamąjį efektą.

<sup>146</sup> Aleida Assmann, „Prisiminimai ir atmintis“, <http://www.goethe.de/>, vertė Dalia Čekatauskienė, in: Bernardinai.lt, 2015-01-08, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-09-aleida-assmann-prisiminimai-ir-atmintis/62370> (žiūrėta 2016 02 05).

<sup>147</sup> Edward W. Said, *Orientalizmas*, vertė Violeta Davoliūtė, Kazimieras Seibutis, Vilnius: Apostrofa, 2006, p. 235.

Šios struktūros sutelkia žmones, suteikdamos „simbolinę visatą“ – bendrą patirties, lūkesčio ir veiksmo erdvę, kuri vienija, teikia pasitikėjimo bei kryptingumo. Assmannas šioje kolektyvinėje struktūroje išvelgia kultūros aspektą, kuriuo grindžiami mitai ir istorijos, sukuriančios pamatus bendrumo jausmui, tapatybei, suteikiančios individui galimybę veikti grupės vardu<sup>148</sup>. Tokį tapatumo konstravimo procesą, kuriantį kolektyvinius socialinius veikėjus, siejamą su kitokio gyvenimo projektu ir orientuojamas į visuomenės transformavimą Castellsas išskiria kaip kuriamąjį tapatumą<sup>149</sup>. Kolektyvinis struktūravimas bei kuriamosios tapatybės raiška pastebima ir Lietuvos Žiemgalos tapatumo konstravime ir jos kultūrinės atminties aktualizavime.

Pagrindinė žiemgališkos tapatybės formuotoja ir skleidėja, suaktualinusi Lietuvos Žiemgalos kultūrinę atmintį, galima vadinti „Žiemgalos“ draugiją, oficialiai įkurtą 1989 m. Šios draugijos ištakos siejamos su Pakruojo rajonu, kurio teritorijoje jau kelis sovietmečio dešimtmečius kraštotyrininkas Šliavas savo veikla buvo įdiegęs žiemgališkos tapatybės pradmenis bei kraštotyros tyrimų tikslais bendradarbiaudamas su Lietuvos ir Latvijos mokslininkais sukūręs, tiesa, individualų kultūrinių, intelektualinių ryšių tinklą. Tad draugijos pradžia tapo 1987 m. Pakruojo rajono paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos ir „Akiračio“ klubo surengtas pirmasis kraštiečių susitikimas su rajono kraštotyrininkais, kuriame ir gimė sumanymas įsteigti kraštiečių klubą, į kurį užsimota sukviesti iš šio rajono kilusius, po šalį ir pasaulį pasklidusius kraštiečius kultūros ir istorijos paminklų išsaugojimui. Be šio tikslo, užsibrėžta rinkti tautosaką, puoselėti papročius, tarmes, įamžinti žymių šių vietų žmonių atminimą. Kitaip tariant, siekta telkti mokslinių, kūrybinių galių turinčius bendraminčius, saistomus bendros gimtinės, praeities paveldo bei su juo siejamos atminties išsaugojimui, jos revizavimui bei rekonstrukcijai. Tą patvirtina ir iš šio sambūrio iniciatoriaus Jono Nekrošiaus žodžiai, kad „[k]raštiečių klubas turėjo tapti tiltu, kuris sujungtų po šalį ir pasaulį išsklidusius kraštiečius, padėtų atgaivinti abipusius ryšius ir bendradarbiavimą“<sup>150</sup>.

1988 m., minint Pakruojo 400-ųjų metų jubiliejų, Pakruojo dvare įvyko kraštiečių klubo steigiamasis susirinkimas, kuriame dalyvavę iš visos šalies atvykę kraštiečiai, apsvarstė klubo veiklos kryptis bei išsirinko tarybą ir pirmininką, kuriuo tapo kalbininkas linkuvietis Kazimieras Garšva. Netrukus klubo nariai, Vilniuje, Rašytojų sąjungos patalpose, sukviėtė pirmąjį kraštiečių klubo posėdį, kuriame apibrėžta ilgalaikė klubo programa, suformuoti klubo padaliniai, išrinkti jų vadovai. Šiame posėdyje nuspręsta remiantis gimtojo krašto istorija bei pagerbiant protėvių atminimą klubą pavadinti „Žiemgala“. Šis žingsnis buvo pirmoji klubo intencija aktualizuojant žiemgališką kultūrinę atmintį, juolab, kad klubas išsikėlė sau ambicingus uždavinius (rengti kalbininkų forumus-šventes, paminklosaugos ekspedicijas dvarams ir palivarkams aprašyti, domėtis

---

<sup>148</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 2.

<sup>149</sup> Manuel Castells, *op. cit.*, p. 26.

<sup>150</sup> Jonas Nekrošius, „Žiemgalos“ vagos“, *op. cit.*, p. 21.

krašto gamtosauga, ekologija, rinkti kraštiečių prisiminimus, įvertinti kraštotyrininko Šliavo gausų kraštotyrinį palikimą bei jį publikuoti).

Tad pirmiausia siekta sukaupti lokaliai bendruomenės savitumui svarbų kultūrinį kapitalą. Draugija dar tebebūdama kraštiečių klubu ėmėsi aktyvaus kultūrinio darbo, sutelkto į žymių krašto žmonių jubiliejų, etninių švenčių, mokslo ir kalbos dienų, lietuvių ir latvių kultūros veikėjų susitikimų organizavimą Pakruojo rajone. Šiuose renginiuose aktyviai dalyvavo akademinio sluoksnio žmonės: akademikai Bronius Grigelionis, Kazimieras Ragulskis, edukologas Vytautas Šernas, kalbininkai Kazimieras Garšva, Stasys Tumėnas ir kt.<sup>151</sup> Pažymėtina, kad daugelyje renginių buvo diskutuojamos Žiemgalos kultūros židinių autentiškumo išsaugojimo problemos, planingai vykdyta veikla, stengiantis ją plėsti bei viešiniu spaudoje didinti žinomumą.

1989 m. Lietuvos mokslų akademijoje įvykusiame visuotiniame kraštiečių klubo susirinkime nuspręsta jį reorganizuoti į to paties pavadinimo draugiją, kurios prezidentu išrinktas teisininkas Jonas Nekrašius. 1990 m. patvirtinti ir draugijos nuostatai, palaipsniui kūrėsi šios draugijos skyriai ne tik Lietuvos Žiemgalos rajonų teritorijoje, bet ir didžiuosiuose šalies miestuose. Tais pačiais metais pradėtos diegti naujos kultūrinės tradicijos, siejamos su etnine kultūra ir meninėmis praktikomis, kurios kasmet vyksta iki šiol (Pakruojo folkloro šventės „Žiemgala“, Žiemgalos kraštiečių dailininkų kūrybiniai plenerai). 1990 m. bendradarbiausjant su vietine spauda pradėtas Pakruojuje leisti laikraštis *Žiemgala* (kultūros žurnalo *Žiemgala* pirmtakas). Pirmajame šio leidinio numeryje sakoma: „Kas mus vienija? Žemė, kurioje mūsų protėvių ir mūsų pačių šaknys. Kalba, kurią čia išmokstam nuo kūdikio dienų. Krašto istorija, dvasinė kultūra, perduodama iš kartos į kartą. Ta žemė, tas kraštas – Žiemgala. Čia nuo amžių gyvena žmonės, kurių gyslose teka baltų kraujas“<sup>152</sup>. Šiuo savotišku draugijos manifestu aiškiai išsakytas draugijos tapatinimasis su Žiemgalos senove, kaip konsoliduojančiu mitu. Assmannas teigia, kad kultūrinė atmintis yra susieta ne su dabar gyvenančių žmonių patirtimi, o su fiksuotais išskirtiniais momentais tolimoje praeityje (atminties figūromis). Žiemgalos žemė ir žiemgalių, kaip protėvių, atsiminimas gali būti suprantamas kaip šios draugijos tikslus vienijanti atminties figūra. Akivaizdu, kad draugijos vykdytos kultūros praktikos, auginamos iš pamatinio mito, jos narių suvoktos kaip vienijamos aukšto idealo. Tad galima teigti, kad nuo pat pradžių draugija sistemingai konstravo žiemgališką tapatumą ir kultūrinę atmintį organizuota, institucionalizuota ir ceremonializuota komunikacija susirinkimų, suvažiavimų, švenčių, tekstų formomis<sup>153</sup>. Laikraštyje nuskamba ir šios kultūros perdavimo „iš kartos į kartą“ motyvas, savitai nubrėžiantis kolektyvinės atminties paradigmą. Panašiai, kaip reikšmės perdavimą iš kartos į kartą, Assmannas apibūdina ir kultūrinę atmintį.

---

<sup>151</sup> *Ibid.*, p. 22–23.

<sup>152</sup> *Ibid.*, p. 24.

<sup>153</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 34–40.

Nuo pat įsikūrimo „Žiemgalos“ draugija formavosi kaip išskirtinę kultūrą, paremtą unikalumu, istoriniais, etniniais ir kt. tyrimais bei intensyviomis meninėmis, kūrybinėmis praktikomis, skleidžianti elitinę savanoriška organizacija, todėl gana greitai įgijo autoritetą, nes jos veikloje dalyvavo iš esmės įvairių šalies universitetų mokslininkai ar intelektualai, kilę iš Lietuvos Žiemgalos teritorijoje esančių rajonų ar jiems prijauciantys. Juolab, kad draugija ėmėsi intensyvios leidybinės veiklos (leisti „Žiemgalos“ kalendoriai, reprezentuojantys tai kultūrai būdingas atmintis bei simbolius)<sup>154</sup>. Veikla periodiškai vykdyta itin įvairiomis formomis – tiriamosiomis ekspedicijomis, mokslo konferencijomis, folkloro šventėmis, plenerais, parodomis, kultūros ir sveikatos stovyklomis, minėjimais ir kt. Visa tai turėjo didelės įtakos formuojant ne tik Pakruojo rajono, bet ir visos Lietuvos Žiemgalos teritorijos žiemgališką kolektyvinę atmintį.

1993 m. „Žiemgalos“ draugija, pažymėdama veiklos penkmetį, tuomet vadovaujama prezidento itin žinomo muziko, folklorininko Kazimiero Kalibato, jau turėjo skyrius Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Joniškėje, Pasvalyje ir Pakruojuje bei intensyviai bendradarbiavo ne tik su Lietuvos Žiemgalos rajonuose veikiančiomis kitomis kultūrinėmis draugijomis, bet ir su žiemgališkos Latvijos regione gyvenančių lietuvių bendruomenėmis.

1996 m. draugijos rinkiminiame susirinkime patvirtinta ir „Žiemgalos“ draugijos simbolika (vėliava ir ženklas) – žaliame fone viename iš žiemgalių genties kapinynų rasto kryžinio smeigtuko detalė ir užrašas „Žiemgalos“ draugija“. Tad draugija ne tik kūrė žiemgališkos kultūros tradicijas, palaikė jų tęstinumą, bet ir susikūrė simbolius, kurie taip pat buvo nukreipti į pamatinę žiemgališką kultūrinę atmintį grindžiančią istoriją.

Reikia pabrėžti, kad draugijos nariai neapsiribojo vien senosios Žiemgalos istorijos tyrinėjimais ir sklaida, žiemgališkumas visų skyrių veikloje suvoktas gilią senovę sintetinant su aukštaitiška Lietuvos Žiemgalos rajonų kultūra. Tą patvirtina 1997 m. Joniškėje įsteigta „Žiemgalos aukštaičių“ draugija, glaudžiai savo veikla bendradarbiavusi su „Žiemgalos“ draugija ir „Rokiškio aukštaičių akademija“<sup>155</sup>. „Žiemgalos“ draugijos įstatuose teigiama, kad jos pagrindas – Žiemgalos krašto etninė kultūra, o uždaviniai – dalyvauti tautinio atgimimo procese, jį suvokiant kaip žiemgalių kultūrinio palikimo kaupimą, tyrimus ir propagavimą, žiemgalių krašto liaudies meno švenčių organizavimą, žurnalo „Žiemgala“ leidybą, kraštiečių konsolidavimą, bendradarbiavimą su Žiemgalos krašto savivaldos institucijomis, gyventojais, dalyvavimą visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, rinkimuose<sup>156</sup>. Svarbu paminėti, kad draugijos įstatai iki šiol tebėra tie patys, tautinį atgimimą paliekant kaip nuolat aktualų.

2000–2003 m. laikotarpiu aktyviausiai veiklą vykdė draugijos Pakruojo ir Joniškio „Žiemgalos aukštaičių“ skyriai, surengę mokslines konferencijas „Žiemgalos akademija I“

<sup>154</sup> Jonas Nekrašius, „Žiemgalos“ vagos“, *op. cit.*, p. 24.

<sup>155</sup> *Ibid.*, p. 28.

<sup>156</sup> *Ibid.*

(Pakruojis, 2000) ir „Žiemgalos akademija II“ (Žagarė, 2002), kurių pranešimų pagrindu 2004 m. išleista knyga „Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas“. Abu draugijos skyriai išsiskyrė iniciatyvumu įtvirtinant žiemgališką tapatumą, ypač susidūrus su kitais dominuojančiais tapatumais. Joniščio „Žiemgalos aukštaičių“ draugijos atvejis jau komentuotas ankstesniame skyriuje (konkuravimas su žemaičiais). 2004 m. Pakruojo skyrius reiškė pretenzijas Etninės kultūros globos tarybai, vietos savivaldybės institucijoms dėl per didelio populiariosios subkultūros, vadintos Humoro, alaus ir varnų valstybe, projektų finansavimo, kuris teigta pažeidžia lygias galimybes skleisti Pakruojo rajono pamatinėms etninėms vertybėms. Etninės kultūros globos tarybos ir Pakruojo r. valdžios bendru sutarimu ateityje nutarta tolygiai finansuoti pramoginės ir prigimtinės kultūros projektus<sup>157</sup>. 2012 m. galutinai „nukarūnuojant“ HAV valstybę Pakruojyje, vienas iš jos organizatorių spaudoje piktai replikavo, kad „[j]ei varnų respubliką pakeis žiemgalių judėjimas ar senovės kovos, per kurias į Kruojos upę bus leidžiamas draugų kraujas, ir jeigu tai pritrauks turistų bei investicijų – tada puiku“<sup>158</sup>. Galima teigti, kad konkuruodamas ar besiginantis nuo niveliacijos žiemgališkas tapatumas turėjo galimybę labiau įsitvirtinti kolektyvinėje atmintyje. O pastangos įkurti „varnų respubliką“ rodo, kad žiemgališkas tapatumas nebuvo dominuojantis ar įsitvirtinęs organizatorių sąmonėje.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad „Žiemgalos“ draugijos skyriai veikia, kaip atskiros tos pačios idėjos vienijamos draugijos, turinčios savo įstatus, simboliką, skirtingas veiklos kryptis. Pavyzdžiui, Joniščio „Žiemgalos aukštaičių“ draugijoje 2004 m. įsikūrė atkuriamosios žiemgališkos istorijos klubas „Semigallia“, rekonstruojantis pagal archeologų duomenis žiemgalių aprangą, ginklus, papuošalus, savo veiklą orientuojantis į gentinės žiemgalių kultūros demonstravimą, sukuriant senovės žiemgalių vaizdinį dabartyje.

2011 m., jau kaip savarankiška, Joniškėje įsisteigė dar viena žiemgališkos kultūros asociacija Žiemų pradas „Simkala“, vykdanči intensyvią šviečiamąją bei atkuriamąją senosios žiemgališkos kultūros veiklą, skleidžiamą renginiais, patirtiniais žygiais, rekonstrukcijomis, leidiniais ir kt. Šiame procese galima įžvelgti natūralias „Žiemgalos“ draugijos transformacijas, plečiant žiemgališkumo tapatybės įtvirtinimo ribas kolektyvinėje atmintyje.

---

<sup>157</sup> „2004 m. liepos mėnesį į Etninės kultūros globos tarybą kreipėsi Pakruojo gyventojai ir nevyriausybinė organizacijų atstovai, nepatenkinti dėl per didelio VŠĮ „HAV valstybės“ (humoro, alaus ir varnų) projektų finansavimo (per pusantrų metų iš savivaldybės biudžeto šios įstaigos projektams skirta per 81 tūkst. Lt, tuo tarpu etninės kultūros projektams iš viso skirta tik 6 tūkst. Lt). Šį klausimą su Pakruojo rajono savivaldybės meru J. Juozapavičiumi ir tarybos nariais aptarė Tarybos sekretoriato specialistė Aukštaitijos regionui V. Vasiliauskaitė. Susitikimo metu taip pat svarstyti etninių vertybių Pakruojo rajone išsaugojimo klausimai bei projektų finansavimo kultūros politikoje prioritetai. Ateityje nutarta tolygiai finansuoti pramoginės ir prigimtinės kultūros projektus“. Cit. iš „2004 m. Aukštaitijos tarybos veikla“, *Lietuvos Respublikos Seimas*, prieiga per internetą: [http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p\\_r=3527&p\\_k=1&p\\_t=39361](http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=3527&p_k=1&p_t=39361) (žiūrėta 2016 02 15).

<sup>158</sup> Gailutė Kudirkienė, „Pakruojo politikai užsimojo su šaknimis išrauti varnų valgyto kultą mieste“, *Lietuvos rytas*, 2012-02-03, prieiga per internetą: <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/-13281059521327593907-pakruojo-politikai-u-C5%BEsimojo-su-C5%A1aknimis-i-C5%A1rauti-varn%C5%B3-valgyto-kult%C4%85-mieste.htm> (žiūrėta 2016 05 10).



Tyrėja Ieva Jusionytė „Žiemgalos draugijos“ veiklą savo straipsnyje<sup>159</sup> pavadino aktyviausiai veikiančiu, labiausiai institucionalizuotu žiemgalininkų sąjūdžiu, neogenties (subkultūrinės genties), naujo identiteto, kūrybingai konstruojamo ant istorinės genties pamatų, įsikūnijimu<sup>160</sup>. Ilgametę „Žiemgalos“ draugijos veiklą traktavusi, kaip neotribalizmo Lietuvoje atvejį, transgresyvų žiemgalininkų tapatybės kūrimą, autorė iššaukė diskusiją, į kurią įsijungė filosofas Bronislovas Genzelis, etnologas Petras Kalnius. Pastarasis autorius straipsnyje<sup>161</sup> sukritikavo Jusionytės pasirinkimą šiuo aspektu tirti būtent „Žiemgalos“ draugijos veiklą, nes:

Žiemgalos“ draugijos nariai, Žiemgalos istorinio paveldo gerbėjai nėra nei tiesioginiai žiemgalių ainiai, nei XXI a. žiemgaliai, bet [...] šiaurės vakarų aukštaičiai pagal tam tikrus atsekamus požymius patyrę žiemgalių įtaką. [...] Vaizdžiai sakant, [...] yra nepaprastieji ir įgaliotieji senovės žiemgalių „ambasadoriai“ lietuvių nacijoje, lyg ir kokie žiemgališkųjų relikvų turėtojai ir saugotojai – signatarai, pagaliau kaip tokiam gimtojo krašto praeities pagerbimui geriausiai švietėjiškai pasirengę ir labiausiai tuo susirūpinę.<sup>162</sup>

Diskusija parodė, kaip rimtai yra vertinama „Žiemgalos“ draugijos veikla ir pasiekti rezultatai – ir iš tyrėjos pusės, ir iš oponentų. Be to, Jusionytė ilgametę draugijos žiemgališkos tapatybės konstravimo procesą gana įžvalgiai suskirstė į tris etapus: Šliavo kraštoryines iniciatyvas, muziejaus įsteigimą, rašytinį palikimą priskirdama nestruktūruotai veiklai; „Žiemgalos“ draugijos žiemgališkos kolektyvinės atminties formavimą išskirdama kaip struktūruotą ir gerai organizuotą veiklą; ir laikotarpį, kai draugijos gretas papildė filosofai ir menininkai, kūryboje laisvai interpretuojantys istorinius faktus, kuriantys žiemgalininkų pasaulėžiūrą<sup>163</sup>. Šis suskirstymas gerai atspindi „Žiemgalos“ draugijos, kaip žiemgališkos kolektyvinės atminties formuotojos ir skleidėjos vaidmenį, tapatybės formavimo būdus ir raidą.

Tačiau reikia pridurti, kad Jusionytės išskirtus etapus galima papildyti, identifikuojant šiuo metu ypač slopstančią draugijos veiklą, kaip struktūruotą, bei akivaizdžiai susilpnėjusią jos įtaką naujai formuojant ar palaikant jau esamą žiemgališką tapatybę. Pavyzdžiui, šiuo metu Joniškio „Žiemgalos aukštaičių“ draugija veiklos nevykdo, neturi vadovo, veikia tik pavienės iniciatyvos, tiesiogiai nebesiejančios savęs su draugijos struktūra. Pasyvesnė veikla pastebima ir „Žiemgalos“ draugijos Pakruojo skyriuje. Reikia pabrėžti, kad 2015-aisiais, Etnografinių regionų metais, Joniškio rajono savivaldybės Kultūros ir viešųjų ryšių skyrius bendram Aukštaitijos regiono kultūros renginių sąvadui pateikė tuos renginius, kurie atspindėjo tik grynai aukštaitiškos kultūros temas, neįtraukiant žiemgališkųjų, kurie neatitiko Aukštaitijos oficialaus regiono etnografiškumo

<sup>159</sup> Ieva Jusionytė, „Neotribalizmas Lietuvoje: transgresyvus žiemgalininkų tapatybės kūrimas“, *Baltos lankos*, 2004, p. 113.

<sup>160</sup> *Ibid.*, p. 120.

<sup>161</sup> Petras Kalnius, „Žiemgalos klausimo aktualinimas: tapatumo kūrimas ar pažinimo siekimas?“, *op. cit.*, p. 4–11.

<sup>162</sup> *Ibid.*, p. 10.

<sup>163</sup> Ieva Jusionytė, „Neotribalizmas Lietuvoje: transgresyvus žiemgalininkų tapatybės kūrimas“, *op. cit.*, p. 122–123.

sampratos. Toks požiūris sulaukė „Žiemgalos“ draugijos narių kritikos vietinėje ir regioninėje spaudoje<sup>164</sup>, tačiau sykiu ir paliudijo silpstančią šios draugijos įtaką valdžios institucijoms.

Savo veiklą viešai kritikavo ir pati „Žiemgalos draugija. 2013 m. Pakruojyje vykusiame „Žiemgalos“ draugijos Joniškio, Pakruojo, Panevėžio, Pasvalio, Šiaulių skyrių pasitarime jau keliamas klausimas dėl draugijos neveiklumo, pripažįstamas idėjų, veiklos koordinacijos stygius, atotrūkis nuo savivaldybių institucijų, prarasta anksčiau turėta įtaka palaikyti šio lokalaus tapatumo specifiką, kaip pamatinę ir vieną dominuojančių<sup>165</sup>. Tais pačiais metais išrinktas naujas draugijos prezidentas kalbininkas Stasys Tumėnas teigė, kad draugijos tikslai vėl tampa aktualūs, nes kosmopolitizmo ir globalizacijos procesai neišvengiamai niveliuoja visus nacionalinius tapatumus. Taip netiesiogiai išreikštas susirūpinimas ir dėl slopstančio žiemgališko tapatumo konstravimo proceso. Naujasis prezidentas teigė keliantis sau tikslą atkurti, stiprinti struktūrą bei aktyvinti veiklą. Draugijos darbe išskirdamas lyderiaujančias mokslinę, leidybinę, meninę (dailininkų plenerų) veiklas, akcentavo būtinybę identifikuoti Lietuvos Žiemgalos istorijos ir kultūros baruose dirbusias mažai žinomas asmenybes bei informaciją apie jas įamžinti tektais<sup>166</sup>.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad „Žiemgalos“ draugija, kaip skirtingo aktyvumo savarankiškų padalinių tinklas sukonstravo, įtvirtino žiemgališką tapatumą, kaip naratyvą, kolektyvinėje atmintyje, tačiau šiuo metu jį gožia kiti tapatumai, nes draugijos veikla akivaizdžiai pasyvėja ir nebeatgauna ankstesnio proveržio. Remiantis Assmanno teorija, galima teigti, kad pastovaus ir periodiško dėmesio netekęs žiemgališkas tapatumas ir Lietuvos Žiemgalos kultūrinė atmintis nebedominuoja, nes ji, nuolat patirdama laikmečio pokyčius, netransformuoja kultūrinės atminties palaikymo proceso, todėl yra mažiau aktuali. Kita vertus, Castellso išskiriamos gynybinės bei kuriamosios tapatybės raiškos Lietuvos Žiemgaloje tebeaptinkamos, todėl manytina, kad žiemgališka kultūrinė atmintis tebefunkcionuoja. Ir tai geriausiai gali parodyti spaudos diskursas, kuris yra aptariamas kitame skyriuje.

---

<sup>164</sup> „Vertėja Dzintra Elga Irbytė [...] pastebėjo, kad etnografinių regionų metais prisimenama Aukštaitija, Žemaitija, Suvalkija, Dzūkija, tačiau nepelnytai pamirštama Žiemgala. Tiesa, šis kraštas priskiriamas didžiąja dalimi Aukštaitijai, tačiau čia veikia „Žiemgalos“ draugija, aktyviai besidominti būtent šio krašto praeitimi ir ypatumais“, cit. iš Loreta Ripskytė, „Prisiminė Žiemgalos poetus“, *Šiaulių kraštas*, 2015-08-11, prieiga per internetą: [http://cbsc.skrastas.lt/?data=2015-08-22&rub\\_raj=1140535316&id=1439225021&pried=2015-08-11](http://cbsc.skrastas.lt/?data=2015-08-22&rub_raj=1140535316&id=1439225021&pried=2015-08-11) (žiūrėta 2016 03 12).

<sup>165</sup> „Žiemgalos“ draugijos susirinkimas“, „Ivykių apžvalga“, *Žiemgala*, 2013, nr. 2, p. 52.

<sup>166</sup> Saulius Kučas, „Žiemgalos“ draugijos suvažiavimas“, *Žiemgala*, 2013, nr. 2, p. 53.

### 3. Intelektualinė Žiemgalos tapatumo recepcija spaudoje

Teigiama, kad kultūrinė žiniasklaida yra reikšmingas įrankis, suteikiantis galių konstruoti visuomenės nuomones bei jos vertybines kryptis, sukuriantis kultūrinę aplinką, kurios dėka gali formuotis tapatumai. Castellsas šią sąvoką apibrėžia kaip procesą, kurio metu socialinis veikėjas atpažįsta save bei konstruoja prasmę remdamasis tam tikru kultūriniu pobūdžiu ar jo požymių visuma, neatsižvelgdamas į platesnį kitų socialinių struktūrų kontekstą<sup>167</sup>. Alvydas Nikžentaitis pažymi, kad žiniasklaidos „atstovai [...] pagrįstai laikomi vienais iš svarbiausių atminties kultūros kūrėjų ir reprodukuotojų“<sup>168</sup>. Remiantis Castellso įteisinamosios tapatybės apibūdinimu, ją pirmiausia konstruoja, diegia tam tikroje visuomenėje dominuojančios institucijos, tai yra įtakingos, autoritetą ir įtikinimo galias turinčios struktūruotos grupės. Iš dalies siekiančiomis dominuoti institucijomis modernioje visuomenėje galima laikyti ir periodinius specializuotus kultūros leidinius, formuojančius tam tikrą lokalų tapatumą. Anot Assmanno, vienos svarbiausių kultūrinės atminties ypatybių yra ilgalaikiškumas bei tai, kad ji reiškiasi materialiu pavidalu arba per atminties tarpininkus (*medium of memory*), kuriais gali būti raštas bei vaizdai. Aleidos Assmann teigimu, žinių perkėlimas į raštą nėra vienakryptis procesas – grįžtamasis ryšys jį sieja su žmonių atmintimi ir pakartotiniu žinių įsisavinimu<sup>169</sup>. Tad galima teigti, kad būtent periodinių leidinių pagalba kultūrinė atmintis gali būti įvietinama tekste ir taip sukuriamas jos ilgalaikiškumas ir nevienalaikiškas komunikacinis santykis su skaitytojų auditorija, per ją formuojant ir/ar įtvirtinant reflektuojamą lokalinį tapatumą.

Lietuvos Žiemgalos tapatumas bei kultūrinė atmintis nuo pat „Žiemgalos“ draugijos įsikūrimo itin kryptingai formuotas ne tik įvairiomis kultūrinėmis praktikomis, bet ir sisteminga leidyba.

Nuo 1990 iki 1997 m. draugija leido pirmąjį krašto kultūros laikraštį *Žiemgala*, nuo 1998 m. iki šiol „Žiemgalos“ leidykla Kaune leidžia istorijos ir kultūros žurnalą *Žiemgala*, skirtą šio kultūrinio regiono tyrinėjimams ir jų sklaidai. Nuo 2008 m. ši leidykla rengia ir metraštį „Gimtasis kraštas“. Draugija parengė ir išleido Jono Švėgždos *Kalvės pasakas* (1991), Juozo Šliavo knygas *Krantams tolstant* (1993), *Žiemgalos tyrinėjimai. Žeimelis I* (1993), *Žiemgalių pėdsakais* (1996), *Pakruojo apylinkės* (1996), informacinį leidinį *Linkuva 500* (1998), Algimanto Miškinio knygas *Linkuva* (1999), *Žeimelis* (2000), *Vaškai* (2005), Vytauto Šerno knygą *Žiemgala / Zemgalė*.

<sup>167</sup> Manuel Castells, *Tinklaveikos visuomenės raida*, 1 t., vertė Patricija Drobyltė, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005, p. 35.

<sup>168</sup> Alvydas Nikžentaitis, „Istorija, kolektyvinė atmintis. Atminties ir atminimo kultūros“, in: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Motolovo ir Ribbentropo: atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2011, p. 9.

<sup>169</sup> Aleida Assmann, „Prisiminimai ir atmintis“, <http://www.goethe.de/>, vertė Dalia Čekatauskienė, in: *Bernardinai.lt*, 2015-01-08, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-09-aleida-assmann-prisiminimai-ir-atmintis/62370> (žiūrėta 2016 02 05).

*Turisto vadovas* (2003), leidinių *Pa seno Zemgalu takam. Senųjų žiemgalių takais. Along ancient Semigallian paths* (latvių, lietuvių ir anglų kalbomis, 2004), leidinių *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūros paveldas* (2004, kartu su Jonišio istorijos ir kultūros muziejumi, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra)<sup>170</sup>. Išleistos ir šešios serijos „Žiemgalos krašto praeitis“ knygos, kuriose publikuojami kalbininkų, archeologų, etnologų darbai, analizuojantys Žiemgalos krašto kultūrą ir kt.<sup>171</sup> Akivaizdu, kad šia leidyba siekta išleisti kraštotyrininko Šliavo rašytinį palikimą, siejamą su seniausiu Pakruojo rajono praeitimi, kaip stimulą tęsti šios vietovės tyrinėjimus, dėmesys sutelktas ir į Pakruojo ir Pasvalio seniausių miestelių istorinę urbanistinę raidą, pagrindžiančią lokalų šių vietovių istorinį savitumą. Leidinių pobūdis atskleidžia, kad bandoma Lietuvos Žiemgalos atminties vietas pasiūlyti ir turistams, taip stengiantis išplėsti šio regiono žinomumą. Leidžiant knygas kooperuotasi su bendrų interesų turinčiomis kultūros ir aukštojo mokslo įstaigomis. Tad matome, kad draugija sistemingai rengė ir publikavo įvairaus pobūdžio – kraštotyros, mokslinius, informacinius, grožinės literatūros, poezijos – leidinius Lietuvos Žiemgalos kultūros tema, kaupdama šios srities kultūrinį kapitalą ir leidybinę patirtį bei ryšius. Nesunku pastebėti, kad šiais leidiniais kryptingai konstruotas istorinių žinių pamatas žiemgališkai tapatybei ir kultūrinei atminčiai, aiškiai matoma ir slinktis nuo kraštotyros tyrimų prie mokslinių, norint išryškinti ir akcentuoti šios lokalsios kultūros savitumus.

Būtina paanalizuoti periodinius leidinius, kurie sau kelia uždavinius atspindėti Šiaurės Lietuvos, kaip Lietuvos Žiemgalos, kultūros praeitį ir dabartį, jų sintezę intelektualioje recepcijoje. Juolab, kad leidinių periodiškumas, anot kultūrinės atminties teoretikų, yra svarbi sąlyga įtvirtinti tapatumą bei kultūrinę atmintį. „Žiemgalos“ draugijos prezidentas Stasys Tumėnas yra išskyręs keturis svarbiausius periodinius leidinius, „[k]aip tribūną, nuosekliai tęsiančią Žiemgalos naratyvus, savotišką Šiaurės Lietuvos epą“<sup>172</sup>: Kaune leidžiamą istorijos ir kultūros žurnalą *Žiemgala* (nuo 1998, redaktorius ir sudarytojas Vytautas Didžpetris), Pasvalio krašto istorijos ir kultūros laikraštį, vėliau žurnalą *Šiaurietiški atsivėrimai* (nuo 1999, redaktoriai Vitalija Kazilionytė, Albinas Kazlauskas, Antanas Šimkūnas ir kt.), Jonišio krašto istorijos ir kultūros žurnalą *Žemygala* (nuo 2006, redaktorės Ilona Osipova, Vitalija Morkūnienė) bei paties Tumėno sudaromą, redaguojamą ir leidžiamą kultūros almanachą *Šiaurės Lietuva* (1991).

Tam, kad išskirtume konstruojamos, įtvirtinamos Lietuvos Žiemgalos kolektyvinės tapatybės, o per ją ir žiemgališkos kultūrinės atminties ypatumus, reikia aptarti šių leidinių tekstų temų spektrą, turinius, leidybines intencijas, atsiskleidžiančias dažniausiai redakcijų skiltyse, leidybos aptarimuose ar iš to kylančiose diskusijose.

<sup>170</sup> Jonas Nekrašius, „20 „Žiemgalos“ draugijos metų“, *Šiaulių kraštas*, 2008-11-28, prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2008-12-08&rub=1065924817&id=1227801784> (žiūrėta 2016 03 12).

<sup>171</sup> Saulius Kučas, „Žiemgalos“ draugijos suvažiavimas“, *op. cit.*, p. 53.

<sup>172</sup> *Ibid.*

Istorijos ir kultūros žurnalas *Žiemgala*, du kartus per metus leidžiamas nuo 1998 metų, turintis ir internetinę prieigą bei nuo 2010 m. referuojamas mokslinių leidinių *Index Copernicus* duomenų bazėje, laikytinas išskirtiniu Lietuvos Žiemgalos tapatumo formuotoju ir Žiemgalos kultūrinės atminties įtvirtintoju. Žurnalo internetinėje svetainėje teigiama, kad jame skelbiami originalūs moksliniai ir apžvalginiai straipsniai iš archeologijos, architektūros istorijos, bibliografijos, etnologijos, dailėtyros, istorijos, kalbotyros, kartografijos, kraštotyros, kultūros paveldo, kultūros istorijos, meno istorijos, muziejininkystės, muzikologijos, švietimo sričių<sup>173</sup>. Atkreiptinas dėmesys, kad žurnalas, kaip būdinga mokslo leidiniui, norintiems jame publikuoti autoriams nustato tam tikrus publikacijų apimties, turinio ir tekstų techninio pateikimo kriterijus bei pabrėžia, kad straipsnių tinkamumą publikavimui peržiūri redaktorių kolegija<sup>174</sup>. Remiantis Assmanno mintimi, kad kultūrinei atminčiai būdingas kruopštus parengimas ir patikra, jos paplitimas yra kontroliuojamas, ji apribota griežtų suvaržymų, kuriuos nustato kompetentingi asmenys<sup>175</sup>, galima teigti, kad šis žurnalas turi tikslą kryptingai formuoti ir tekstaais įtvirtinti žiemgališką kolektyvinę tapatybę bei kultūrinę atmintį.

Panašiai žurnalo intencijas jo leidybos pradžioje apibūdina ir Jonas Minkevičius, teigdamas, kad *Žiemgala* išsiskiria keliais reikšmingais bruožais – turi ketinimų nušviesti vieną istorinę Lietuvos ir Latvijos sritį Žiemgalą, detaliai gvildenant visus su šio krašto tematika susijusius istorijos ir kultūros klausimus, angažuojasi kaip mokslinės krypties leidinys, ketina apimti abiejų iki šiol išlikusių baltų tautų ir valstybių kultūros, istorijos, etnografijos bruožus, inicijuojant bendrus mokslinius interesus, ką patvirtina straipsnių išplėstos santraukos spausdinamos latvių kalba bei angliškai. Autorius pažymi, kad žurnalo konstruojamas kultūrinis kapitalas prieinamas įvairių šalių skaitytojams<sup>176</sup>.

Verta atkreipti dėmesį, kad pirmojo *Žiemgalos*, kaip žurnalo, numerio „Redaktoriaus žodyje“ redaktorius Didžpetris akcentuoja kultūrinio Lietuvos Žiemgalos regiono istorijos žinomumo stoką žiniasklaidoje bei žurnalo intencijas telkti neabejingus šio krašto istorijai ir kultūrai tyrinėtojus reguliariai rašyti žurnalui, suformuodamas ir žurnalo tikslą – konstruoti šio krašto gyventojų žiemgališką tapatumą – leidžiantį identifikuoti „Mūsų krašto dvasines ir materialines vertybes, suprasti savitumus – istoriją, tarmę, etninę kultūrą ir ugdyti Lietuvos Žiemgalos skaitytojų-pilietį“<sup>177</sup>. Svarbu ir tai, kad šio žurnalo redaktorių kolegiją nuo pat pirmųjų numerių sudaro

---

<sup>173</sup> *Žiemgala*, istorijos ir kultūros žurnalas, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala> (žiūrėta 2016 02 15).

<sup>174</sup> *Ibid.*

<sup>175</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 40.

<sup>176</sup> Jonas Minkevičius, „Žiemgala“ – ne tik Žiemgalai“, *Žiemgala*, rep. iš *Literatūra ir menas*, 1998 10 24, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/apie-mus> (žiūrėta 2016 02 13).

<sup>177</sup> Vytautas Didžpetris, „Redaktoriaus žodis“, *Žiemgala*, 1998, nr. 1, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-19981/redaktoriaus-zodis> (žiūrėta 2016 02 13).

kompetentingi įvairių sričių, skirtingų Lietuvos, vėliau ir Latvijos universitetų, mokslininkai<sup>178</sup>. Žurnalo lygį rodo ir tai, kad aštuonioliktus metus leidžiamas leidinys pasižymi griežtu, nenutrūkstamu periodiškumu, yra platinamas ir tradicinės, ir elektroninės prenumeratos būdu. Šie duomenys apibūdina žurnalą, kaip intelektualų, autoritetinę, disciplinuotą institutą, skleidžiantį objektyvią, patikrintą ir aktualią mokslinę informaciją ir Lietuvos Žiemgalos, ir kitų regionų bei užsienio skaitytojams.

Aptariant šio žurnalo temų lauką, reikia pabrėžti, kad temos gana griežtai struktūruojamos pagal tematiką, išskiriant rubrikas: „Žiemgalos“ tyrinėjimai“, „Istorija“, „Archeologija“, „Etnologija“, „Kraštotvarka“, „Žiemgalos praeitis knygose“, „Kultūros kronika“, „Sukaktys“ ir pan. Leidinyje publikuojami Lietuvos Žiemgalos teritorijos naujausi archeologiniai tyrimai, miestelių seniausių dokumentų duomenys, aptariamos regiono šnektos, tautosakos paveldas, dvarų kultūra, urbanistinė raida, etninės tradicijos, švietimo, tautinių mažumų, bažnyčių istorija, pristatomos regione veikiančios kultūros įstaigos, jų veikla, publikuojami straipsniai, gvildenantys Šiaurės Lietuvos teritorijoje dominuojančią savimonę, jos simbolius, pateikiama literatūrinė panorama, spausdinamos analitinės publikacijos apie regiono dailės bei muzikos istoriją ir dabartį. Pavyzdžiui, pirmame 1998 m. žurnalo numeryje publikuojamas kalbininko Kazimiero Garšvos straipsnis „Lietuvos Žiemgalos šnektų žodynas: bendrybės, skirtumai, skoliniai“, kuriame pateikiama iki tol neskelbtų duomenų apie lietuvių ir latvių leksikos kontaktus, patikslinamas kai kurių latvizmų geografijos paplitimas, taip aptariant bendrą latviškosios ir lietuviškosios Žiemgalos tarminį kontekstą. 2002 m. antrame numeryje buvo publikuotas istoriko Edvardo Gudavičiaus straipsnis „Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone“, kuriame detaliam aptariami istorijos šaltiniuose aptikti žiemgalių kovų su Livonija faktai, išryškinant Žagarės žemę, ne tik kaip seniausią, autentišką Žiemgalos dalį, bet ir kaip paskutinių laisvos Žiemgalos dešimtmečių atramą. Straipsnyje pateikiama istorinių duomenų ir apie kunigaikštį Žvelgaitį, kuris aiškiai priskiriamas ne žiemgalių genties elitui. Taip tarsi stengiamasi performuoti žagariečių sampratose įsitvirtinusį istoriškai klaidingą mitą, kad būtent Žvelgaitis, kaip heroinė figūra, įženklina jų seniausią žiemgališką praeitį.

Žurnale nemažas dėmesys kreipiamas į žymių šio regiono žmonių indėlį regiono kultūrai (Petras Avižonis, Juozapas Žiogas, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Petras Vileišis, Jonas Vileišis, Kazimieras Gasparavičius ir kt.) aktualizuojant jų reikšmę šiandienos regiono kultūriniam

---

<sup>178</sup> Prof. habil. dr. Romualdas Apanavičius (Vytauto Didžiojo universitetas), prof. dr. (hp) Rimantas Balsys (Klaipėdos universitetas), prof. habil. dr. Jurgis Bučas (Kauno technologijos universitetas), prof. dr. (hp) Alvydas Butkus (Vytauto Didžiojo universiteto Letonikos centras), prof. dr. Ēvalds Daugulis (Daugavpils universitāte), prof. dr. (hp) Kazimieras Garšva (Lietuvių kalbos institutas), dr. Guntis Gerhards (Latvijas vēstures institūts, prof. habil. dr. Edvardas Gudavičius (Lietuvos istorijos institutas), doc. dr. Robertas Jurgaitis (Lietuvos edukologijos universitetas), doc. dr. Deimantas Karvelis (Lietuvos edukologijos universitetas), prof. dr. Valentīna Liepa (Daugavpils Universitāte). Cit. iš: „Žiemgalos tyrinėjimai. Redaktorių kolegija“, *Žiemgala*, 2015, nr. 2 (36), prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20152/redakcine-kolegija> (žiūrėta 2016 02 13).

kontekstui. Išskirtinas ir iliustracijų pobūdis, orientuojantis ne į jų gausą, o į pateikiamo vaizdo išdidinimo perspektyvą. Galima teigti, kad toks struktūruotas, kryptingas žurnalo turinio formatas, orientuojantis į platų mokslinių žinių spektrą apie regioną, konstruoja bendrą, įvairialypį Lietuvos Žiemgalos tapatumą. Remiantis minėta Castellso tapatybės samprata, žurnalo konstruojamoje žiemgališkoje savimonėje išvelgtinos daugiausia legitimacinės ir kuriamosios tapatybės raiškos, kuriomis tekstuose įtvirtinamos ir periodiškai permąstomos arba papildomos žinios apie šio regiono išskirtinumą bei kūrėjų, menininkų kūrybines praktikas. Pavyzdžiui, kalbininkas Garšva žurnale periodiškai publikavo straipsnius, analizuojančius lietuvių ir latvių tarminius panašumus, pateikdamas vis naujų duomenų, archeologė Vaškevičiūtė, straipsniais pristatydamą naujus archeologinių tyrimų duomenis, tikslino pietinės istorinės Žiemgalos, t. y. lietuviškos jos dalies, ribas. Menotyrininkas Vytenis Rimkus publikacijomis aptarė regionalizmą, kaip meno kryptį – prigimtinių ir plėtojama, būdingą Šiaurės Lietuvai. Autorius akcentavo šiame regione ilgamete tradicija formuotą iš šio krašto kilusių dailininkų meninę žiemgališkąją sampratą: „Žiemgališkojo regionalizmo klotu – konstatuoja Rimkus, – Lietuvos dailėje galėtume pavadinti aktyvaus ir kūrybingo dailininkų būrelio, daugelio metų Pasvalyje, Pakruojuje, Linkuvoje rengiančio vasaros plenerus, kūrybą. Apskritai tai skirtingo braižo dailininkai, skiriasi ir jų paveikslų sandara, išraiškos priemonės, tačiau jungia gimtoji ir svajonių žemė“<sup>179</sup>. Šią žemę galima suvokti, kaip įsivaizduojamąją, kurią meno vaizdais lengviausia aktualizuoti.

Assmannas teigia, kad grupės, turinčios svarbias grupinio tapatumo relikvijas (žinias, valdžią ir galimybes jas demonstruoti) turi ir legitimacinį įrankį tą tapatumą įtvirtinti<sup>180</sup>. Pabrėžtina ir tai, kad žurnale neretai pasirodo publikacijų, analizuojančių Lietuvos Žiemgalą, kaip Šiaurės Lietuvos regioną, tačiau akivaizdu, kad jose skleidžiama mokslinė ar publicistinė problematika nenutolsta nuo žurnalą generuojančio bendro Žiemgalos kultūrinės atminties mito. Pavyzdžiui, etnologo Romualdo Apanavičiaus straipsnyje „Šiaurės Lietuvos etninė muzika“<sup>181</sup>, aptariant etninės muzikos savitumą, nekalbama tiesiogiai apie senosios Žiemgalos sąsajas su analizuojamais dalykais, tačiau hipotetiškai formuojama nuomonė, kad čia giedotos paralelinės muzikos šaknys gali siekti pačios seniausios vakarų baltų kultūros laikus. Žurnalo leidybinėje recepcijoje pastebėta ir gynybinio tapatumo apraiškų<sup>182</sup>, tačiau tai tik retos išimtys, beje, parodančios šio žurnalo intelektualinę potencialumą apginti savo kuriamo ir skleidžiamo intelektualinio diskurso intencijas.

<sup>179</sup> Vytenis Rimkus, „Regionalizmas – prigimtinis ir plėtojamas“, *Žiemgala*, 2000, nr. 2., prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20002/regionalizmas-prigimtinis-ir-pletojamas> (žiūrėta 2016 02 13).

<sup>180</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 48.

<sup>181</sup> Romualdas Apanavičius, „Šiaurės Lietuvos etninė muzika“, *Žiemgala*, 2006, nr. 1, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20061/siaures-lietuvos-etnine-muzika> (žiūrėta 2016 02 13).

<sup>182</sup> Kitiuose skyriuose aptarta Jusionytės, Genzelio ir Kalniaus mokslinė diskusija apie transgresyvų žiemgalininkų tapatybės kūrimą.

Verta atkreipti dėmesį, kad *Žiemgala* savo publikacijose pristato ir kitus Lietuvos Žiemgalos lokalių vietovių istorijos bei kultūros žurnalus, sudarydama tapatumo konsolidavimosi įspūdį, bendrinantį tos pačios kultūros reikšmių sklaidą.

Apibendrinant šio žurnalo pozicionuojamą Lietuvos Žiemgalos intelektualinę recepciją, galima teigti, kad ji įtekstina, Assmanno žodžiais, kultūrinę sritį, kuri sujungia šio regiono tradiciją, istorijos supratimą, mitą ir tapatybę, kaip daugybės patirtų pokyčių objektą<sup>183</sup>. Struktūruota, periodiška, mokslinio pobūdžio leidyba žurnalas per kolektyvinės atminties, veikiančios dviem būdais – pamatinės, ištakų atminties bei dabarties kultūros realijų, konstravimą reiškiasi kaip autoritetinga ilgalaikė, normatyvinė, formuojančioji jėga. Mokslinio leidinio pobūdžiu žurnalas apeliuoja į „aukštosios“, „monumentalios“ kultūros skleidėjo statusą, todėl jo intelektualinė recepcija gali būti suvokiama kaip objektyvus kultūrinės atminties konstravimo ir palaikymo įrankis. Žinoma, jis skirtas tikslinei auditorijai, kuri iš emės konstruoja Lietuvos Žiemgalos vaizdinį Lietuvos mastu.

Kitas aptartinas Lietuvos Žiemgalos kultūros apraiškas skleidžiantis leidinys – almanachas *Šiaurės Lietuva*, leidžiamas nuo 1991-ųjų kaip 1930–1933 m. ėjusio to paties pavadinimo savaitraščio tęsinys, pirmu savo numeriu prisistato kaip tam laikmečiui aktualios tautinės minties reiškiėjas. Jame redaktorius Tumėnas leidybinius tikslus apibūdina kaip kūrybišką ir vienijantį „ėjimą į Šiaurės Lietuvą, į žiemgalių žemę, į mūsų visų buvusių ir esančių šaknis“<sup>184</sup>. Leidinyje telkiamos daugiausia Šiaulių universiteto intelektualinės pajėgos, publikuojant straipsnius tautine, etnologine, tarmių tematika, rašoma apie Šiaurės Lietuvos, iš esmės persidengiančios su Lietuvos Žiemgala, praeities ir dabarties kultūros ir meno žmones, daug dėmesio skiriama kūrybai, publikuojama ir latvių rašytojų vertimų, sudarant įspūdį, kad palaikomas ryšys su latviškąja Žiemgalos dalimi. Pavyzdžiui, 2001 m. almanache publikuota: istoriko Roberto Jurgaičio straipsnis apie poetą ir kunigą Jurgį Rupką bei spausdinama jo poezija, Šiaulių universiteto mokslininkų Genovaitės Kačiuškienės ir Irenos Klimašauskienės įžvalgos apie rašytoją Marių Katiliškį, kaip Šiaurės Lietuvos vaizduotoją, pakruojietės kraštoryrininkės Genės Juodytės surinkti duomenys apie Povilo Višinskio veiklą Pavičiuvės dvare (Joniškio r.), kraštoryrininko Vlodo Trinkos iš Lygumų kraštoryriniai užrašymai O štai 2008 m. almanache spausdinamas kalbininko Skirmanto Valento mokslinis tyrimas apie poeto Vlodo Braziūno (kuris yra ne tik žinomas poetas, kilęs iš Pasvalio r., bet ir vertėjas iš latvių k.) kūrybos dvikalbiškumą, tarmiškąją poeziją. Kalbininkė Janina Švambarytė publikuoja straipsnį apie Pasvalio r. Medinių kaimo mokytoją, poetą Jurgį Lapienį, aptaria jo kūrybos savitumą bei pristato šio autoriaus eilėraščių. Menotyrininkas Vytenis Rimkus straipsniu pasidalija surinktais duomenimis apie savo senelį

<sup>183</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 9–10.

<sup>184</sup> Stasys Tumėnas, „Ėjimas į Šiaurės Lietuvą“, *Šiaurės Lietuva: tautinės minties almanachas*, redaktorius ir sudarytojas S. Tumėnas Šiauliai: Titnagas, 1991, p. 1.



dailininką Mykolą Rimkevičių, gimusį Žeimelyje, publikuoja jo piešinių, o literatūrologas Vygmantas Butkus spausdina žymios latvių kultūrologės, literatūrologės Zentos Maurinios straipsnio „Dvi kultūros šaknys“ vertimą.

Žurnale išskirtinis dėmesys krypta į grožinės literatūros, dailės ir kitus kūrėjus, analizuojama jų kūryba, ryškinamas kultūrinis indėlis. Bene geriausiai skleidžiamą žiemgališką tapatybę (žiemgališkojo būdo savybes) ir almanacho konstruojamą regionalumo sampratą (savęs, kaip kitokio suvokimą bendrame kontekste) apibūdina 2001 m. šio leidinio „Redaktorius žodis“:

Man, „Šiaurės Lietuvos“ redaktoriui, geografinė šiaurės Lietuva – tai simbolinė erdvė, įrėminta čia gyvenusių žiemgalių mąstymo būdu, pasaulėjauta, kūryba. [...] Man yra artimi žodžiai, kuriuos sako žiemgalė iš Linkuvos Stasė Lovėkaitė: „Šiaurės Lietuvos dvasia negreita nei meilei, nei pykčiui, lėta ir sunki kaip arimų velėna. Tačiau joje jėga: jausmo gelmė ir pastovumas, gyvenimo išugdyta išmintis – lyg tos Mūšos sietuvos, prašalaičiui nežinomos ir neįžvelgiamos.<sup>185</sup>

Pažymėtina, kad redaktorius savo skiltyse dabarties Lietuvos Žiemgaloje gyvenančius kultūros žmones, aktyvius žiemgališkos tapatybės formuotojus, kultūrinės atminties nešėjus nesyk pavadina tiesiog žiemgaliais. Pastebėtina, kad beveik kiekvieno almanacho „Redaktorius žodyje“ akcentuojamas Šiaurės Lietuvos regionalumas, pabrėžiant ir žiemgališkumą, kaip šio regiono giliausią klodą. Viename iš almanacho numerių redaktorius, aptardamas globalizacijos procesų grėsmes, ypač aktualizuoja regioninės kultūros, lokalinės kultūros temą, kaip laikmečio ženklą:

O ar ne kultūrinis hibridas sumišęs lietuvių-latvių-žiemgalių derinys, įsikūręs dabar šiapus Lietuvos ir anapus – Latvijoje. Šį regioną vadiname Žiemgala, bet toks teritorinis-kalbinis vienetas primena ir apie minėtą tapatumo / skirtingumo prieštarą. [...]

[K]asdien politikos, ekonomikos srityse girdime kalbant apie regiono politiką, regiono ekonomiką. Ypač jautri, apauganti sentimentais vien išgirdus šį terminą, yra regioninės kultūros, arba lokalinės kultūros tema. Žiemgališkąją regioniško sampratą kultūros erdvėje įtvirtino žiemgalių dailininkai, visų pirma vietiško dvasia sklinda iš profesoriaus Vitolio Trušio drobių. Nėra abejonės, kad regioniško dimensijos plečiamos ir rašytinėje kultūroje: rajonų spaudoje, regionų almanachuose „Žiemgala“, „Žemgala“, „Šiaurietiški atsivėrimai“, „Šiaurės Lietuva“ ir panašiuose leidiniuose. Regionuose į būrelius, draugijas buriasi vietos literatai, esti Nepriklausomųjų Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos kaimo rašytojų, gydytojų, Rytų Lietuvos mokytojų ir daug kitų panašaus pobūdžio junginių. Taigi kalbame apie globalizacijos priešingą polių – atskirtį. Kodėl modernus XXI a. Europos, pasaulio žmogus nori atskirties, kodėl nori sugrįžti į savo pradžių pradžią – romantizuotą ir sentimentalią savo dvasios gūžtą, kurioje gali atsiverti sau [...] Tai klausimai, aktualūs ne tik Lietuvai, bet ir viso pasaulio kultūrologams, rašytojams. [...] Tą atskirties mįslę galėčiau įvardyti ir *atogrąžų tąsa* ir ėjimu / grįžimu / grąžinimu sau ir skaitytojui dvasinių atramų, prigimtinių Šiaurės Lietuvos erdvės. Ir suvokimo, kad tavo kertė yra globalaus pasaulio segmentas<sup>186</sup>.

Tumėnas kalbėdamas apie lokalumo atsiradimo priežastis ir kontekstą, išdidina, sureikšmina lokalaus tapatumo vertybes, kaip atsvarą globalizacijos procesams, tuo būdu pabrėždamas ir lokalias kultūras, o ypač ją skleidžiančių periodinių leidinių svarbą. Atkreiptinas dėmesys, kad Tumėnas bei kiti panašių leidinių dalyviai Lietuvos Žiemgaloje leidžiamą lokalią kultūrinę spaudą dažnai supranta kaip žiemgališką vien dėl jos lokalumo. Galima teigti, kad taip reiškiasi lokalias

<sup>185</sup> Stasys Tumėnas, „Sugrįžimų tyla...“, *Šiaurės Lietuva: kūrybinės minties almanachas*, redaktorius ir sudarytojas S. Tumėnas, Šiauliai: S. Tumėno „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, 2001, p. 4.

<sup>186</sup> Stasys Tumėnas, „Tarp globalaus pasaulio ir Šiaurės Lietuvos“, *Šiaurės Lietuva: kūrybinės minties almanachas*, puoselėjantis Šiaurės Lietuvos, žiemgalių istorinių žemių, kultūrą, Šiauliai: S. Tumėno „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, 2008, p. 7.

tapatybės gynybinė reakcija, jaučiant niveliacijos grėsmes, todėl bet kokias lokalumo apraiškas vertinant kaip pasipriešinimą globalizacijos suvienodinimui. Tad almanacho publikacijų turiniai, neatsisakant ankstesnių tendencijų, krypsta į Šiaurės Lietuvos lokalių vietovių, kaimų, švietimo įstaigų istoriją, kultūrinės sąsajos su žiemgališkosios Latvijos kūrėjais. Toks dėmesys žiemgališkam regionalumo pradui aiškintinas tuo, kad almanacho redaktorius yra ilgametis „Žiemgalos“ draugijos narys. Verta pridurti, kad almanacho periodiškumas nėra tolygus, tačiau iš esmės iki 2014 m. nenutrūkęs. Pabrėžtina ir tai, kad jame figūruoja mišrių – ir mokslinių, ir kraštotyrynių – publikacijų turiniai, nevengiant kūrybiško sentimentu Lietuvos Žiemgalos lokalioms atmintims. Beje, būdamas „Žiemgalos“ draugijos dabartinis prezidentas, Tumėnas organizuoja šių leidinių pristatymus visuomenei, kuriuose pabrėžia būtinybę atsigręžti į savo šaknis, krašto kultūros ir istorijos paveldą, o vietos rašytojų ar intelektualų liudijimus, prisiminimus, sugulančius į knygas, pristato kaip „įvietinančias“ lokalių kultūros reikšmes, tampančias savotiškais atminties paminklais<sup>187</sup>. Tad akivaizdu, kad Tumėnas žiemgališką tapatybę suvokia kaip duotybę.

Apibendrinant šio almanacho intelektualinę recepciją, būtina išskirti jo dėmesį regiono kūrėjams, todėl galima teigti, kad leidinio turiniai daugiausiai skleidžiasi kuriamosios tapatybės būdu, nuolatos primenant žiemgališką pamatinį tapatumą, bet kartu integruojant ir dabartines kūrybines raiškas į bendrą Šiaurės Lietuvos išskirtinumo plotmę, tarsi generuojant mintį, kad kūrybinės (interpretuojančios) praktikos įtaigiau perteikia regiono savitumą. Todėl kartais susidaro įspūdis, kad žurnalas pripažįsta primordialistinę Lietuvos Žiemgalos prigimtį, kurią reikia puoselėti, bet ne kritiškai reflektuoti.

Dar vienas aptartinas leidinys – *Šiaurietiški atsivėrimai*, kurį dukar per metus leidžia Pasvalio Mariaus Katiliškio viešoji biblioteka. Leidinys, kaip mėnraštis, 1999 m. vasarį savo leidybinį kelią pradeda „Leidėjų žodžiu“<sup>188</sup>, kuriame apibrėžiamos bendros leidybinės intencijos, siejamos su Pasvalio daugiau kaip 500 metų istorija, išskiriant pasvaliečių šiaurietišką, uždara būdą bei siekį atsiverti, kūrybiškai įamžinti seniausią krašto istoriją bei kultūros dabartį.

Pirmajame laikraščio numeryje dominuoja 1999-iesiems aktualūs vietos politikų straipsniai, rezistencijos liudininkų atsiminimai, laisvės kovų tema, vietos literatūrai kūryba, kaip opozicinis išsakyimas sovietmečio įdiegtai priverstinei užmarščiai. Čia galima įžvelgti Jano ir Aleidos Assmannų išskiriamą grupės siekį „įkūnytą“ (vidinę) atmintį paversti „išskeldinta“ (išorine) atmintimi, siekiant įtekstinti tai, kas ilgai buvo nutylima<sup>189</sup>. Žurnale bandoma telkti žymius iš šio krašto kilusius kūrėjus kaip Pasvalio reprezentantus (tai rašytojai Vladas Braziūnas, Mykolas

<sup>187</sup> Loreta Ripskytė, „Žiemgalos“ draugija ragina prisiminti savastį“, *Šiaulių kraštas*, 2015-04-10, prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2015-04-11&rub=1144745056&id=1428581550>.

<sup>188</sup> Vitalija Kazilionytė, „Leidėjų žodis“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 1999, nr. 1, p. 1, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/1999/1999\\_01.pdf](http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/1999/1999_01.pdf) (žiūrėta 2016 05 04).

<sup>189</sup> Aleida Assmann, „Prisiminimai ir atmintis“, *op. cit.*

Karčiauskas, Henrikas Algis Čigriejus, Kazys Saja, filosofas Romualdas Ozolas ir kt.), publikuojant jų kūrybą, straipsnius ir pan. Pavyzdžiui, 1999 m. pirmame numeryje publikuojamas poeto Braziūno straipsnis „Atsivėrimas – širdžiai ir šiaurė“, kuriame dalijamasi poetiškais prisiminimais apie gimtinę, antrame numeryje spausdinami naujausi poeto Mykolo Karčiausko eilėraščiai, jo vaizdingi pamąstymai apie kraštą, kuriame užaugo. Galima teigti, kad žurnale subūrus kuo įžymesnius šio krašto kūrėjus, siekta jų autoritetu ir reflektuojamu prieraišumu Pasvalio krašto gimtoms vietoms, formuoti pasidžiavimą gyvenama vietoje.

Vėlesniuose numeriuose temų lauką papildo straipsniai spaudos draudimo temomis, prisiminimai apie vietos knygnešius, publikacijos apie žinomus iš Pasvalio kilusius ar čia gyvenusius kūrėjus (ypač daug dėmesio, net visi numeriai skiriami egzodo rašytojui Mariui Katiliškiui bei poetui, partizanui Broniui Krivickui), publikuojama jų kūryba, pristatomos atmintinos datos, artėjančios minėtinos sukaktys. Pastebėta, kad Žiemgalos vardas šio leidinio, tuomet dar kaip laikraščio, tekstuose beveik neminimas.

Vėlesnių numerių (jau žurnalo, leidžiamo dukart per metus) publikacijas imta apibendrinti skyreliuose „Redaktooriaus žodis“. Žurnalas imtas struktūruoti rubrikomis (pvz. 2008 m. Nr. 2 – „Lietuvos valstybės atkūrimo 90-mečiui“, „Lietuvos Sąjūdžio 20-mečiui“, „Žymių kraštiečių gyvenimo sukaktys“, „Senieji Pasvalio krašto dokumentai“, „Atsigręžimai į praeitį“, „Literatūriniai atsivėrimai“, „Išleistos kraštiečių knygos“). Visgi jame gilinamasi tik į lokalią Pasvalio rajono istoriją ir šiandienos švietimo ir kultūros reiškinius, kur žiemgališkumas visai nereflektuojamas. Plėtojamas tautinis naratyvas, laisvės kovų, tremties, egzodo trauminės atmintys, dvarų kultūros temos, prisimenama švietimo istorija išnykę kaimai ir jų žmonės.

Tik 2009 m. *Šiaurietiško atsivėrimo* pirmame numeryje publikuotame interviu<sup>190</sup> su archeologu Vilniaus universiteto profesoriumi Mykolu Michelbertu, pastarajam aptariant Pasvalio krašto piliakalnių ir kapinynų, užsimenama apie žiemgalius, kaip gentį, gyvenusią vakarinėje Pasvalio rajono dalyje bei palikusią rajono senuosiuose kapinynuose savo kultūros ženklus. Archeologas interviu pabrėžia, kad šis kraštas yra paribys tarp sėlių ir žiemgalių žemių, be to, palyginti su kitomis teritorijomis mažai tyrinėtas<sup>191</sup>. Iš esmės paribio konotacija (neaišku, kokią tapatumą pasirinkti – sėlių ar žiemgalių) ir menko žiemgališko paveldo iširtumo ar jau turimų duomenų sklaidos stygius pasvaliečiams ir galėjo tapti kliūtimi išskirti ir įtvirtinti Žiemgalos mitą, kaip pamatinį. Tiesa, 2013 m. žurnalo pirmajame numeryje publikuojamas archeologės Vaškevičiūtės straipsnis, pristatantis ir analizuojantis naujus Kyburių kapinyno radinius,

---

<sup>190</sup> Antanas Šimkūnas, „Pasvalio kraštas prieš tūkstantį metų“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2009, nr. 1 (26), p. 4–6, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2009/siaurietiski\\_2009\\_01\\_26.pdf](http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2009/siaurietiski_2009_01_26.pdf) (žiūrėta 2016 02 05).

<sup>191</sup> *Ibid.*

priskiriamus žiemgaliams<sup>192</sup>. Tačiau tai retos išimtis, patvirtinančios, kad žiemgališkas tapatumas konstruojamas tik specifinėse lokalinėse teritorijose.

Kita vertus, leidinyje žiemgališkumo refleksijos, nors labai fragmentiškai, aptinkamos žurnalo publikuojamoje literatūroje ar jos aptarimuose – pavyzdžiui, Kazimiero Pūro eilėraštyje „Gimtinei“<sup>193</sup> ar straipsnyje apie jau mirusį pasvalietį, literatą, buvusį vietos laikraščio *Darbas* žurnalistą Kęstutį Zubką, šalia publikuojant ir ištrauką iš jo kūrybinio palikimo – istorinio romano trilogijos „Gerk kraują!“, skirtos XIII a. baltų genčių kovoms už laisvę atspindėti. Pastarojoje publikacijoje pažymima, kad šios trilogijos pirmoji dalis skiriama žiemgaliams, pateikiamas autoriaus aprašas, liudijantis, kad kūrinio centre atsiduria „[...] krikščionybės ir pagonybės susidūrimas, Livonijos ordino intrigos siekiant savo tikslo, prieštaringa ir tragiška Žiemgalos valdovo Viestarto figūra.“<sup>194</sup> Reikia pastebėti, kad žurnalo redakcinę kolegiją sudaro vietos žurnalistai, bibliotekininkai, muziejaus darbuotojai, kiti kultūros žmonės bei mokslines ar kūrybines kompetencijas turintys kraštiečiai, kurių asmeninės sampratos galimai taip pat lėmė žurnalo temų pasirinkimą.

Žurnalo tekstų temų vienpusiškumą išskiria ir 2014 m. *Šiaurietiško atsivėrimo* antrame numeryje savo pastabas apie žurnalo 15 metų įdirbį pateikiantis Stasys Katauskas, pažymintis, kad „jau pirmaisiais „Šiaurietiško atsivėrimo“ leidimo metais išryškėja dvi pagrindinės [...] žurnalo teminės kryptys – literatūra ir istorija“<sup>195</sup>. Pasidžiaugdamas, kad žurnalui išskirtinumo teikia itin didelis dėmesys iš Pasvalio krašto kilusiems kūrėjams, visgi akcentuoja, kad šioms publikacijoms būdingas sureikšmintas, nekritiškas požiūris, neleidžiantis deramai įvertinti kūrėjų veiklos, „pernelyg dažnai apima įspūdis, kad susidūrei greičiau su p a m i n k l u“<sup>196</sup> krašto šviesuoliui nei su jo veiklos atspindžiu“<sup>197</sup>. Katauskas kritiškai vertina ir žurnalo kuriamų naratyvų vienpusiškumą, konstatuodamas, kad nepaisant to, jog žurnale aptinkama vertingos, niekur nepublikuotos informacijos, susijusios su vietos miestelių praeitimi, kovų už laisvę Šiaurės Lietuvoje istorija ir iš čia kilusių žymių žmonių biografijomis, itin stokojama sovietmečio laikotarpio, tautinių mažumų istorijos atminčių, vengiama skirti dėmesio sparčios viesuomenės kaitos, vertybinio vakuomo

---

<sup>192</sup> Ilona Vaškevičiūtė, „Kyburių kapinynas“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2013, nr. 1 (34), p. 38–43, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2013/2013\\_01.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2013/2013_01.pdf) (žiūrėta 2016 02 05).

<sup>193</sup> Kazimieras Pūras, „Eilėraščiai“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2011, nr. 1 (30), p. 48, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski\\_2011\\_01\\_naujas.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski_2011_01_naujas.pdf) (žiūrėta 2016 02 05).

<sup>194</sup> Regina Grubinskienė, „Mirti galima ir nenumirus. Pro memoria Kęstučiui Zubkai“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2012, nr. 2 (33), p. 62, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2012/siaurietiski\\_atsiverimai\\_2012\\_02\\_naujas.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2012/siaurietiski_atsiverimai_2012_02_naujas.pdf) (žiūrėta 2016 03 12).

<sup>195</sup> Stasys Katauskas, „Pamąstymai apie žurnalą „Šiaurietiški atsivėrimai“ 15-ųjų gyvavimo metinių proga“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2014, nr. 2 (37), p. 43, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/archyvas/Siaurietiski\\_2014\\_02.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/archyvas/Siaurietiski_2014_02.pdf) (žiūrėta 2016 03 12).

<sup>196</sup> Išretinta autoriaus.

<sup>197</sup> *Ibid.*, p. 45.

problematikai, kuri juntama visoje Lietuvoje. Galima būtų papildyti autorių, pastebint dar vieną žurnalo temų lauko „baltąją dėmę“ – žiemgalių istorijos ir kultūros refleksijų stygių.

Apibendrinant aiškėja, kad šio žurnalo intelektualinėje recepcijoje Lietuvos Žiemgala beveik neatsiskleidžia ar yra iš esmės ignoruojama kaip nesvarbi. Iškalbingas šiuo atveju Pasvalio kraštiečio, literato Pūro žurnale kuriamo atminčių naratyvo įvardijimas tiesiog „pasvalistika“. Remiantis Assmannu, galima sakyti, kad šiame žurnale yra skleidžiamos tos kolektyvinės atmintys, kurios po sovietmečio buvo aktualios Pasvalio, kaip Šiaurės Lietuvos rajono, istoriniam ir kultūriniam unikalumui atkurti, daugiausia tapatinantis su vadinamuoju Lietuvos tautinio tapatumo didžiuoju pasakojimu, kuriama iš rezistencinių atminčių. Orientuotasi į sureikšmintą iš šio krašto kilusių žymių žmonių plejadą ir įvairovę bei patiems pasvaliečiams svarbias laisvės kovų traumines patirtis. Šiuo atveju, pasvaliečių septyniolika metų kuriamas intelektualinis kolektyvinių atminčių naratyvas daugiau priskirtinas jiems aktualesnei komunikacinei atminčiai, konstruojančiai pasvaliečio tapatumą trauminių XX a. patirčių įtekstinimu ir sklaida.

Lokaliuos kultūros, apimančios dalį Lietuvos Žiemgalos teritorijos, periodinį leidinį *Žemgala* nuo 2006 m. leidžia Joniškio istorijos ir kultūros muziejus. Dukart per metus pasirodantis žurnalas yra orientuotas į Joniškio krašto istorijos ir kultūros praeitį bei dabartį. Žurnalo redakcinę kolegiją sudaro vietos muziejininkai, bibliotekininkai, kultūros žmonės, kurių dauguma yra „Žiemgalos aukštaičių“ draugijos nariai ar jiems prijaučiantys. Jiems publikacijomis talkina Vilniuje gyvenantys, į Joniškio kraštiečių draugiją „Sidabra“ susibūrę žinomi menininkai ir mokslininkai: Juozas Galkus, Daina Kazimiera Galvydytė, Giedrė Lastauskienė ir kt. Įsijungti į žurnalo leidybą juos paskatino glaudūs ryšiai su Joniškio miesto kultūros žmonėmis, ypač muziejininkais. Vyresnio amžiaus intelektualai, gyvenantys Vilniuje, yra susibūrę į aktyvią Vilniaus kraštiečių draugiją „Sidabra“, kurios pavadinimas (upės bei paskutinės žiemgalių pilies vardas) geriausiai pasako šių kraštiečių kultūrinės intencijas. Be to, ši draugija nuolat bendrauja su „Žiemgalos“ draugijos nariais, rengia bendrus renginius Vilniaus įgulos karininkų ramovėje.

Pirmasis žurnalo numeris išleistas Joniškiui švenčiant 390 metų senosios savivaldos sukaktį, pabrėžiant šį faktą kaip savivokos brandos požymį bei išsakant poreikį turėti pastovią kultūrinę terpę, kurioje būtų publikuojami tik Joniškio kraštui aktualūs istorijos ir kultūros faktai bei reiškiniai. Žurnalas pristatomas, kaip turintis mišrią mokslinę-publicistinę koncepciją, taigi galima sakyti orientuojasi į platesnę skaitytojų auditoriją. Jį sudaro publikacijas apibendrinanti redakcinė skiltis, skyriai „Krašto istorija“, „Krašto kalba“, „Krašto žmonės“, „Krašto kūrėjai, kūryba“, pateikiami ir su Joniškiu siejamų išleistų leidinių aprašai bei supažindinama su leidinyje publikuojamų straipsnių autoriais, nurodant jų kompetenciją. Pavyzdžiui, pirmame žurnalo numeryje spausdinamas istoriko Algirdo Baliulio mokslinis straipsnis apie senąją Joniškio savivaldą, Magdeburgo teisių ir privilegijų suteikimo peripetijas, archeologo Ernesto Vasiliausko

mokslinė publikacija apie XVI–XIII a. Jonišio istorinę, urbanistinę raidą archeologinių tyrimų duomenimis, Juozo Galkaus mintys apie Jonišio herbo istorines ištakas, sudarymo principus ir reikšmę, Giedrės Lastauskienė apžvalga apie joniškiečių draugijos „Sidabra“ veiklos dešimtmetį, Nelijos Stirblienės publikacija apie Jonišio atkuriamosios istorijos klubo „Semigallia“ narę, dailininkę Jurgitą Burauskienę ir jos nutapytą XIII a. žiemgalių paveikslų kolekciją, publikuojama Jonišio literatų klubo „Audruvė“ kūryba, skirta Jonišiui ir jo ištakoms.

Būtina atkreipti dėmesį, kad visų žurnalo numerių viršelių pagrindu pasirinktas 1659 m. N. Sanson d'Abbeville'o sudarytas „Kuršo, Žiemgalos ir Žemaitijos“ žemėlapis, pirmu planu žymintis Žiemgalą. Taip tarsi įvaizdinamos žurnalo turinio sąsajos su Žiemgalos istorija, kaip pamatiniu legitimuojančiu tapatumu. Pirmojo žurnalo numerio „Sudarytojų žodyje“ paaiškinamas ir leidinio pavadinimas, siejamas su Žiemgala:

Esame senosios Žiemgalos istorinės žemės gyventojai, tolimi žiemgalių genties palikuonys. Tokį Žiemgalos pavadinimą (Зимигола) fiksuoja XII a. rusų metraščiai. Istorija byloja, kad karingoji žiemgalių gentis apie 1290-uosius neteko paskutinės savo tvirtovės – Sidabrės pilies ir dalimis buvo priversta pasitraukti į Lietuvą ar Mintaują. XII a. pabaigoje – XIII a. Rytų Pabaltijyje vykstant kružiaus karams, suintensyvėjo vidaus ir išorinė gyventojų migracija, neaplenkusi ir Žiemgalos. Žiemgalių migraciją liudija Lietuvos teritorijoje išsibarstę vietovardžiai *Žemygala*. Žemygalos vietovardį mini ir kryžiuočių kelių aprašymai. [...] Žiemgalių migracijos motyvas paskatino pasirinkti būtent šį vietovardį, siekiant įvardyti Jonišio kraštą kaip simbolišką senosios Žiemgalos dalį (savitą kultūrinę jos dominiją). Taigi Žemygalą suvoktume ir kaip mums, joniškiečiams, kurių kraujyje dar alma žiemgalių savastis, atsivėrusią galimybę kultūrine jungtimi aprėpti krašto praeitį su dabartimi. Kitą žurnalo vardo interpretaciją sietume su geografine krašto specifika. Jonišio kraštas – Lietuvos pasienis, tarytum Lietuvos žemės galas, savotiškas paribys. [...] Paribyje susiformavusi, su įvairiomis istorinėmis įtakomis persipynusi kultūra turi stiprių, giliai iš praeities plūstančių impulsų, provokuojančių juos įprasminti leidinyje kaip laikui atsparią vertybę, kaip savitą kultūrinį faktą. [...] Žemygalą galėtume suvokti ir savotiškos iliuzinės, naujai sukurtos mūsų krašto „kultūrinės žemės“ prasme, žemės, kuri tarsi tiltas sujungs krašto praeitį su dabartimi, joniškiečius su po Lietuvą ir pasaulį išsklidusiais mūsų kraštiečiais.<sup>198</sup>

Galima teigti, kad žurnalo sudarytojai tikslingai pasirenka leidinio pavadinimą, apjungiantį Žiemgalos istorinę praeitį, kaip pamatinę atmintį, ir žiemgalių genties susimaišymo su lietuviais konotaciją, artimą dabartinei Lietuvos Žiemgalos gyventojų savimonei. Kartu išskleidžiama pozicija publikacijomis konstruoti tik Jonišio rajonui būdingą, paribio žyme ženklinaimą tekstų diskursą, kaip savitą, išskirtinį. Nuskamba ir sudarytojų pažadas žurnalo erdvėje konsoliduoti Jonišio kultūros žmones ir jo išeivius, įtekstinant jų žinias, prisiminimus, patirtis.

Reikia pažymėti, kad žurnalo pavadinimas ir jo interpretacijos sukėlė kalbininkų ir kt. kultūros žmonių diskusijas<sup>199</sup>, o jo leidybinės intencijos ir skleidžiami turiniai, akcentuojant žiemgališkumo sklaidos praktikas, mokslininkų, „Žiemgalos“ draugijos narių buvo sutikti itin palankiai<sup>200</sup>. Išanalizavus visus žurnalo numerius, galima teigti, kad jame kuriamas įvairialypis Jonišio krašto istorijos, kalbos, kultūros paveldo, žymių žmonių veiklos, dabarties kultūrinių

<sup>198</sup> „Sudarytojų žodis“, *Žemygala*, 2006, nr. 1 (1), p. 1.

<sup>199</sup> „Kultūros kraštovaizdžio pokyčiai“, *Žemygala*, 2006, nr. 2 (2), p. 1.

<sup>200</sup> Robertas Jurgaitis, „Žemygala“ – naujas lokalinės istorinės periodikos leidinys“, *Žiemgala*, nr. 2, 2006, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20062/zemygala-naujas-lokalines-istorines-periodikos-leidiny> (žiūrėta 2016 03 12).

renginių paveikslas. Žurnale publikuojami muziejininkų, įvairių universitetų studentų, mokslininkų, menininkų straipsniai dvarų, vietos šnektų, leksikos, sakralinio, archeologinio, gamtinio paveldo, mitologijos, senosios ir dabartinės savivaldos, žydų kultūros ir holokausto, vietos partizaninio judėjimo ir kt. temomis. Pavyzdžiui, straipsnius kalbos klausimais publikavo iš Jonišchio r. kilusios kalbininkės Aušra Kaikarytė, Nerija Bartkutė, Aurina Venislovaitė, archeologines naujienas skelbė Ernestas Vasiliauskas, žydų kultūros ir holokausto tema rašė Arūnas Bubnys, Hektoras Vitkus ir kt., Jonišchio sakralinio meno tema – Liudas Jovaiša, apie Barborą Žagarietę – kunigas Marius Dyglis ir kt. Straipsnius, parengtus apsigintų bakalauro ar magistro darbų pagrindu, susijusius su Joniškiu, publikavo Šiaulių ir kitų universitetų istorijos bei kalbotyros studijų absolventai – Kristina Karošaitė, Audrius Mickevičius, Aurina Venislovaitė ir kt. Tai rodo, kad žurnalo redakcinė kolegija domisi šalies aukštųjų mokyklų dėstytojų ir studentų tyrimais, siekdami juos publikuoti ir suteikti žurnalui prestižo, o turiniui naujų faktų bei kokybės.

Kiekviename numeryje galima aptikti bent po vieną publikaciją, tiesiogiai siejamą su Žiemgalos istorija, archeologija ar su dabartinėmis žiemgališkumą reflektuojančiomis kultūrinėmis praktikomis. Pavyzdžiui, daug dėmesio skiriama Joniškyje vykstančių Žiemgalos dailininkų plenerų tradicijai, atkuriamųjų istorijos klubų „Semigallia“ ir „Simkala“ žiemgalių kultūros rekonstrukcijoms ir kitai veiklai atspindėti. Pavyzdžiui, Žiemgalos dailininkų veiklos kuratorius, buvęs joniškietis, dabar gyvenantis Panevėžyje, dailininkas Sigitas Laurinavičius *Žemygaloje* publikavo net kelis straipsnius apie šių dailininkų plenerus, kurie pastaraisiais metais vyko Jonišchio rajone, bendradarbiaujant su Jonišchio istorijos ir kultūros muziejumi. Vienoje iš 2007–2008 m. metais išleisto žurnalo (jungtinio) publikacijų, aptardamas jau du dešimtmečius trunkančią Žiemgalos dailininkų plenerų istoriją, Laurinavičius rašo:

Žiemgalos krašto vaizdai, ten gyvenantys žmonės ir patirti išpūdžiai bei asmeniniai dailininkų išgyvenimai tampa kūrybinio palikimo dalimi. Šių plenerų aktualumą stimuliuoja keletas dalykų. Pirmiausia – žmonės. Į kūrybinius sambūrius po Žiemgalos vėliava atvykstantys dailininkai gyvena išsibarstę po visą Lietuvą ir ne tik. Lyginant su pirmuoju pleneru, kuriame dalyvavo keturi dailininkai (R. Čarna, A. Krištopaitis, P. Stauskas ir V. Trušys), paskutinių plenero dalyvių skaičius išsaugo iki septyniolikos, o bendrame sąraše jau įrašytos 32 skirtingų menininkų pavardės. [...] Aktyviai su plenero dalyviais pradėjus bendradarbiauti joniškietišiems vertėjai Dzintrai Elgai Irbytei ir poetui Jonui Ivanauskui, užsimezgė artimesni kontaktai su Latvijos dailininkais, o 2003 m. įvykęs bendras pleneras pagaliau realizavo nuo pat šio judėjimo pradžios brandintas mintis – suvienyti Lietuvos ir Latvijos žiemgalius dailininkus. Taip plenerų dalyvių geografija išsiplėtė ir dabar apima Vilnių, Kauną, Šiaulius, Panevėžį bei Dusetas Lietuvoje, o taip pat Rygą, Jelgavą ir Duobelę Latvijoje.<sup>201</sup>

Šios mintys pagrindžia, kad menininkai, pasitelkdami Žiemgalos kraštovaizdį – kaip generuojantį kūrybiškumą bei komunikaciją su vietiniais žmonėmis – geba išsaugoti susikurtas, žiemgališku tapatumu grįstas, šiuo metu jau 27 metus siekiančias tradicijas. Jos plečiamos į veiklą įtraukiant ir Latvijos dailininkus, o taip siekiama formuoti bendrą Latvijos ir Lietuvos Žiemgalos kūrėjų bendruomenę.

<sup>201</sup> Sigitas Laurinavičius, „Besitęsianti Žiemgalos plenerų tradicija“, *Žemygala*, 2007–2008, nr. 2 (4)–1 (5), p. 112–113.

Žurnale skiriama vietos ir literatū ar pripažintų rašytojų kūrybai. Kiekviename numeryje publikuojami ir latvių autorių kūrinių, susijusių su Jonišio kraštu vertimai (M. Zyverto drama „Raktė“, R. Sėlio „Lietuvos pašonėje“ ir kt.). Pastebėta, kad verstiniai su žiemgališki ar su pasienio realijomis siejami kūriniai publikuojami dalimis, sudarant įspūdį, kad šios tematikos literatūra skelbiama nenutrūkstamai. Iš to, kas pasakyta, visiškai akivaizdu, kad *Žemygala* savo turiniu primena, kad Jonišio krašto istorijoje ir kultūroje žiemgališkas tapatumas gyvuoja kaip duotybė, lygiavertis, įsisąmonintas, savaime suprantamas.

Anot Assmanno, norint identifikuoti kultūrinę atmintį reikia kelti tikslą „rekonstruoti kultūrinius ryšius, tiksliau įsteigti sąsajas tarp kolektyvinės atminties, rašytinės kultūros ir etnogenezės“<sup>202</sup>. Pažymint, kad Šiaurės Lietuvos, kaip Lietuvos Žiemgalos, lokalaus ir regioninio pobūdžio leidinių koncentracija visoje šalyje bene geriausia<sup>203</sup>, manytina, kad ji turi daugiausiai resursų ir intencijų reikšti savo kultūrinį išskirtinumą ir taip formuoti kolektyvinę atmintį. Galima teigti, kad aptarti Lietuvos Žiemgalos teritorijoje leidžiami periodiniai leidiniai (su retomis išimtimis) publikuojamais turiniais tą ir daro, savo lokalaus kultūros tapatumą visų pirma grįsdami Žiemgalos istoriniu mitu, kaip visus tapatumus generuojančiu žymeniu, kitaip tariant, konkrečiais kolektyvinės atminties diskursais perteikdami abstraktų Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties vaizdinį. Tačiau per drąsu būtų teigti, kad aptartų periodinių leidinių turinys leidžia manyti, kad juose išskirtinai dominuoja žiemgališkos tapatybės, kaip grynos, formavimas bei palaikymas. Lokalaus regiono praeities diskursas kaip mitas gali funkcionuoti ne kaip vienintelė interpretacija, o kaip nevienodai bendrame kontekste veikiančių interpretacijų visuma, kuri gali tarpusavyje „sugyventi“ ar konkuruoti. Analizuoti leidiniai siekia daugiau atspindėti savo krašto ar teritorijos istorijos ir kultūros ypatumus, kurie, galima manyti, ir aprėpia Lietuvos Žiemgalos regiono bendras kultūrinės tendencijas bei savo turiniais sukuria prielaidas jas tęsti mimetiškai perimant ar savitai perkuriant, pavyzdžiui, grožinėje literatūroje. Būtent kaip reflektuojama žiemgališka tapatybė Lietuvos Žiemgalos lokalinių vietovių kūrėjų tekstuose ir analizuojama kitame skyriuje.

#### **4. Žiemgališkos tapatybės refleksija literatūroje**

Assmannas teigia, kad „[t]ik svarbi praeitis yra prisimenama ir tik prisimenama praeitis gali tapti svarbi“<sup>204</sup>. Teoretikas pažymi, kad kultūrinė atmintis formuojama ceremonializuota komunikacija, kuria gali būti ir tekstas, kuris, kaip tarpininkas, perteikia individo ar grupės tapatumą per pasirenkamus įtekstinti kultūrinės atminties reikšmių vaizdinius. Teigiama, kad tekstui

---

<sup>202</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 4.

<sup>203</sup> Robertas Jurgaitis, „Žemygala“ – naujas lokalinės istorinės periodikos leidinys“, *op. cit.*

<sup>204</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 60.



būdinga interpretacija, kaip kultūrinė transformacija, kuri gali būti perteikiama ir poetine forma, turinčia mnemotechninį tikslą užfiksuoti vienijančias žinias taip, kad jos būtų išsaugotos<sup>205</sup>. Poetinė kūryba dėl savo specifikos laikoma tam tikrą ritualinę išraišką turinti idėjų, pažiūrų ir simbolių terpė, be meninės vertės atskleidžianti ir kūrėjui būdingą vietos tapatybę. Pastaroji gali suteikti tekstams išskirtinumo ir kompensuoti meninius trūkumus. Tad galima teigti, kad savo kūryba poetai ar literatai ne tik perteikia jiems būdingą lokalią ar regioninę tapatybę, bet ir tampa itin svarbiais jos formuotojais. Savo vaizduote ir kuriamais simboliais kūrėjai tapatume apibrėžia ribas, kurias galimai pripažįsta ir perima lokali bendruomenė. Tokiomis ribomis gali tapti vietovėje ar regione vartojama tarmė, vietinės kultūros savitumo žymenys, svarbūs su vieta susiję istoriniai įvykiai, asmenys, suliteratūrinti kraštovaizdžiai ir kt., kurie virsta kultūrinės atminties tarpininkais, per semiotizaciją pakildami iki ženklo rango<sup>206</sup>. Kūriniuose lokali tapatybė įgyja standartiškumo ir tampa labiau atpažįstama. Todėl Lietuvos Žiemgalos individualios ir kolektyvinės tapatybės bei kultūrinės atminties refleksijoms atskleisti pasirinkti šiame regione eilėraščius kuriančių literatų tekstai, aptikti atskirose autorių knygose, grupiniuose kūrybos almanachuose, etniniuose kalendoriuose ir kt.

Aptariant eilėraščius, kuriuose įvairiais vaizdiniais įženklinama žiemgališka tapatybė ir Lietuvos Žiemgalos kultūrinė atmintis, pirmiausia verta atkreipti dėmesį į jau minėtą žemietį Juozą Šliavą, žinomą kraštotyrininką, žiemgalių paveldo tyrinėtoją, muziejininką, rašiusį ir eilėraščius, publikuotus po jo mirties išleistame rinkinyje „Krantams tolstant“. Viename jų, pavadintame „Žiemgaliai“, beje, nesyk cituotame ne tik įvairių Lietuvos Žiemgalos kultūros renginių progomis, bet ir mokslininkų leidiniuose, Šliavas, jausmingai apmąsto senosios Žiemgalos praeitį, paminėdamas dramatiškus žiemgalių genties įvykius, sunaikintas jų gyvenvietes, sunkius „tremtinių kelius“ (priverstinę migraciją) paliekant savo žemes, jos garsiausias pilis Mežuotnę, Tervetę, Sidabrę, kunigaikščio Viestarto šlovę, išnykusią žiemgalių kalbą, kaip nebeegzistuojančius tikrovėje relikтус, kuriuos galima suprasti kaip individualioje jo sąmonėje įsitvirtinusias Žiemgalos atminties vietas. Eilėraštyje konstatuojama, kad žiemgalių kultūrinis paveldas beveik išnyko, bet jų atminimas yra gyvas, o per jį tebejaučiamas ir kultūrinis ryšys. Atminties gyvastį eilėraštyje Šliavas sieja su krauju, kuris verda, cirkuliuoja iš tolimos praeities į dabartį, sudarant įspūdį, kad žiemgališka tapatybė yra nemari:

Tačiau nemirus ji – tauta tebegyva,  
Tada vien nugalėta buvus riterių nuožmių,  
Kapai, milžinkapiai, kalba jau pamiršta,  
Tačiau jų kraujas tebeverda manyje, jaučiu<sup>207</sup>.

<sup>205</sup> *Ibid.*, p. 41–42.

<sup>206</sup> *Ibid.*, p. 75.

<sup>207</sup> Juozas Šliavas, „Žiemgaliai“, *Krantams tolstant: eilėraščiai*, Vilnius: „Žiemgalos“ draugijos leidinys, 1993, p. 30.

Assmannas teigia, kad prisiminimai apie mirusiuosius yra pirminė kultūrinės atminties forma, o tai, kiek pastarieji buvo reikšmingi ir savo heroišku nepamirštami, lemia, kaip jų atmintis bus pernešama į kultūrinę atmintį<sup>208</sup>. Šiam eilėraščiui būdingas šventumo, sureikšminimo motyvas, aktualizuojamo ir pamatiniu pripažįstamo žiemgališko tapatumo vaizdinio pasikartojimas, primenantis ritualą. Jis perteikiamas cirkuliuojančio kraujo įvaizdžiu, kuris gali būti suprantamas kaip individualioje atmintyje, paveiktoje istorinio naratyvo, įsitvirtinęs „verdantis“ tapatumas, karštas, gyvas ryšys su protėviais. Tad nesuklysimė, teigdami, kad čia kultūrinė atmintis reiškiasi įsivaizduojama komunikacija su Žiemgalos protėviais.

Panašiai kaip Šliavo eilėraštyje, kraujo ženklų ir bendros su protėviais širdies plakimo metafora reiškiamas ryšys su senaisiais žiemgaliais ir joniškietės literatės Linos Lašienės eilėraštyje „Praeities suvienyti“:

Žiemgalio marška kruvina.  
Taktos Mūšos vagoj skalbta. (...)  
Tuk, tuk, tuk, ar tu jauti?  
Kokios tu prigimties esi?  
Prie aukuro kaitrios ugnies.  
Prie baltų karžygio širdies.<sup>209</sup>

Literatė kūrinyje prisimena dramatišką žiemgalių likimą, galimai siejamą su istorikų traktuote, kad jie, kaudamiesi su savo priešais dėl išlikimo, tapo priedanga besiformuojančiai Lietuvos valstybei („Jie krito mūšyje už mus“). Tačiau kūrinio pabaigoje žiemgalių karžygys tampa tiesiog baltų kario abstrakcija, tarsi teigiant, kad lietuviška Žiemgala yra mišrių etnosų nulemta duotybė. Nesunku pastebėti, kad ir eilėraščio pavadinimas byloja apie tai, kad autorė kolektyvinę lokalią žiemgališką tapatybę suvokia kaip įkvėptą senosios Žiemgalos kultūrinės atminties.

Vienu iš ryškiausių Lietuvos Žiemgalą reprezentuojančių kūrybiniais tekstais autorių galima laikyti joniškietį literatą Joną Ivanauską, kurio net kelių išleistų eilėraščių knygų pavadinimuose akcentuojamas Žiemgalos vardas, pavyzdžiui: „Žiemgalinėjimai“ (2002), „Žiemgalos prieglobstyje“ (2001), „Akyse Lietuva, širdyje Žiemgala“ (1998) ir kt., o pačioje kūryboje gausu įvairiausių žiemgališkų motyvų, neretai ir modernių jų transformacijų. Tokį šio autoriaus dėmesį Žiemgalai galima paaiškinti tuo, kad jis yra aktyvus, ilgametis „Žiemgalos“ draugijos narys. Tad galima teigti, kad literatas juos kūrė galimai trūkstant poetinių tekstų šios draugijos renginių rituališkumui pabrėžti.

Kaip teigia literatūrologė Džiuljeta Maskuliūnienė, „Žiemgala yra didžioji Ivanausko idėja, centrinis jo kūrybos motyvas, besikartojantis įvairios tematikos eilėraščiuose.[...] Žiemgala [jam] –

<sup>208</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 45.

<sup>209</sup> Lina Lašienė, „Praeities suvienyti“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Vita Vitkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2016, p. 72.

ne tik žemė Lietuvos ir Latvijos teritorijoje, ne tik sustingusi baltų istorija. Autorius tikina, kad Žiemgala, dvasios tėvynė, gyva ir tikra, pulsuojanti ir kaskart atrandama iš naujo<sup>210</sup>. Kartu rinktinės sudarytoja pastebi, kad Ivanausko eilėraščiuose skiriama nedaug dėmesio Žiemgalos peizažiui, tačiau jos vaizdinys komponuojamas iš žmonių, vietų vardų, istorijos faktų ar nuojautų<sup>211</sup>. Pratešiant literatūrologės pastebėjimus, galima būtų pridurti, kad Ivanauskas savo kūryboje iš dabarties žmonių paveikslų ir senosios Žiemgalos vaizdinių detalių kuria naują, poetinį Lietuvos Žiemgalos pasaulį, kuriame gali susitikti ir XIII a. žiemgališkas, ir vaidybos ekspresija garsėjanti aktorė šiuolaikinė Silvija Povilaitytė, kilusi taip pat iš Joniškio. Ivanausko eilėraščiuose bet kokia Lietuvos Žiemgalos teritorijoje gyvenančio žinomo žmogaus sėkmė ir nuopelnai yra kildinami iš žiemgališkumo (Juozas Šliavas, Adomas Varnas, Stasys Šimaitis, Jonas Nekrašius, Juozas Žlabys-Žengė, Jolita Skablauskaitė ir kt.). Čia būtina prisiminti, kad Castellsas būtent taip ir apibūdina kuriančiąją tapatybę – kaip steigiančią naujo gyvenimo projektą pagal pasirinktas savos kultūros reikšmes. Pažymėtina, kad literatas etnonimą *ziemgaliai* daugelyje eilėraščių rašo iš didžiosios raidės, o Žiemgalos pavadinimą ne viename eilėraštyje išakcentuoja rašydamas jį dižiosiomis raidėmis. Pastebėta, kad Ivanausko eilėraščiams būdinga ir ceremoninė, iškilminga, pilna patoso poetinė kalba, primenanti giesmes ir himnus.

Pavyzdžiui, eilėraštyje „Poetui Juozui Žlabiui-Žengei – 100“ (iš rinkinio „Žiemgalinėjimai“) jaučiamas Žlabio-Žengės asmens sureikšminimas būtent žiemgališkumo kontekste, ceremoninis patosas bei iškilmingas tonas:

Ir pasinėrė visa esybe į literatūros darbus,  
Iki užsikirto nerami garbaus senolio širdis.  
Ir nunešė Žiemgalos krašto dainių  
Jauni tvirti kariūnai į Raktuvės piliakalnį.  
Kad amžiais galėtų žibančių Švėtės  
Bangų rangymosi ir teškenimo klausytis.<sup>212</sup>

Išaukštindamas kiekvieną Lietuvos Žiemgalos kultūros labai praeityje dirbusį ar dabartyje veikiančią žmogų, Ivanauskas paverčia juos gyvais paminklais, įkūnijančiais žiemgališkumą. Kartu literatas tarsi kuria naują šiandieninę žiemgalių bendruomenę, papildančią senųjų žiemgalių mitą dabarties pasiekimais.

Eilėraštyje „Žiemgala, kur tu esi?“ iš jau minėto rinkinio, autorius kreipiasi į Žiemgalą tarsi į gyvą, bet nematomą senmotę, jos buvimo vietą perkeldamas į dangų ir taip ją sudievindamas,

<sup>210</sup> Džiuljeta Maskuliūnienė, „Bandymai pasakyti“, in: Jonas Ivanauskas, *Žiemgalinėjimai*: rinktinė, sudarytoja ir redaktorė Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai: „Saulės deltas“ leidykla, 2002, p. 5.

<sup>211</sup> *Ibid.*, p. 6.

<sup>212</sup> Jonas Ivanauskas, „Poetui Juozui Žlabiui-Žengei – 100“, *Žiemgalinėjimai*: rinktinė, sudarytoja ir redaktorė Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai: „Saulės deltas“ leidykla, 2002, p. 45.

išaukštindamas. Literato nuojauta, kad Žiemgala yra kažkur netoliese, bet nežvelgiama kaip konkreti, suponuojama mintį, kad ji yra įsivaizduojama, jos buvimas grindžiamas tik tikėjimu:

Žiemgala, kur tu esi?  
Kuriam dangaus pakrašty?  
Gal debesėliai melsvi  
Tavo pilių iš akių nepaleidžia.  
O gal stotingų kuplių  
Šimtamečių ažuolų būry  
Žyniai ant aukuro dūmais  
Ir ugnimi sakmę tau audžia.  
O gal tu esi Juozo Šliavo visa reginčioj aky,  
Ir uosio kamienas tavo tvirtybę  
Ir apstybę išsaugo.  
O gal esi pasislėpusi  
Trijų neišvaizdžių upelių sandūroje  
Ir visą savo istoriją Jonui Nekrašui į širdį įspaudei.  
Tik svarbiausia, kad esi ir didingumo pajautą dalini,  
Ir savigarbą į gyvenančių sielas įžiebi.<sup>213</sup>

Eilėraštyje autorius aiškiai sujungia senosios Žiemgalos pasaulį (tiesa, jo simboliai yra abstraktūs: pilys, ažuolai, žyniai, aukuras, ugnis) ir šiandienos kultūrinę Žiemgalą, jos sukonkretintais simboliais paversdamas kultūros žmones, diegusius žiemgališką tapatybę Šiaurės Lietuvoje. Paskutinėse eilėraščio eilutėse autorius išreiškia mintį, kad nesvarbu, kur yra Žiemgala, kur plyti jos teritorija, ar ji tikra ar įsivaizduojama. Svarbu, kad įsitvirtinusi atmintyje, ji teikia išskirtinumo ir savigarbos savo simboliniu didingumu. Religines pajautas išaukštinant kokį nors objektą, jį apsupant aukšto idealo aura, Assmannas priskiria kultūrinės atminties raiškai. Kitame to paties rinkinio eilėraštyje „Žiemgalos vizija“ Ivanauskas poetiškai apmąsto ir dabartinės Žiemgalos pranašumą prieš senąją – senoji Žiemgala nepaliko rašto paminklų, todėl išnyko:

Tarsi sustoja laikas. Tarsi susirenka senieji žiemgaliai  
Ir dūsauja: – Štai ir išnykom,  
Ir ženklų nedaug tepalikom.  
O todėl, kad į raštą nekibom, kad į knygą neįlipom.<sup>214</sup>

Senajai Žiemgalos kultūrai priešpastatoma dabartis, kurią įvaizdina filosofo Stasio Šimaičio, nešino Jonišio metrika, figūra:

Ir vaikšto Stasys Šimaitis,  
Žiemgalos kraštą apžiūrinėdamas,  
Ir nagrinėja foliantus  
Apie Žiemgalos ateitį viziją regėdamas.  
Padėkime ir mes, kas sodriu žodeliu,  
Kas žalvario darbėliu,  
Padėkime ir mes – išlukštenti Žiemgalą, ir BŪSIM.<sup>215</sup>

<sup>213</sup> Jonas Ivanauskas, „Žiemgala, kur tu esi?“, *op. cit.*, p. 11.

<sup>214</sup> Jonas Ivanauskas, „Žiemgalos vizija“, p. 16.

<sup>215</sup> *Ibid.*

Literatas paskutinėse posmo eilutėse rūpinasi, kad dabartiniai Lietuvos Žiemgalos gyventojai neprarastų savo lokaliai tapatybės išskirtinumo, todėl kviečia vienyti, tekstais ir atkurtais simboliais „išlukštenti“, rekonstruoti Žiemgalos kultūrinius vaizdinius, kurie tikima garantuos žiemgališkumą, kaip ypatingos būties, įtvirtinimą.

Ivanausko eilėraščiuose skiriama dėmesio ir Lietuvos Žiemgalos atminties vietoms. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Sidabrės piliakalnis“ (kuris yra siejamas su paskutiniąja nukariauta žiemgalių pilimi) ši istorinė vieta literatui tampa atmintį katalizuojančiu simboliu, kuris įkvepia, teikia pasitikėjimo, sutvirtina. Eilėraštyje literatas kalba žiemgališkos bendruomenės vardu, primindamas tapatumo niveliacijos grėsmę ir tolimoje praeityje buvusią išnykimo patirtį, tačiau skelbia, kad atmintis apie Žiemgalą yra atkuriamą, todėl ji vėl egzistuoja, vienija ir savo kultūriniu išskirtinumu suteikia vietos žmonėms žinomumą:

Amžių amžius Žiemgalos krašte  
Gynėmės nuo kryžiaus geležinio,  
Kol praradom savastį mes nejučia [...]  
Šiandien Žiemgala vėl bus šaukliu,  
Vientisumas gerumu sušildys.  
– Baltai, baltai... – nejučia tariau, –  
Mus pasaulis stebi jau ir girdi.<sup>216</sup>

Tuo tarpu iš Kalnelio kaimo (Joniškio r., vietos, kurioje yra Sidabrės piliakalnis) kilusi literatė Regina Briedytė eilėraštyje „Sidabrei – 725“, skirtame Sidabrės pilies paminėjimo istoriniuose šaltiniuose sukakčiai, kalbėdama grupės vardu akcentuoja šios tvirtovės reikšmę, iš užmaršties prikeltos atminties apie ją svarbą, tačiau kūrinyje žiemgalių nemini, o Sidabrės legendą tekste sieja su Lietuva:

Atėjom mes –  
[...]  
Ant buvusio kadais piliakalnio,  
Kad jį praradę vėl atrastume  
Ir širdyse jį neštume  
Ir neštume...  
[...]  
Čia nieko nėra,  
Bet čia – Lietuva.  
Bet šičia –  
Lietuviškas žodis.  
Vadinas, ne veltui  
Kova vyko čia.  
Ne veltui stovėta  
Tvirtovės.<sup>217</sup>

<sup>216</sup> Jonas Ivanauskas, „Sidabrės piliakalnis“, *Laimės linijos į dešną*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2005, p. 9.

<sup>217</sup> Regina Briedytė, „Sidabrei – 725“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Lina Vaitiekūnienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2015, p. 24.

Visiškai kitoks Ivanausko eilėraščių žmogus, jis yra tvirtai apsisprendęs dėl savo žiemgališko tapatumo pasirinkimo, nesigundo populiariaja kultūra ar kokiais nors kitais tapatumais, jis skelbiasi esąs ištikimas tik Žiemgalos kultūros puoselėjimui:

Aš neturiu laiko lankytis  
Tuštybės mugėje,  
Kadangi turiu daug įsipareigojimų  
Gimtam lopinėliui –  
Žiemgalai.<sup>218</sup>

Literatas žiemgališką tapatybę sutvirtina, sureikšmindamas akivaizdžiai istoriniuose šaltiniuose aptiktu ir į eilėraščių įkomponuotu faktu, kad Žiemgala yra galimai senesnė už Lietuvą:

Šeštame  
Šimtetyje  
Apgiedota  
ŽIEMGALA  
Keliais  
Šimtmečiais  
Vyresnė  
Negu LIETUVA.<sup>219</sup>

Kaip vieną iš svarbių žiemgališkumo dėmenų Ivanauskas išskiria ir gimtąją tarmę, kurios pagrindu jis suvokia savo tapatumą kaip pamatinį, nekvescionuojamą, monolitinį, gynybiškai apibrėžiantį, neįveikiamą kaip tvirtovę. Autorius išreiškia mintį, kad gimtoji tarmė, tai yra jo gyvenamai vietai priskiriama nenorminė lietuvių kalba, yra arčiau archaiškos, jau išnykusios žiemgalių kalbos, todėl suvokiama kaip jos tęsinys šiandienoje. Kartu literatas išsako kategorišką nuostatą, kad norint išsaugoti žiemgališkumą, būtina kalbėti tarmiškai:

Kai aš rašau,  
Ausyse skamba  
Vaikystės ŽIEMGALIŲ –  
Lietuvos ŽIEMGALIŲ –  
Tarmė. Bendrinė  
Lietuvių kalba į  
Mano rašymo akiplotį  
Ir pasaulėjautą  
Neprasimuša.  
Ir jau kitaip,  
Ko gero,  
Ir nebus.<sup>220</sup>

Vietos tarmę, kaip itin svarbią Lietuvos Žiemgalos kultūros žymę, savo eilėraščiuose akcentuoja ir kiti literatai. Pavyzdžiui, joniškietė literatė Vida Peleniuvienė eilėraštyje

---

<sup>218</sup> Jonas Ivanauskas, „Minčių atodūsių“, *op. cit.*, p. 42.

<sup>219</sup> Jonas Ivanauskas, „Istorija“, *Blyksniai sielos kuluaruose*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2004, p. 22.

<sup>220</sup> Jonas Ivanauskas, „Žiemgalinėjimai“, *Blyksniai sielos kuluaruose*, *op. cit.*, p. 43.

„Žiemgalai“<sup>221</sup>, publikuotame Joniškio istorijos ir kultūros muziejaus leidžiamame etninės kultūros 2015 m. knygoje-kalendoriuje „Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai“, Žiemgalos savitumą pirmiausia sieja su tarme, kaip dabartine žiemgalių kalba („Čia žmonės gerbia savo tarmę – / Tai Žiemgala“), tik vėliau eilėraštyje išskleidžia kitus su Žiemgala siejamus atminties žymenis (mitai, istorija, papročiai, baltiška savastis). Kita literatė, jau minėta joniškietė Lašienė, 2014 m., knygoje-kalendoriuje spausdintame tarmiškame eilėraštyje „Žiemgališkajam“ vietos šnektą supoetina bendru Žiemgalos pavadinimo pirmąją raidę kartojančiu žodžių konstruktui, sukurdamai ir medį primenančią grafinį kūrinio vaizdą. Poetiniame tekste žiemgališkas žodis vaizduojamas patrauklus, gyvas, žaižaruojantis, auginamas ir puoselėjamas:

Žvilg,  
Žaižaruoj,  
Žavus  
Žiemgališks žodis.  
Žalioj kepurėj želdins.  
Žaismingai žmogaus žiests.<sup>222</sup>

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Žiemgalos savastį generuojanti tarmė autorės įvaizdinama tarsi nuolat kuriamas simbolis, žiedžiant jį protėvių pavyzdžiu kaip indą, talpinantį žiemgališkumo sąvastį. Assmannas mini nekasdienišką daiktų, kaip simbolių, naudojimą kultūrinės atminties konstravime. Šiuo atveju, tarmė autorės vaizduotėje tampa nuolat vietos žmonių kuriamu ir perkuriamu savitumo simbiniu indu.

Dar vienas iš Joniškio rajono kilęs kaunietis tautodailininkas ir literatas Viktoras Žilinskas-Medis tarmiškame eilėraštyje „Vė“ taip pat bando kūrybiškai rekonstruoti žiemgališką kultūrinę atmintį, ją nekasdieniškai sudaiktindamas, įpaminklindamas sakralia savo paties sukurta vaidilos figūra:

Bėg vė į tolį upiala vingiuota –  
Ladai ištirpa Žiemgalos žemėj.  
Išdrožiau vaidilą su žalčia karūna,  
Kad užderėtų žiemkenčia grūds.<sup>223</sup>

Pastebėtas įdomus reiškiny, kuris parodo, kaip vieno literato eilėraščių vaizdinius perima kiti, juolab, kai jie susiję su kultūrine atmintimi. Pavyzdžiui Ivanausko žiemgališkas refleksijas savotiškai pagerbia ir į savo kūrybą jo vaizdinius perkelia šiaulietis literatas Algimantas Grakavinas eilėraštyje „Sugrįžimas“, skirtame Ivanauskui:

<sup>221</sup> Vida Peleniuvienė, „Žiemgalai“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Lina Vaitiekūnienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2015, p. 9.

<sup>222</sup> Lina Lašienė, „Žiemgališkajam“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Renata Rapkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2014, p. 43.

<sup>223</sup> Viktoras Žilinskas-Medis, „Vė“, *Bundanti versmė: tarmiškos kūrybos almanachas*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2013, p. 153.

Nes vėl ir vėl kalavijuočiai  
Suklupę priešais Saulę tyli  
Ir klausosi Mūšos dejonių,  
Kad pervėrė jos gelmę skaudžiai  
Ne ietimi – žinia, kad tebemyli  
Prabočių atminimą žmonės...<sup>224</sup>

Žinoma, šis autorius tapatinasi daugiau su Saulės (Šiaulių) mūšio vaizdiniu, kuris jam, kaip šiauliečiui, yra artimesnis, todėl kūrinys žiemgaliai ir neakcentuojami, galimai Saulės mūšio kovotojus suvokiant kaip jame dalyvavusių genčių bendratį.

Magistro darbe būtina aptarti ir Akmenės literatų kūrybines žiemgališkas refleksijas, juolab, kad čia yra susibūręs literatų klubas „Žiemgalija“, kuris leidžia savo kūrybos almanachus „Žiemgalijos užrašai“. Įdomu tai, kad 2002 m. išleisto pirmojo almanacho sudarytojas Vladas Buragas primena skaitytojams, kad akmeniškiai kūrėjai gyvena pietvakarinėje senosios Žiemgalos dalyje (nors ją, dabartinę, vadina susikurtu naujadaru Žiemgalija) bei paaiškina, kad literatų tekstai „nėra akla duoklė istorinei atminčiai tų vietų ir kalbos, kurias ištrynė amžiai, karai bei genčių vienijimasis [...]. Tai – šio krašto šviesuolių ir po visą Lietuvą pasklidusių tėviškėnų telkimosi savo gimtinės kultūros labai rezultatas“<sup>225</sup>. Išanalizavus almanachų tekstus, paaiškėjo, kad juose Žiemgalos kultūros ženklų beveik neaptinkama. Daugiau pastebėti Akmenės krašto, autorių gimtų vietų supoetinti vaizdai, jų sureikšminimas, o neretai kai kurių autorių kūryboje apstu žemaitiškos ir net prūsiškos tapatybių refleksijų<sup>226</sup>.

Galima būtų išskirti akmeniškę, bet Kaune gyvenančią, autorę Dalią Milukaitę-Buragienę, vadovaujančią Akmenės literatų klubui „Žiemgalija“, kuri savo eilėraščių cikle, skirtame Saulės mūšiui atminti, tapatinasi su žemaičiais<sup>227</sup>. Akivaizdu, kad Akmenės literatus vienija daugiausiai „literatūrinės raiškos tapatumas“, o ne žiemgališkumas. Tačiau reikia pastebėti, kad pirmojo almanacho pradžioje, kaip „Žiemgalijos užrašų“ savotiškas manifestas spausdinamas vienintelis literato Andriaus Almanio tarmiškas eilėraštis, atiduodantis duoklę Žiemgalos atminčiai. Autorius eiluoja sapnišką, mito abstrakcijoje paskendusią Žiemgalą, konkrečiai nebeatsimenamą, plūstančią iš pasąmonės, kaip malonų ilgesį keliantį prisiminimą. Eilėraščio laikas abstraktus, plytintis tarp mito ir realybės. Jį įvaizdina mitologinė būtybė aitvaras bei išsakoma buvimo paribys būsenos:

<sup>224</sup> Algimantas Grakavinas, „Sugrįžimas. Skiriu Jonui Ivanauskui“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatų almanachas: proza ir poezija*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: Saulės delta, 2003, p. 149.

<sup>225</sup> Vladas Buragas, „Akmenės krašto poezijos almanachas“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas I d.*, sudarytojas Vladas Buragas, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 4.

<sup>226</sup> Stasys Juškus, „Žemaitija“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas II d.*, sudarytojas Vladas Buragas, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 61; Aloyzas Vilkyš, „Piligrimo kelias. 1. Gimimas“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatų almanachas: proza ir poezija*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: Saulės delta, 2009, p. 25. Citata: „O aš atbudau lopšyje / Prie gintarinės jūros / Su prūsiška pavarde / Wilkis“.

<sup>227</sup> Dalia Milukaitė-Buragienė, „Eilėraščių ciklas Saulės mūšiui atminti“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatų almanachas: poezija ir proza*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: Saulės delta, 2006, p. 16–18. Citata: „Mes stiprūs ir drąsūs, / Kaip buvom kadais, / Širdy tebeverda žemaitiškas kraujas“, p. 17.



Kokias žvaigždes danguj žib!  
Kad net širdį spaudž...  
Antai aitvars! – žėk – tik žybt!  
Lyg bitute audž.  
Ar tai buva ar sapnavas –  
Krašts man palei žemės galą...  
Jau pabudau, kaip čia gavas,  
Kad man širdis taip apsąla...<sup>228</sup>

Kitame posme pabundama iš mitinio laiko ir persikeliamą į istorinį laiką, kuriame gimtasis kraštas apmąstomas žiemgalių istorijos konkretybėmis. Žiemgalos upėmis apibrėžiama jos teritorija, vaizduotėje atkuriamas ir sureikšminamas karvedžio, žiemgalių kunigaikščio Viestarto vaizdinys, kuris ir suteikia refleksijai išskirtinumo, šventumo:

Platone kur tek, kur Mūša,  
Švėte, Dabikine, Venta...  
Viestars vede ten į mūšį  
Žiemgalius – už žemę šventą.<sup>229</sup>

Grindžiant mintį tuo, kad, anot Assmanno, kultūrinė atmintis visada reiškiasi kaip mito ir istorijos jungtis, galima daryti išvadą, kad autorius savo gimtąjį kraštą apmąsto kaip mitologinę Žiemgalos žemę, kuri teikia išskirtumo krašto dabarčiai ir jo tapatybei. Bet visgi eilėraščio pabaiga sako, kad Žiemgala autoriui yra daugiau vieta, žyminti paribį (žemės galą), tarp mito ir tikrovės, tarp praeities ir dabarties. Neatsitiktinis, matyt, yra ir šio eilėraščio tarmiškas užrašymas, nenormine kalba bandant priartėti prie archaiško Žiemgalos pasaulio.

Pasvalietė literatė, Irena Linkevičienė (beje, kilusi iš Pakruojo) *Šiaurietiškuose atsivėrimuose* 2003 m. publikuotame eilėraštyje „Žiemgaliai mes“ kalba ne pirmu asmeniu, o žiemgališkos bendruomenės vardu, tuo paliudydama ją esant:

Po Šiaurės Lietuvos  
Po mėlynu dangum  
Iš molžemio ir lygumų  
Dosnių suręsti ir suspirti  
Žiemgaliai mes  
Ir daug ką galim  
Kaip tie žiemkenčiai  
Į molį įsibridę [...] <sup>230</sup>

Autorė perteikia galimą ar įsivaizduojamą dabartinių Lietuvos Žiemgalos gyventojų (tik neaišku, pakruojiečių ar pasvaliečių) savęs pačių supratimą, jų charakterį apibrėždama tokiomis savybėmis, kaip galia, kantrybė, ištvermė, tvirtumas, atsparumas būties sunkumams, užsispyrimas, aiškiai jas siejant su žiemgalių genties mitu. Atkreiptinas dėmesys, kad autorė grupinę žiemgalių savidentifikaciją pateikia šių dienų kultūrinio regiono, Šiaurės Lietuvos, kontekste. Jos poetinė

<sup>228</sup> Andrius Almanis, „Mana Žiemgala“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas I d.*, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 3.

<sup>229</sup> *Ibid.*

<sup>230</sup> Irena Linkevičienė, „Žiemgaliai mes“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2003, nr. 1 (14), p. 55.

vaizduotė Šiaurės Lietuvą įtekstina kaip antrinę tapatybę, kuri yra tarsi primesta laiko pokyčių, labiau dominuojanti, slopinanti žiemgališkumą, nepripažįstanti jo privalumų. Tad tekste nuskamba žiemgališko tapatumo bei naujojo, lietuviško – Šiaurės Lietuvos, susipriešinimo, konkurencijos gaida:

Po Šiaurės Lietuvos dangum  
Ne visada giedru,  
Ne visada maloniai glostomi...  
Mes tie,  
Kurių už ramų būdą ir darbštumą  
Nesiskubina pagirti [...] <sup>231</sup>

Autorė sąmoningai ar nesąmoningai prisimena žiemgalių genties išnykimo kolizijas – jų bekompromisį laivės poreikį ir istorinius asimiliacijos, o ne integracijos į lietuvių bendruomenes ypatumus. Juolab, kad literatė taip ir baigia eilėraštį, didžiuodamasi, kad Žiemgalos žemė yra ypatinga vieta, nes „iš molželio ir lygumų dosnių / Pagimdę, išauginę / daug garsių žmonių“, kurie visgi yra suvokiami kaip laiko pokyčius, etnosų niveliaciją patyrę Šiaurės Lietuvos gyventojai.

Visai kitaip žiemgališkumą reflektuoja iš Pakruojo r. kilęs literatas Povilas Šernas („Žiemgalos“ draugijos vieno iš aktyviausių narių, mokslininko Vytauto Šerno brolis) 2010 m. išleistame eilėraščių ir dainų rinkinyje „Vilties šauksmas“, skirtame Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio garbei, publikavęs „Žiemgalių giesmę“ (beje, kuriai iš Joniškio kilęs žinomas kompozitorius Algimantas Raudonikis yra sukūręs muziką). Žinoma, autorius vietos bendruomenės vardu kūrinys aiškiai įtekstina žiemgališką kolektyvinę tapatybę, jungiamą gimtųjų namų sandu („ten Žiemgala mūsų/ Ten mūsų tėvėlių namai“), sumini Žiemgalos kraštovaizdžio ženklus – upes Mūšą, Kruoją, tapatindamas jas su čia senovėje pralietu žiemgalių krauju, kviečia burtis, telktis į ratą, iš ko galima suprasti, kad žiemgališkumas yra vienijimosi akstinas<sup>232</sup>. Bet eilėraštyje nuskamba ir palankus požiūris į senųjų žiemgalių, kaip genties, integravimąsi į Lietuvą. Šią mintį perša tai, kad kūrinys minimas Žiemgalos kunigaikštis Nameisis, kuris tam tikru žiemgalių istorijos laikotarpiu konsolidavosi su lietuviais, pripažindamas jų viršenybę. Tokiu vaizdiniu autorius tarsi parodo, kad jo pirminis tapatumas yra lietuviškas, o žiemgališkasis tik siejamas su tėviškės sentimentais:

Lietuvių valstybėj jie prieglobstį rado,  
Nes savo jėgų per mažai.  
Tikėjo jie žodžiais Nameisio, jų vado:  
– Kartu mūsų nieks neįveiks! <sup>233</sup>

Šią įžvalgą pagrindžia ir knygos, kuriame publikuojamas eilėraštis, dedikacija.

---

<sup>231</sup> *Ibid.*

<sup>232</sup> Šernas Povilas, „Žiemgalių giesmė“, *Vilties šauksmas: eilėraščių ir dainų rinkinys*, skirtas Lietuvos vardo paminėjimo garbei, Kaišiadorys: Printėja, 2010, p. 130.

<sup>233</sup> *Ibid.*

Įdomi iš Pasvalio rajono kilusio vilniečio, žurnalisto, literato Kazimiero Pūro su žiemgališkumu siejama kūrybinė transformacija, kurią skiria net 50 metų. Viename iš jo eilėraščių „Garuojančios vagos“, parašytame 1953 m., autorius žiemgalių žemės, kaip gimtinės, motyvą naudoja tarsi siekdamas juo kažką pridengti. Galimai Žiemgalos kodas yra pasirenkamas kaip dramatiško senųjų žiemgalių likimo žymuo, kuris galėjo simboliškai nurodyti į užgniaužtas, traumines autoriaus tekste nereflektuojamas patirtis. Šiame eilėraštyje kalbama ne grupės, o asmens vardu bei pastebimas sureikšmintas menkavertiškumas. Tai akivaizdi to laikmečio sovietinio žmogaus uždarmo laikysena. Eilėraštyje dominuoja ir strandartinis, sovietmečio propagandinėje poezijoje buvęs populiarus „garuojančių vagų“ įvaizdis. Tačiau skaitant tekstą suvokiama, kad Žiemgala autoriaus paminima ne šiaip sau, ji koduoja laisvo žmogaus refleksiją („Žiemgalos žeme, sieroji, / aš tavo grumstelio dalis“<sup>234</sup>). Juolab, kad kitame 2003 m. publikuotame eilėraštyje „Gimtainei“ autorius, kalbėdamas jau žiemgališkos grupės vardu, yra daug atviresnis („Žeme žemgalių gimtoji, / Mes – tavo likimo dalis“), čia pat išvardindamas ir tai kas galbūt anksčiau buvo nutylėta: „Brolelis sapnuoja Vorkutą, / Sesulė – krantus Angaros“<sup>235</sup>.

Būtina išskirti ir dar vieną atvejį, kuriame atsiskleidžia, kaip į literatūrą įkomponuojami istorinio pagrindo neturintys mitai, vietos gyventojų nemotyvuotai siejami su žiemgališkumu. To pavyzdys būtų joniškietės literatės Alinos Jonaitienės eilėraštis „Žagarė“, kuriame literatė grupinę žiemgališką tapatybę grindžia žagariečių kolektyvinėje atmintyje susiformavusiu mitu, kad Žvelgaitis yra žiemgalių kunigaikštis. Kai tuo tarpu istoriniai šaltiniai rodo, kad Žvelgaitis greičiausiai buvo lietuvių kunigaikštis, kurį nukovė ne kas kitas, o žiemgaliai<sup>236</sup>. Šis pavyzdys iliustruoja, kad mimetinės atminties būdu žiemgališkumo ženklas, kaip išskirtinumas, pažymi bet kokią istorinę asmenybę, kurią į atmintį įtraukia kiti, vėlesni tapatumai, pavyzdžiui, partizaninio pasipriešinimo laikotarpio atmintys<sup>237</sup>.

Žiū, ant kalno šoliuoja  
Pats Žvelgaitis rūstus,  
Rankos mostu rikiuoja  
Mus, visus žiemgalius.<sup>238</sup>

<sup>234</sup> Kazimieras Pūras, „Garuojančios vagos“, *Saulėlydžių kloniuos: eilėraščiai ir vertimai*, Vilnius: Saulės vėjas, 1996, p. 39.

<sup>235</sup> Kazimieras Pūras, „Gimtainei“, Eilėraščiai, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2011, nr. 1 (30), p. 58, prieiga per internetą: [http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski\\_2011\\_01\\_naujas.pdf](http://siaurietiskiativerimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski_2011_01_naujas.pdf) (žiūrėta 2016 04 02).

<sup>236</sup> Edvardas Gudavičius, „Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone“, *Žiemgala*, 2002, nr. 2, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20022/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone> (žiūrėta 2016 03 20).

<sup>237</sup> Apie 1948 m. Žagarėje ir Skaistgiryje veikė Kunigaikščio Žvelgaičio partizanų rinktinė. Cit. iš: Simonas Narbutas, „Partizaninis pasipriešinimas Skaistgirio krašte“, *Žemygala*, 2011, nr. 1–2, p. 48.

<sup>238</sup> Alina Jonaitienė, „Žagarė“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Vita Vitkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2016, p. 48.

Verta paminėti, kad 40 metų veikiantis Jonišio literatų klubas „Audruvė“, ne tik sąmoningai pasivadino žiemgališkos upės vardu, bet savo himnu vadinamoje „Audruviečių dainoje“ tapatinasi su Žiemgala:

Žiemgalos kraštui –  
Audruvės upė,  
Jonišio raštas  
„Audruvė“ turi!<sup>239</sup>

„Audruvės“ literatų, kaip savitos žiemgališkumą pripažįstančios kūrybinės bendruomenės, buvimą įrodo ir tai, kad visi šioje dalyje analizuotų eilėraščių joniškiečiai autoriai, yra šio klubo nariai.

Literatų eilėraščių analizė atskleidė, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybę konstruojama, remiantis įsivaizduojamos mitologinės giminės pagrindu. Čia aptinkami literatūriniai vaizdiniai suponuoja mintį, kad neverefikuotą ir vienijantį žiemgališką tapatumą nulėmė teritorija, istorinės žiemgalių genties išnykimo drama, tarmė, paribio erdvė, šių dienų kultūrinės praktikos, žinomos krašto asmenybės. Tyrimas atskleidžia ir prieštarinę skirtingų tapatybių, atminčių ir kultūrinių procesų vaizdinį, kaip kintantį, konkuruojantį. Šiuose tekstuose Lietuvos Žiemgalos kultūrinė atmintis įvaizdinama mimetinės, daiktų, komunikacinės atminčių raiška. Galima pridurti, kad literatūriniai tekstai su dominuojančiais Lietuvos Žiemgalos vaizdiniais neretai yra skaitomi kaip ritualinės ištarmės ar net virsta dainomis, dainuojamomis šio regiono kultūriniuose renginiuose. Būtent apie atminties kultūros renginius kaip Lietuvos Žiemgalos regiono tapatybės kūrimą rašoma kitame skyriuje.

## 5. Atminties kultūros renginiai kaip regiono tapatybės kūrimas

Assmannas pažymi, kad praeitis yra gyva tiek, kiek mes ją prisimename. Todėl ji yra ne natūralus, o kultūros kūrinys<sup>240</sup>. Taip pat jis akcentuoja, kad atminimas dažnai įgauna šventės formą, tai padeda išlaikyti pamatinę atmintį gyvą dabartyje, o šis ryšys su praeitimi suteikia pagrindą prisimenančios grupės tapatybei. Prisimindama savo istoriją ir atkurdamą jos svarbius įvykius, bendruomenė nuolat patvirtina savo savivoką, kaip nekasdienį tapatumą. Tam reikia ceremonijos, viešų iškilmingų kultūrinių praktikų, kaip komunikacijos priemonės, kuri yra formuojančioji jėga, nes atmintį gali įtvirtinti tekstais, šokiais, vaizdais, ritualais ir kt.<sup>241</sup> Teoretiko teigimu, bendruomenė savo tapatumą gali sukurti tik vienijama bendros, jai reikšmingos atminties, kurią ji gali aktualizuoti saugodama, atkurdamą ir komunikuodama.

<sup>239</sup> Virgita Tuminienė, „Audruviečių daina“, *Joniškio literatų kūrybos almanachas „Audruvė“*, sudarė Ilona Osipova, Šiauliai: Lucilijus, 2006, p. 162.

<sup>240</sup> Jan Assmann, *op. cit.*, p. 33.

<sup>241</sup> *Ibid.*, p. 38.

### Kaip teigia Assmann:

[k]ultūrinė atmintis, kurią sudaro tekstai, paminklai, muziejai, atminimo renginiai ir kiti dalykai, yra dviejų lygių: tai kaupiamoji atmintis ir funkcinė atmintis, o jų tarpusavio sąveika primena sceną ir užkulsius. Kaupiamąjoje atmintyje saugomi sukaupti šaltiniai, objektai ir duomenys, nesvarbu, ar jie reikalingi dabartiniu metu ar ne. Funkcinė atmintis primena nedidelį rinkinį, kurį sudaro tai, ką visuomenė kaskart išsirenka iš savo praeities, atnaujindama dalį kultūrinių tradicijų.<sup>242</sup>

Tad akivaizdu, kad kultūrinės praktikos, kaip įvairaus pobūdžio renginiai, yra labai svarbūs įtvirtinant regiono tapatybę bei (re)konstruojant jo kultūrinę atmintį.

Kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose, Lietuvos Žiemgalos regiono žiemgališką tapatumą ir kultūrinę atmintį pradėjo formuoti nuo 1989 m. veikianti „Žiemgalos“ draugija, pirmąją veiklos dešimtmetį pasižymėjusi įvairių renginių, kuriuos vienijo Žiemgalos vardas, gausumu. Nuo 1991 m. Žeimelyje ir Pakruojyje, tuomet svarbiausiuose šios draugijos veiklos židiniuose, vyko Žiemgalos etninei kultūrai gaivinti skirti renginiai, kuriuose „dalyvavo Pakruojo, Pasvalio, Šeduvos, Baisogalos, Radviliškio folkloro kolektyvai, nemažai svečių – istorikų, etnografų iš Vilniaus, Kauno. Buvo skaitomos paskaitos ir pranešimai, apie žiemgalių kalendorines šventes ir apeigas, žiemgalių tarmę, muzikinį žiemgalių folklorą, vyko folkloro vakaronės“<sup>243</sup>. Šis žiemgališkų renginių istorijos pradžios aprašymas puikiai iliustruoja, kad tuo laikotarpiu žiemgališkumas buvo suvokiamas, kaip Lietuvos Žiemgalos teritorijoje gyvenančios bendruomenės etninis savitumas. Būtent iš draugijos inicijuotų etninių renginių išaugo ilgametė, iki šiol gyvybinga, Pakruojo dvare kasmet vykstanti „Žiemgalos“ folkloro švenčių tradicija. Į šias tradicines šventes kasmet atvyksta koncertuoti kolektyvai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Latvijos<sup>244</sup>. Nors šiose šventėse gausiausiai dalyvauja vietos ar artimiausių rajonų folkloro ansambliai, tačiau ilgainiui imta kvieisti dalyvius ir iš kitų Lietuvos vietų. Pažymėtina, kad šiose šventėse dažniausiai praktikuojama aukštaitiška etninė kultūra. Todėl galima teigti, kad ši folkloro šventė gyvuoja ne vienijama žiemgališkos tapatybės, o noro bendrauti, dalintis patirtimi, plėsti kultūrinius ryšius, būti išskirtiniais vietos folkloro puoselėtojais. Panašiai prigijo Pakruojo rajone čia prasidėję Žiemgalos dailininkų plenerai, įvairiose Lietuvos Žiemgalos vietose vykstantys beveik 30 metų. Reikia pabrėžti, kad šiuose pleneruose dailininkai, kilę iš Lietuvos Žiemgalos kaimų ir miestelių, ne tik kuria paveikslus. Jie turi savo vėliavą, kurią ženklina „Žiemgalos“ draugijos simbolis, iššventinimo ritualus, rengia vietos bendruomenėms atraktyvius susitikimus, vakarones, parodas<sup>245</sup>. Anot Assmanno, kultūrinę atmintį geriausiai formuoja nuolat pasikartojantys, tradiciniai renginiai, todėl galima teigti, kad šios

<sup>242</sup> Aleida Assmann, „Prisiminimai ir atmintis“, *op. cit.*

<sup>243</sup> Jonas Nekrašius, „Žiemgalos“ vagos“, *op. cit.*, p. 25.

<sup>244</sup> „Regiono folkloro šventei „Žiemgala“ – 25“, etaplus informacija, 2013-06-04, prieiga per internetą: <http://etaplus.lt/regiono-folkloro-sventei-ziemgala-25/> (žiūrėta 2016 03 02).

<sup>245</sup> Viktoras Stanislovaitis, „Mūzų gaudynės Joniškėlyje: žiemgalių dailininkų pleneras“, 2014-08-04, prieiga per internetą: <http://www.joniskelis.lt/2014/08/muzu-gaudynes-joniskelyje-ziemgaliu-dailininku-pleneras/> (žiūrėta 2016 04 02).

ilgametės kultūrinės praktikos periodiškai telkia vietos bendruomenių žmones kultūrai, kurios bendra reikšmė yra žiemgališkumas.

Ilgamete tradicija pasižymi ir nuo 1994 m. Joniškio r. Jauniūnų kaime, tikėtinai Saulės (Šiaulių) mūšio pergalės vietoje, kurią žymi lauko riedulys ir atminimo lenta, rengiami ritualiniai minėjimai, kuriuose dalyvauja istorikai, šios atminties vietos puoselėtojai, vyksta koncertai, viduramžių kovų turnyrai, atminimo ugnies įžiebimo ritualai, atvyksta ne tik vietiniai atkuriamosios istorijos klubai, bet ir Latvijos senosios žiemgalių gentinės kultūros skleidėjai. Pastebėta, kad šiuos renginius organizuojantys Joniškio kultūros centro specialistai minėjimuose pabrėžia būtent žiemgališką jų pradą, nors Saulės mūšyje ši gentis dalyvavo tik kaip viena iš sąjungininkių. Tokių šių minėjimų sureikšminimą, kaip išskirtinai žiemgališką, greičiausiai nulėmė tai, kad ne vienas šios įstaigos renginių organizatorius priklausė Joniškio „Žiemgalos aukštaičių“ draugijai. Reikia pastebėti, kad daugiau kaip du dešimtmečius šie renginiai buvo mėgiami ne tik rajono mokyklų bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų, bet ir vietos politikų bei LR Seimo narių, kaip įsimintinas kultūros įvykis. Žinoma, žiūrint kritiškai, daugelis politikų šios atminties vietos viešumą naudojo savo politiniams tikslams. Pavyzdžiui, vieno iš minėjimų metu ažuoliuką čia yra pasodinęs buvęs Lietuvos Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas. Nežiūrint to, Saulės mūšio pergalės vieta didesnio dėmesio ir investicijų, pavyzdžiui, pradėtam valstybinės reikšmės memorialui užbaigti, nesulaukia. Akcentuotina, kad 2011 m., minint 775-ąsias Saulės mūšio pergalės metines Joniškio kultūros centras surengė pirmąjį Saulės festivalį, kurio praktikas organizatoriai pristato taip:

Šiomet Istorinį Rudens lygiadienį šventėme ypač iškilmingai, nes čia, istorinėje Žiemgalos žemėje, tikėtina Saulės mūšio lauke, prieš 775 metus aidėjo pirmojo Lietuvos istorijoje didelio lietuvių ir kitų baltų genčių laimėto mūšio pergalės ragas. Istorinis Rudens lygiadienis telkė ne tik kultūrinei atminčiai, bet ir bendražmogiškai vienybei, patriotiškumui, bendruomeniškumui, pagarbai savo kultūros šaknims. Baltiškąją vienybę liudijo į Saulės mūšio pergalės 775-ąsias minėtuves susirinkę gyvosios istorijos klubų nariai iš Lietuvos ir Latvijos. Senovės baltų draugovė „Kariony“, senovės baltų karybos klubas „Jotva“, istorijos klubas „Semigallia“, žemių pradas „Simkala“ – iš Lietuvos bei „Kuršu braliba“, „Ugunszeme“, „Senzeme“, „Vilkači“, „Kavi“, „Tervetes zigmali“, „Rodenpoys“ iš Latvijos surengė Saulės mūšio lauko stovyklą, kurioje visiems renginio dalyviams demonstravo karių gyvenimą, ginkluotę bei kitą amuniciją. Vėliau demonstruota ir daug žiūrovų aistrų sukėlusio Saulės mūšio kova, kurioje būta ir šiuolaikinio šou elemento – kovoje kariai paskutinę minutę atsigręžė į žiūrovus ir nuožmiai puolė... Laimė, tikėtina Saulės mūšio lauke tądien simboliškai žuvo tik grobikiškieji kryžiuočiai...

Žiemgalių kostiumais vilkintys renginio vedėjai Violeta Lisovaitė ir Arvydas Butkus kvietė žiūrovus švęsti, ragauti liepsnose skrudinto pergalės laimikio, skanauti kulinarinio paveldo patiekalų, apžiūrėti Saulės mūšio lauko stovyklą, domėtis jų ginkluote, apranga, buitimi, galbūt pasimokyti ir senojo kovos meno, nusikaldinti unikalią Saulės mūšio jubiliejinę monetą, įsigyti senovinę baltišką saulutę – šventės simbolį, žalvario puošmenų. Visus, susirinkusius į minėtuves sveikino istorikas, profesorius Romas Batūra, Joniškio r. savivaldybės mero pavaduotojas Gintaras Gadliauskas, o Lietuvos kultūros fondo valdybos pirmininkas Hubertas Smilgys specialiais medaliais už nuopelnus skleidžiant Saulės mūšio istorinę atmintį apdovanojo keletą žinomų visuomenės veikėjų [...].

Po simbolinio mūšio, apeiginio folkloro grupė „Kūlgrinda“ prie akmenų aukuro, puošto ąžuolais, giesmėmis ir gintaro dulkėmis atnašavo aukas už žuvusiųjų vėles, pagarbino senuosius lietuvių dievus. Atnašavimą šokiu su ąžuolu vainikais pratęsė Jonišio KC ir „Aušros“ gimnazijos šokėjos-vaidilutės (vadovė Sigma Jonušienė), vėliau klausytasi „Kūlgrindos“ senojo folkloro dainų. Visuomeninės organizacijos, moksleivija pakviesta Saulės mūšio pergalę pagerbti savo sukurtais ir į renginį atsivežtais vainikais.<sup>246</sup>

Atkreiptinas dėmesys, kad šie festivaliai Joniškėje vyksta kasmet, tačiau dėl lėšų stokos jie rengiami miesto erdvėje, todėl didesnio visuomenės dėmesio nebesulaukia. Jonišio kultūros centras Saulės mūšio atminčiai nuo 2011 m. sukūrė dar vieną tradiciją, siekiančią telkti Lietuvos solistus, jų grupes dalyvauti respublikiniame istorinės dainos festivalyje-konkurse „Aušta aušrelė“. Pažymėtina, kad šis festivalis taip pat rengiamas kasmet, į jį kviečiami žymūs tradicinio ar modernaus folkloro atlikėjai publikai pritraukti, buriama kompetentinga solistų vertinimo komisija. Festivaliai pasižymi rituališkumu, juos visuomet pradeda muzikinis-vaidybinis preliudas, skirtas Saulės mūšio pergalėi įvaizdinti. Festivalyje dažnai skamba seniausios įvairių Lietuvos regionų istorinės, karo dainos.

Iš to kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad Jonišio kultūros žmonės panaudoja visas įmanomas priemones žiemgališko tapatumo vaisiniams kurti. Tam pasitelkiama ne tik istoriškai svarbi (nors irgi simbolinė) mūšio vieta, bet ir žiemgalių istorinio paveldo archeologinės rekonstrukcijos, žiemgalių apranga, ginklai, buities atributai, kulinarinis paveldas, teatralizuoti renginiai, koncertai, ritualai, ugnies apeigos, ragų muzika. Tiesa, šie renginiai turi ir populiariosios kultūros apraiškų, pavyzdžiui, į festivalius kviečiami ugnies šou atlikėjai. Sekant Assmano teorija galima teigti, kad šiose kultūrinėse praktikose žiemgališkas tapatumas yra konstruojamas mimetine, daiktų ir komunikacine atmintimis.

Verta atkreipti dėmesį į faktą, kad dėl noro savintis su Lietuvos Žiemgala siejamas atminties vietas tarp pačių žiemgališkumą reflektuojančių lokalių bendruomenių kartais vyksta arši konkurencija. Pavyzdžiui, 2005 m. naują Saulės mūšio vietą savo teritorijoje „įteisino“ Pamūšio kaimo (Pakruojo r.) gyventojai, pasipiktinę, kad Jauniūnų kaimas (Joniškio r.) savinasi jiems svarbią atminties vietą:

Tačiau netolimo Pamūšio kaimo žmonės neketina nusileisti: pasitikdami svarbią žinią jiems atvežusius dviratinius, jie surengė smagią šventę, menamoje mūšio vietoje tą pačią dieną įbedė skubiai išdrožtą atminimo ženklą, kad būtent jų kaimo laukuose vyko įnirtingas mūšis. Pamūšio vaikai, patriotiškai nusiteikusių suaugusiųjų pamokyti, iš savo kiemų sunešę po žiupsnį žemių supylė čia simbolinį piliakalnį. „Mes dabar vaikštome orūs ir iškėlę nosį. Ne einame, o šokame“, – džiaugiasi Pamūšio etnografinio ansamblio vadovė Zita Kapučinskienė. „Sveika konkurencija yra gerai, mes jos nebijome“, – jai pritaria Pamūšio seniūnė Asta Jasiūnienė. Jonišio rajono Gataučių seniūnijos, kuriai priklauso ir Jauniūnai, seniūnė Janina Kadienė neslepia kartėlio: „Šitiek metų Saulės mūšis buvo čia –

<sup>246</sup> „Jauniūnuose vainikuota Saulės mūšio pergalės sukaktis“, 2011-09-28, prieiga per internetą: <http://www.joniskiokc.lt/naujienos/110928.html> (žiūrėta 2016 05 10).

ir staiga nebėr“. „Žiemgalos“ draugijos prezidentas Alfredas Šimkus, iškėlęs versiją, jog mūšis vyko 30-40 kilometrų lauke, imasi taikdario misijos: „Šlovės užteks abiem kaimams“.<sup>247</sup>

Tokią Pamūšio gyventojų reakciją sukėlė visuomeninės Karaliaus Mindaugo kolegijos įkūrėjo, istorijos entuziasto Vytauto Baškio ir jo bendraminčių paskelbta prielaida, jog Saulės mūšis 1236 m. galėjo vykti būtent Pakruojo rajone, Pamūšio apylinkėse. Tad galima manyti, kad pamūšiečių gyvenamos vietos sureikšminimas, kaip hipotezė, generavo jų tapatinimąsi su Saulės mūšio pergalės vieta, kurios vietiskumas iki šiol yra neaiškus. Manytina, kad Pamūšio kaimo gyventojai, savo kaimo vietovardį siedami su mūšiu, o ne su upe Mūša, siekdami bendruomenės išskirtinumo, susikūrė savo gyvenamos vietos mitą, kuris sukėlė daug viešų diskusijų. Nors konkrečiai apie Žiemgalą ir žiemgalius šiame atvejuje nekalbama, galima daryti prielaidą, kad šį konfliktą lėmė žiemgališka pamūšiečių savimonė. Sekant Castellso tapatybės sampratą, galima įžvelgti dominuojančias šios bendruomenės rezistencinę bei kūrybinę tapatumo raiškos formas. „Vieta yra persipynusios istorijos nešėja su jos ženklų pėdsakais, kuriuos galima sunaikinti arba išsaugoti, sąmoningai ignoruoti arba iššifruoti, juos paženklinti arba nekreipti dėmesio, užmiršti ar prisiminti“<sup>248</sup> – teigia Assmann.

Kaip ilgamete tradicija skleidžiantis žiemgališką tapatumą, gali būti minėtinas ir sunkiosios metalo muzikos festivalis „Kilkim žaibu“. Jį organizuoja joniškietis, asociacijos „Pikuolis“ įkūrėjas, buvęs Joniškyje veikiančio atkuriamosios istorijos klubo „Semigallia“ narys, Daividas Kurlis. Kelių dienų festivalyje, tradiciškai vykstančiame Varniuose per Jonines, viena diena yra skiriama baltų genčių istoriniams klubams bei jų kultūrai. Pažymėtina, kad šiuose renginiuose (simbolika, apranga, kovų turnyrais, svečių sutikimo ritualais ir kt.) dominuoja žiemgališkas tapatumas. Tai parodo, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybė ir kultūrinė atmintis gali įsišaknyti ir subkultūroje.

Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties raiškos transformacijas ir modernėjimą parodo pastarąjį penkmetį Pakruojo ir Joniškio rajonuose vykdomi Europos Sąjungos Tarpvalstybinio bendradarbiavimo programos „Latvija–Lietuva 2007–2013“ finansuojami projektai, kurių esmė yra bendras Lietuvos ir Latvijos istorinis regionas Žiemgala. 2010–2011 m. Pakruojo rajono savivaldybė, bendradarbiaudama su keliomis Latvijos savivaldybėmis (Bauske, Iecava, Rundale, Vecumnieki), įgyvendino projektą „Tarpvalstybinis bendradarbiavimas bei tradicijų išsaugojimas Žiemgalos regione“, kuris kėlė tikslą „paskatinti lietuvių ir latvių bendruomenių suartėjimą pasienio regione per autentiško Žiemgalos krašto kultūros, tradicijų atkūrimą ir plėtrą“<sup>249</sup>. Štai kaip tarpvalstybinės kultūrinės patirties būtinybę grindžia projekto organizatoriai:

<sup>247</sup> Vita Morkūnienė, „Dėl Saulės mūšio vietos – konkurencinė kova“, *Šiaulių kraštas*, 2005-07-07, *Šiaulių kraštas*, prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2005-07-07&rub=1143711027&id=1146726125> (žiūrėta 2016 05 12).

<sup>248</sup> Assmann Aleida, „Prisiminimai ir atmintis“, *op. cit.*

<sup>249</sup> *Tradicijos ir dabartis. Žiemgala. Zemgale. Tradicijas un tagadne*, sudarytojas ir fotografas Jonas Danauskas, Vilnius: „Standartų spaustuvė“, 2011, p. 4.



Projektai, kuriais mėginama prisiminti ar gaivinti jau išnykusios etninės bendruomenės tradiciją, taip pat galėtų kelti klausimą: ar tai prasminga? Žiemgalos, kaip valstybinio vieneto, pasaulio žemėlapyje nėra, o buvusioje jos teritorijoje gyvena kitų tautų žmonės, turintys savas tradicijas ir kuriantys naujas. Tačiau tokie projektai, ypač įgyvendinami bendros praeities vienijamų tautų atstovų, skatina iš naujo įvertinti istoriją, įsigilinti į savo ištakas, kilmę, išplėsti žinojimo ir pažinimo ribas, įvertinti savitumus. Gilinimasis į tradiciją padeda skirtingų tautų dabarties kartoms rasti bendrą kalbą, plėsti bendradarbiavimo ir darnaus bendravimo galimybę. Dabartyje besiskleidžianti tradicija – raktas į prasmingą, saugų, užtikrintą buvimą nuolat greitėjančio gyvenimo tėkmėje.<sup>250</sup>

Pasigilinus į projekto metu vykdytas kultūrinės praktikas, paaiškėjo, kad jose skleisti lietuvių ir latvių bendruomenių bendri tautiniai motyvai: rengtos tautinių dainų ir šokių šventės, vykdyti kultūriniai šio pobūdžio mainai. Tiesa, projekto temos analizei buvo surengta pažintinė konferencija, lietuvių ir latvių kalbomis išleista knyga-albumas, apjungiantis Žiemgalos istorinę praeitį su dabartimi. Knyga teikia daug informacijos apie šio regiono istoriją, tradicijas, yra gausiai iliustruota. Knygos leidėjams talkino „Žiemgalos“ leidykla ir „Žiemgalos“ draugijos narys istorikas Jurgaitis. Šie faktai rodo, kad ir „Žiemgalos“ draugija nelieka nuošalyje, vykstant žiemgališkos kultūros modernėjimui.

Kita vertus, šiuo metu Pakruojo r. savivaldybė, kaip partnerė, dalyvauja kitame, Latvijos partnerių inicijuotame, seminarus, plenerus, pažintines keliones abiejų tautų jaunimui planuojančiame tarptautiniame projekte „Imintais žiemgalių pėdsakais“, kurio idėjinis pagrindas yra Šliavo užrašytos sakinys. Štai kokia refleksija aptinkama Pakruojo r. savivaldybės svetainėje: „Ar kas galėjo pagalvoti, kad Žiemgalos krašto tyrinėtojo Juozo Šliavo XX a. 6–8 dešimtmetyje kartu su moksleiviais užrašytos sakinys XXI a. pradžioje išaugs į tarptautinį projektą, kuris sujungs daugybę Žiemgalos ir Zemgalės regiono meno, kultūros, mokslo žmonių, įtrauks moksleivius ir jaunimą.“<sup>251</sup>

Galima teigti, kad Lietuvos Žiemgalos paveldas vis dar generuoja žiemgališką tapatumą, formuodamas jaunosios kartos Žiemgalos, kaip dvikultūrės teritorijos, kultūrinę atmintį.

Reikia paminėti, kad 2014 m. Joniškio kultūros centras, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus bei Duobelės savivaldybė taip pat vykdė Europos Sąjungos Tarpvalstybinio bendradarbiavimo programos „Latvija–Lietuva“ projektą „Senųjų Žiemgalos tradicijų skatinimas taikant modernias meninės raiškos formas“. Pažymėtina, kad projektu vykdyti mišrūs – mažai sąsajų su žiemgališkumu turintys renginiai (Tarptautinis vaikų ir jaunimo teatrų festivalis „Bendraamžių scena 2014“ ir kt.) bei atsigręžiantys į Lietuvos Žiemgalos istorijos, kultūros ir net kultūrinės atminties problematiką (Saulės festivalis, konferencija „Kultūrinė atmintis. Žiemgalos kodas“, imaginacinių viduramžių valdovų ir kunigaikščių rekonstruotų portretų paroda bei kt.). Būtina paminėti, kad iš projekto lėšų Joniškio kultūros įstaigos įsigijo V–XIII a. žiemgalių aprangos rekonstrukcijas su jai būdingais papuošalais bei kitais priklausiniais, įsigijo kitos simbolikos.

<sup>250</sup> *Ibid.*

<sup>251</sup> Regina Noreikienė, „Žiemgalos krašto sakinys sujungė tautas“, 2016-05-24, Pakruojo rajono savivaldybė, <http://www.pakruojis.lt/go.php/lit/Ziemgalos-krasto-sakmes-sujunge-tautas-/4818> (žiūrėta 2016-05-24).

Galima teigti, kad šios senosios Žiemgalos rekonstrukcijos bei jų šiandieninės interpretacijos įdaiktino, susimbolino žiemgališką tapatumą, kuris ateityje organizuojamuose renginiuose įgis efektyvesnių sklaidos formų.

Būtina atkreipti dėmesį į dar vieną pastarojo penkmečio tendenciją, pastebimą ir bendrame šalies kontekste – pastangas lokalų kulinarinį paveldą sureikšminti, suteikiant jam kuo senesnę kilmę. Toks atvejis pastebimas ir Joniškio rajone, Žiurių kaime.

Pradėjęs veiklą kaip kaimo bendruomenės lyderis ir ėmęs įvairiuose renginiuose virti šiam regionui būdingą patiekalą virtinius, dar vadinamus kleckais, šios idėjos autorius verslininkas Arūnas Činčys šiuo metu jau yra įsteigęs Žiemgalos krašto kulinarinio paveldo asociaciją, rengia projektus bei organizuoja Žiuriuose Žiemgalos festivalius. 2016 m. pradžioje šis verslininkas inicijavo konferenciją, kurioje skaityti pranešimai apie galimą Žiemgalos krašto kulinarinio paveldo asociacijos veiklos modelį turizmo sektoriuje, Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamas galimybės kulinarinio paveldo verslui, galimybes keliems verslininkams jungtis į klasterius ir pan. Pažymėtina, kad šiuo metu ši asociacija jau yra įsijungusi į Žiemgalos kulinarinio paveldo žiedą, kuris jungia ne tik Joniškio rajono, bet ir Biržų bei Pasvalio ūkininkus.

Žiemgalos krašto kulinarinio paveldo asociacija yra susikūrusi atributikos, emblemą, kurioje atpažįstama bendra baltų mitologinė simbolika.

Iš to, kas aptarta, galima teigti, kad globalizacijos procesai transformuoja Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties formavimą ir raišką. Darytina išvada, kad Lietuvos Žiemgalos kultūrinis išskirtinumas pasitelkiamas, rengiant tarptautinius projektus, finansuojamus Europos Sąjungos fondų, bei bendradarbiaujant su latviškosios Žiemgalos dalies institucijomis. Išvelgtas ir šio pobūdžio kultūrinių praktikų posūkis į verslumą, į žiemgališkos tapatybės ir kultūrinės atminties segmentus (kulinarinį paveldą), panaudojant smulkaus verslo bei kultūrinės komercijos patrauklumui padidinti. Tačiau pastebėta ir paradoksali situacija – vartotojiškos kultūros dominavimas veikia ne visus žiemgališkumo kultūros nešėjus. Apie tai rašoma paskutiniame magistro darbo skyriuje.

## **6. Andrius Bitaitis kaip kultūrinės ir istorinės atminčių mediatorius**

Kaip teigia Assmannas, kultūrinė atmintis visada turi savo specifinius nešėjus, kurie yra tarsi „specialios atminties saugyklos“, o tokias galias jiems suteikia nuolatinis dalyvavimas ritualuose ar apeigose, o tuo pačiu ir – bendravimą bei žinių kaupimo tęstinumą, kas ir formuoja tapatybę<sup>252</sup>. Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties puoselėtoju galima laikyti trisdešimt devynerių metų joniškietį Andrių Bitaitį, kuris nėra profesionalus istorikas, tačiau žiemgališka savastimi ir jos

<sup>252</sup> Jan Assmann, op.cit., 41–42.

rekonstrukcija domisi jau daugiau nei 15 metų. Nuo 2004 m. iki 2014 m. Bitaitis buvo aktyvus Jonišio „Žiemgalos aukštaičių“ draugijos narys, kuri tuo laikotarpiu buvo vienas iš aktyviausių visos Žiemgalos kultūros draugijos skyrių. Draugijoje Bitaitis subrendo kaip lyderis, 2009–2013 m. šiam skyriui vadovavo. Nuo 2004 m. Bitaitis įsijungė ir į Jonišio atkuriamosios istorijos klubo „Semigallia“ gretas. Tačiau, klubui tapus daugiau pasyviu žemgališkos tapatybės propaguotoju, įkūrė savo asociaciją žiemų pradas „Simkala“. Šį žingsnį Bitaitis aiškina kaip siekį plėtoti savo individualią žiemgališkumo tapatybės sampratą, išgrynintą, paremtą kuo tikslesniais Žiemgalos praeities istoriniais duomenimis.

Bitaičio žiemgališka savimonė brendo, formavosi nuosekliai. Nuo 2004 iki 2016 m. šis žiemgalininkas dalyvavo daugelyje archeologinių kasinėjimų, vadovaujamų archeologų Vaškevičiūtės ir Vasiliausko: Kurmaičių-Linksmėnų, Jakiškių neįtvirtintos gyvenvietės, Kalnelio II-ojo (Sidabrės) piliakalnio papėdės bei gyvenvietės, Kriukų-Dvareliškių kapinyno, Žagarės kapinyno (Joniškio r.), Pušaloto kapinyne (Pasvalio r.), Drengerų-Čunkanų kapinyne (Latvijoje). Kaip teigia Bitaitis, dalyvavimas archeologiniuose tyrimuose buvo jam tiesioginis prisilietimas prie žiemgališkų relikto, dvasiškai jam reikšmingas įvykis, paskatinęs rekonstruoti žiemgališką aprangą, papuošalus, ginklus, buities daiktus. Jo asmeninėje kolekcijoje turimi žiemgališki ginklai – kovos peilis, ietys, buities peilis, plačiaaašmenis kirvis, atkurti pagal Jauneikių (Joniškio raj.) ir Pavirvytės - Gudų (Akmenės raj.) kapinynų archeologinių tyrinėjimų medžiagą. Savo, kaip žiemgalio identifikacijai, drabužių rekonstrukcijai, jis pasirinko klasikinį VIII–IX a. žiemgalių vyro įkapių komplektą ir kiek sudėtingiau atkuriamus XII–XIII a. karybos reikmenis. Bitaičio papuošalai atkurti, remiantis Jauneikių (Joniškio r.), Kurmaičių-Linskmėnų (Joniškio r.), Šukionių (Pakruojo r.), Jakštaičių-Meškių (Šiaulių r.), Pavirvytės-Gudų (Akmenės r.) kapinynų archeologinių tyrinėjimų medžiaga. Šie duomenys parodo, kad Bitaitis yra puikus archeologinių duomenų žinovas, juos studijuoja, analizuoja. Bitaitis žiemgališkam kostiumui papuošti pasirinko labiausiai žiemgalių mėgstamų tipų ir formų papuošalus arba retesnius bei išskirtinai retus dirbinius. Jo kolekcijoje turimi mediniai indai: lėkštės, dubenėliai, kaušai, šaukštai – gaminti jo paties, puodai – lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi ir žiestos keramikos profiliuotu kakleliu, iš molio ir smulkinto granito įsigyti iš žinomos Latvijos keramikos specialistės-rekonstruotojos Baibos Dumpės. Žiemgališką savo aprangą Bitaitis rekonstravo, atsižvelgdamas į archeologinę medžiagą, mokslininkų hipotezes, išbandytas praktikoje. Atkurti kostiumai yra iš VIII–IX a. ir XII–XIII a. priskiriamų archeologinių pavyzdžių. Toks dėmesys žiemgališkam įvaizdžiui ir buities daiktams kelia minčių, kad šiam žiemgališkos kultūros puoselėtojui tiksli rekonstrukcija yra labai svarbi todėl, kad jis siekia išskirtinės autentikos.

Bitaičio reflektuojama žiemgališka savimonė glaudžiai susijusi su jo gyvenimo būdu, nes šia dvasia gyvena ir jo šeima – žmona ir sūnus. Beje, sūnui šeima parinko žiemgališką, vieno iš

šaltiniuose žinomų Žiemgalos kunigaikščių – Viestarto – vardą. Bitaičiai, kaip šeima, dažnai dalyvauja žiemgališkos kultūros renginiuose, savo apranga, buities daiktais skleisdami savo šeiminę žiemgališkumo saviidentifikaciją.

Bitaitis, kaip individualus žiemgališkos tapatybės ir kultūrinės atminties nešėjas, išskirtinis tuo, kad atgaivino istorinę atmintį apie Garuozos šilo mūšį (1287) – iki tol plačiai visuomenei mažai žinotą vieną didžiausių žiemgalių pasiektų pergalių laisvės kovoje. Nuo 2012 m. kasmet jis inicijuoja ir rengia kultūrinės atminties renginius šiam mūšiui paminėti. Tai ir visuomenei, ir asmeninei patirčiai skirti renginiai. Iki tol lietuvišką žiemgališkumą skleidžiančios grupės, draugijos, klubai žiemgalių genties dalyvavimą istorijos procesuose daugiau siejo su Lietuvos valstybingumui svarbiu Saulės mūšiu (1236), kuriame žiemgaliai dalyvavo kaip momentiniai sąjungininkai. Kaip teigia Bitaitis, ne Saulės mūšis, o būtent Garuozos šilo mūšis autentiškiau atspindi žiemgalių, kaip karingos ir laisvos genties, tapatybę. Penkerius metus vykstantys šio istorinio mūšio minėjimai įgauna įvairias renginių formas. Tai – imituojamo mūšio fragmentai, ištvermės stovyklos, žiemgališkų renginių fotografijų parodos, patirtiniai žygiai, vykstantys Latvijos ir Lietuvos pasienio miškuose, atokiose vietovėse. Tokie duomenys rodo, kad Bitaitis savo žiemgališką tapatumą konstruoja mimetiniu būdu. Štai kaip Bitaitis pats vertina Garuozos mūšio reikšmę:

Siekiant Lietuvos kultūrinėje atmintyje įprasinti Žiemgalai reikšmingus XIII a. istorinius įvykius, tradiciškai kovo mėn. pabaigoje, bendradarbiaujant Lietuvos ir Latvijos mokslininkams ir atkuriamosios istorijos puoselėtojams, Joniškėje organizuojami pažintiniai renginiai, skirti paskutiniajam žiemgalių sukilimui ir Garuozos šilo mūšiui atminti. Nuo 2012 m. renginius organizuoja asociacija Žiemų pradai „Simkala“ ir Joniškio istorijos ir kultūros muziejus.<sup>253</sup>

Bitaitis savo žiemgališkai veiklai skleisti yra įkūręs interneto svetainę [www.simkala.lt](http://www.simkala.lt) ir to paties pavadinimo socialinio tinklo facebook profilį, kuriuose aktyviai publikuoja ne tik istorinius šaltinius apie senąją Žiemgalą, bet ir rekonstrukcijos pavyzdžius bei publikacijas apie žiemų prado „Simkala“ veiklą. Reikia pabrėžti, kad minėtoje svetainėje Bitaitis net bando imituoti senųjų kronikų kalbos stiliškumą, archaizmus, taip siekdamas sukurti žiemgališkumo autentikos įvaizdį. O svarbiausia, jis išreiškia aiškią poziciją dėl Lietuvos Žiemgalos legitimavimo:

Kodėl šalyje, kur kiek anksčiau nukariautos ir praradusios savo suverenumą žiemgalių žemės, šiandien sudaro vieną iš penkių Latvijos Respublikos istorinių - etnografinių regionų, o Lietuvai atitekusiam tokio pat dydžio Žiemgalos žemės plotui, su ilgiausiai besipriešinusios nei bet kuri kita, vokiečių ir jų sąjungininkų pavergtos baltų genties didele dalimi, tiek nedaug skiriama vietos Lietuvos istorijoje? Ir kodėl jau spėję primiršti vos prieš kelis dešimtmečius turėtas savitas galias tradicijas ir vertybes, apie šimtmetines šiandien beveik nė nebesusimąstome?

Ieškodami atsakymų į visus šiuos mums rūpimus klausimus, jau eilę metų sekame senųjų žiemgalių paliktais ženklais ir pėdsakais. Vedini natūralių pojūčių, puoselėjant savo tapatumą, iš dalies atkurdami bei reprezentuodami prigimtine šimtų upelių, pelkių ir lygumų kultūrą, taip atiduodame savo donį mūsų likimų lopšiu, Žiemgalai.

<sup>253</sup> Andrius Bitaitis, „Garuozos šilo mūšis“, *Žemėgala*, 2013, nr. 1 (15)–2 (16), p. 86.

Amžiuje, kuomet likusios baltų giminės ir šeimos yra nutolę viena nuo kitos, ir prasidėjęs Didysis jų kraustymasis, Žiemų pradas • Simkala • sudėjo šias raides.<sup>254</sup>

Bitaitis nesitenkina vien minėta veikla. Jam svarbu, kad visuomenė susipažintų su senaisiais istoriniais šaltiniais, kuriuose minimi žiemgaliai. Kadangi šie dokumentai yra didžia dalimi lotyniški, Bitaitis, bendradarbiaudamas su istoriku Tomu Baranausku, 2014 m. parengė projektą „Žiemgala XIII a. dokumentuose“, kurio tikslas buvo išversti į lietuvių kalbą svarbiausius su Žiemgala susijusius istorinius dokumentus ir juos publikuoti. Vykdamas parengtą projektą, išleistas leidinys „Žiemgalos aktai“, kuris buvo renginiais pristatytas Joniškio, Žeimelio, Pasvalio, Biržų, Akmenės muziejuose ir vietų bendruomenėms. Po metų analogiškas leidinys parengtas ir Sėlai, kaip istoriniame kontekste su žiemgaliais glaudžiai sietai kaimynei. Iš to galima daryti išvadą, kad Bitaitis save suvokia kaip Žiemgalos kultūrinės atminties mediatorių.

Bitaitis aktyviai bendradarbiauja su kitu Joniškio atkuriamosios istorijos klubu „Semigallia“, su Lietuvoje veikiančiais panašiais kitų senųjų genčių savimonę skleidžiančiais klubais: „Pilsots“, „Ceklio kuršiai“, „Jotvos sūnūs“, taip pat ir Latvijoje su „Exercitus Rigensis“, „Rodenpoys“, „Ugunszime“. Dalyvauja jų rengiamuose renginiuose, šventėse, festivaliuose, patirtiniuose žygiuose. 2012 m. Bitaitis, kaip Žiemgalos atstovas dalyvavo senosios kultūros festivalyje Kijeve (Living history festival „The Bylinas of Ancient Kiev“ of the IX – XI centuries).

Už žiemgališkos savimonės formavimą Bitaičiui 2015 m. skirta Joniškio r. savivaldybės įsteigta Mato Slančiausko premija.

Išskiriant Bitaičio unikalumą, reikėtų jį palyginti su latviškoje Žiemgalos dalyje – Tervetėje veikiančiu ir panašiai žiemgališką tapatybę ir kultūrinę atmintį medijuojančiu Normundu Jarumu, kuris Tervetėje yra įkūręs privatų žiemgališkos istorijos muziejų, pastatęs apžvalgos bokštą, pilį. Kitaip tariant, įkūręs kultūrinį verslą, savitą žiemgališkos kultūros reprezentavimo industriją, kuri yra ne tik jo gyvenimo būdas ar pomėgis, bet ir pragyvenimo šaltinis. Tuo tarpu Bitaitis teigia turintis tvirtas vertybes ir savo savasties nepardavinėjantis.

Kaip jau ne kartą minėta, Assmannas išskiria mimetinę, daiktų ir komunikacinę atmintis, kaip būdus kultūrinės atminčiai skliesti. Mimetiniai, su įsivaizduojama žiemgališka tapatybe susiję veiksmai, elgsena, laikysena, rekonstruojami buities apyvokos daiktai, apranga, papuošalai, ginklai simbolizuoja žiemgališką tapatybę. O ji gali būti pernešama, platinama ir skleidžiama tik komunikuojant – per renginius, leidžiamus leidinius bei jų pristatymus.

Galima daryti išvadą, kad Bitaičio Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties medijavimas glaudžiai siejasi su Žiemgalos istorine atmintimi. Pažymėtina ir tai, kad tai yra individuali Bitaičio žiemgališkos kultūrinės atminties interpretacija, kuri steigia prielaidą bendruomenės kolektyvinei atminčiai.

<sup>254</sup> Simkala, prieiga per internetą: <http://www.simkala.lt/> (žiūrėta 2016 05 14).

## V. IŠVADOS

Ištirus Lietuvos Žiemgalos tapatybę ir kultūrinę atmintį prieita šių išvadų:

1. Magistro darbe tiriant Lietuvos Žiemgalos tapatybę ir kultūrinę atmintį, kaip šio pobūdžio vaizdinių konstravimą ir funkcionavimą Šiaurės Vakarų Aukštaitijos regione, pasirinkta darbo metodologija – tapatybės ir kultūrinės atminties teorijų konstruktas, apimantis Manuelio Castello tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijas – padėjo atskleisti šio regiono dominuojančią tapatybę ir jos aktualizavimo argumentus, kultūrinės atminties pobūdį ir raiškos būdus, kultūros interpretavimo vaidmenį atminties procesuose ir kultūrinės praktikose. Šių teoretikų suformuoti kolektyvinės tapatybės, kultūrinės atminties raiškos, kultūros reikšmių interpretavimo teoriniai instrumentai leido identifikuoti ir analizuoti konkrečius Lietuvos Žiemgalos regiono atminties funkcionavimo diskursus bei nustatyti kolektyvinės tapatybės raiškos ypatumus bei santykį su kultūrine atmintimi.

2. Tyrimas atskleidė, kad prielaidas susiformuoti istoriškai pagrįstam Lietuvos Žiemgalos kultūriniam regionui, pamatinei Žiemgalos mito, primordialistinei žiemgališkos tapatybės sampratai sudarė gausūs šio regiono istorijos, kalbos ir kitų sričių mokslininkų tyrimai ir jų publikavimas. Nustatyta, kad Lietuvos Žiemgalos kolektyvinė tapatybė ir kultūrinės atminties vaizdiniai formavosi dar sovietmetyje, o aiškias identifikacijas ir (re)konstrukcijas įgavo atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, aktualizuojant šios teritorijos lokalų išskirtinumą, jos stabilias ir vienijančias kultūrinės reikšmes. Konstatuota, kad vykstant politiniams pokyčiams (atgavus Lietuvos nepriklausomybę bei prieš stojant į Europos Sąjungą) buvo aktualizotas legitimuojantis arba gynybinis tapatumas, konkuruojant su kitais tapatumais.

3. Magistro darbo tyrimas parodė, kad žiemgališka kolektyvinė tapatybė nuo 1989 m. buvo aktyviai ir kryptingai formuota kelis padalinius jungiančio „Žiemgalos“ draugijos tinklo pagrindu, veikusiu ir šalies centruose, ir periferijoje bei jungusiu Lietuvos akademinės bendruomenės, meno pasaulio, kultūros atstovus, kilusius iš šios teritorijos. Nustatyta, kad šio regiono tapatybė ir kultūrinė atmintis buvo konstruojama ir palaikoma „Žiemgalos“ draugijos inicijuotų periodiškai organizuotų renginių pagrindu, sukuriant šio regiono simbolius, veiklos rituališkumą, sureikšminant Žiemgalos praeities istoriją, teritorijoje esančias atminties vietas, kraštovaizdį. Šios tendencijos lėmė įvairių atminties kultūros praktikų visetą, kuris įvairiomis formomis (ekspedicijomis, konferencijomis, minėjimais, festivaliais, kulinarinio paveldo mugėmis, plenerais, patirtinėmis stovyklomis ir kt.) tebesitęsia iki šiol. Taigi šis procesas yra tęstinis, kintantis, heterogeniškas.

4. Pastebėta, kad „Žiemgalos“ draugijos įtaka ir iniciatyvos nulėmė tai, kad regiono tapatybę ir kultūrinę atmintį ilgą laiką formuoja bei įtvirtina specializuoti ar lokalūs kultūros periodiniai

leidiniai, kurie (su retomis išimtimis) aktualizuoja skirtingus atminties diskursus perteikia abstraktų Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties vaizdinį. Konkretų kultūrinės atminties vaizdinį konstruoja moksliniai leidiniai, kurių autoriai iš esmės siekia (re)konstruoti Lietuvos Žiemgalos istoriją, archeologiją, kalbą, kultūrą etc. Faktas, kad tyrinėtojai yra susiję su minimu regionu, leidžia teigti, jog etninė, regioninė tapatybė skatina intelektualus tyrinėti ir formuoti konkrečius mokslinius vaizdinius. Pastaruosius užgožia periodiniai kultūriniai leidiniai, kurie turi daugiausiai potencijos skleisti ir formuoti žiemgališką tapatybę ir regionui būdingą kultūrinę atmintį. Tačiau leidinių turinio analizė parodė, jog jie ne tiek palaiko grynąją žiemgališką tapatybę, kiek skatina interpretacijų gimimą ir vaizdinių įvairovę.

5. Lietuvos Žiemgalos tapatybės raišką bei per ją skleidžiamą kultūrinę atmintį liudija ir vietos literatūrai kuriami literatūra, joje įrašyti vaizdiniai, simboliai, poetinės, kultūrologinės, istorinės refleksijos. Kūrinių analizė demonstruoja, kad kolektyvinė Lietuvos Žiemgalos tapatybė konstruojama remiantis įsivaizduojamos mitologinės giminės pagrindu. Autoriai nėra profesionalūs menininkai, tačiau jų kūrybą kaip tik ir skatina Lietuvos Žiemgalos nesatis, jos vaizdinių poreikis, kuris implikuoja ne tiek esamos kultūros interpretavimą, kiek galimos kultūros refleksiją. Tekstuose aptikti literatūriniai vaizdiniai leido suprasti, kad autoriams neverefikuotą ir vienijantį žiemgališką tapatumą nulėmė teritorija, žiemgalių genties išnykimo drama, tarmė, paribio erdvė, šių dienų kultūrinės praktikos, žinomos krašto asmenybės. Būtent dėl to literatūros kūriniuose išvelgtina mimetinės atminties, daiktų atminties, komunikacinės atminties sampyna.

6. Nustatyta, kad Žiemgalos tapatybė medijuojama ir per individualias praktikas – žiemgališko paveldo rekonstrukcijas, jų demonstracijas ir kt. Taip identifikuotas žiemgališkas kuriamasis tapatumas, grindžiamas kitokio gyvenimo projektu, konstruojamu pasipriešinimo ar gynybos globalėjimui formomis, tačiau yra orientuotas į visuomenės transformavimą. Pastebėta, kad šiose praktikose dominuoja pozicija medijuoti kuo grynesnį žiemgališką tapatumą, remiantis patikimiausiais istoriniais duomenimis, jį atkurti, skleisti ir įtvirtinti. Tam iš užmaršties į regiono kultūrinę atmintį ceremoninėmis kultūros praktikomis diegiami nauji, iki tol viešuose bendruomenių ritualuose nereflektuoti (bet istoriniais faktais pagrįsti) žiemgalių genties vaizdiniai.

7. Pastaruoju metu Lietuvos Žiemgalos kultūrinis išskirtinumas pasitelkiamas, rengiant tarptautinius projektus, finansuojamus Europos Sąjungos fondų, bei bendradarbiaujant su latviškosios Žiemgalos dalies institucijomis. Išvelgtas ir šio pobūdžio kultūrinių praktikų posūkis į verslumą, į žiemgališkos tapatybės ir kultūrinės atminties segmentus (kulinarinį paveldą), panaudojant smulkaus verslo bei kultūrinės komercijos patrauklumui padidinti. Tai byloja, kad žiemgališka tapatybė ir kultūrinė atmintis, kultūriniam regionui prisitaikant prie globalizacijos laikmečio iššūkių, įgauna naujas raiškos formas ir įtakas. Be to, minėto proceso analizė parodė, kad žiemgališka kolektyvinė tapatybė formuojama ir konsoliduojantis su aukštaitiška tapatybe, kaip

galimai antrine, ją papildančia, istorijos pokyčių nulemta žiemgališkos tapatybės transformacija. Vadinasi, mes galime kalbėti tik apie skirtingų tapatybių kūrimą, funkcionavimą, persipynimą, o tai reiškia, kad egzistuoja skirtingos grupės, pripažįstančios vieną iš trijų (ar keletą vienu metu) Castellso išskirtų tapatumų. Vis dėlto teigtina, kad dominuoja kuriamasis tapatumas, nes tirtu regiono gyventojai save linkę išskirti iš bendros Lietuvos etninio, materialinio, kultūrinio, dvasinio žemėlapiu. Tyrimas parodė ir tai, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybę bei kultūrinę atmintį sąlyginai galima laikyti vis dar viena iš dominuojančių tik Pakruojo ir Joniškio rajonuose. Kitur ją slopina globalizacijos, populiariosios kultūros bei kiti lokalumo aktualizuoti, laiko pokyčių nulemti tapatumai.

8. Atliktas tyrimas parodė, kad ir tyrimo objektas, ir jo metodologija, ir empiriniai duomenys suponuoja probleminį tokio tyrimo aspektą. Paaiškėjo, kad istorinė-kultūrinė Lietuvos Žiemgalos regiono apibrėžtis yra susieta su mokslininkų duomenimis, kurių nesureikškina vietos gyventojai, pasikliaunantys fragmentiškais ir įsitvirtinusiomis istorinėmis žiniomis, mitologija tapusiais kunigaikščiais, įsivaizduojamais Lietuvos Žiemgalos vaizdiniais. Kultūrinę atmintį iš esmės formuoja institucijos, kurios regi Lietuvos Žiemgalą kaip „įsivaizduojamą bendruomenę“, kurios funkcionavimas grindžiamas ne bendromis istorinėmis ir kultūrinėmis šaknimis, bet šiuolaikinėmis kultūrinėmis praktikomis, šventėmis ir leidiniais. Visa tai atskleidžia, kad juridškai nelegitimuotas Lietuvos Žiemgalos regionas vis dėlto egzistuoja vietos bendruomenių mentalinėje struktūroje, kultūrinuose aktuose, mokslo ir kultūros leidiniuose, o tai leidžia teigti, jog būtent kultūrinės atminties pagrindu steigiama tapatybė. Kadangi šiame magistro darbe ištirta tik dalis šių sudėtingų procesų, vaizdinių, reprezentacijų, numatoma darbo tęstos galimybė. Svarbu būtų ištirti konkrečias tikslines grupes, kitų etnografinių regionų gyventojų požiūrį į Žiemgalą ar socialiniuose tinkluose pateikimas regiono reprezentacijas bei interpretacijas.



## VI. SANTRAUKA

### LIETUVOS ŽIEMGALA: TAPATYBĖ IR KULTŪRINĖ ATMINTIS

**Pagrindinės sąvokos:** *Lietuvos Žiemgala, kolektyvinė tapatybė, kultūrinė atmintis, kultūra, literatūra, interpretacija, vaizdinys, kultūrinė praktika.*

Žiemgaliai – viena iš genčių, minimų seniausiose istorijos šaltiniuose apie baltus, kuri XIII a. gyveno dabartinėje Vidurio Latvijoje ir Šiaurės vidurio Lietuvoje, turėjo savo kalbą, teritoriją, politinę struktūrą, materialinę ir dvasinę kultūrą.

Šio magistro darbo objektas – Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinių konstravimas ir funkcionavimas Šiaurės Vakarų Aukštaitijos regione. Šis objektas ir tiriamas tuose kultūros diskursuose, kuriuos kultūrinės atminties teoretikas Janas Assmannas priskyre kultūrinei atminčiai (organizuota, institucinė ir ceremoninė komunikacija, reiškiamą tokiomis formomis kaip ritualas, šventė, tekstas, bei specializuoti tradicijos nešėjai). Lietuvos Žiemgala tirama ir tapatybės aspektu, nagrinėjant tapatybės pobūdį, (re)konstravimą ir interpretavimą.

Magistro darbo problema – kaip apibrėžti istorinį-kultūrinį Lietuvos Žiemgalos regioną? Kaip identifikuoti kultūrinės atminties vaizdinius, kai jie susiję su Lietuvos Žiemgala kaip „įsivaizduojama bendruomenė“? Kaip literatūra konstruoja tapatumą? Problemą suponuoja faktas, kad Lietuvos Žiemgala nėra įteisinta kaip etnografinis regionas ar subregionas Aukštaitijoje.

Magistro darbe išsikelti uždaviniai: a) pristatyti darbe taikomą tapatybės ir kultūrinės atminties teorijų konceptą (Manuelio Castellso tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijas); b) apibrėžti Lietuvos Žiemgalos istorinį-kultūrinį regioną; c) atskleisti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties (re)konstravimo būdus; d) parodyti Lietuvos Žiemgalos kultūrinę atmintį, kaip vieną iš regione dominuojančių kolektyvinių atminčių.

Tyrimo metodologija – Manuelio Castellso tapatybės, Jano Assmanno kultūrinės atminties ir Cliffordo Geertzo kultūros interpretavimo koncepcijos – pristatoma teoriniame magistro darbo skyriuje.

Magistro darbo tyrimas parodė, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybė (kolektyvinė) ir kultūrinės atminties vaizdiniai formavosi dar sovietmetyje, o aiškias identifikacijas ir (re)konstrukcijas įgavo atgavus Lietuvos nepriklausomybę, aktualizuojant šios teritorijos lokalų išskirtinumą, pagrįstą istorinės praeities vaizdiniais, jos kultūrinės reikšmes, kaip vienijančias, teikiančias stabilumo.

Skyriuje „Lietuvos Žiemgalos regiono istorinė ir kultūrinė recepcija“ parodoma, kad prielaidas susiformuoti istoriškai pagrįstam Lietuvos Žiemgalos kultūriniam regionui, pamatinei

Žiemgalos mito, žiemgališkumo sampratai sudarė gausūs įvairių sričių mokslininkų tyrimai ir jų publikavimas.

Darbo skyriuje „Tapatybės ir kultūrinės atminties vaizdinių (re)konstravimas ir raiška Lietuvos Žiemgalos regione“ atskleidžiama, kokiais būdais vyksta pavadinime įvardyti dalykai, parodomas tapatybės ir kultūrinės atminties santykis. Analizuojami regiono legitimavimo bandymai, nevyriausybinių organizacijų indėlis, specializuotos ir lokalinės spaudos vaidmuo, literatūra, kultūrinės praktikos, individuali mediacija.

Žiemgališka kolektyvinė tapatybė nuo 1989 m. buvo aktyviai ir kryptingai formuota kelis padalinius jungiančio „Žiemgalos“ draugijos tinklo pagrindu. Jis veikė ir šalies centruose, ir periferijoje bei jungė Lietuvos akademinės bendruomenės, meno pasaulio, kultūros atstovus, kilusius iš šios teritorijos. Vykstant politiniams pokyčiams (atkūrus Lietuvos nepriklausomybę bei prieš stojant į Europos Sąjungą) buvo aktualizuotas legitimuojantis arba gynybinis tapatumas, konkuruojant su kitais tapatumais. Tad pasitvirtino darbe iškelta hipotezė, kad istorinis Lietuvos Žiemgalos diskursas ir Šiaurės Vakarų Aukštaitijos gyventojų kolektyvinės atminties transformacijos XX a. 9 deš. lėmė Žiemgalos kuriamosios tapatybės ir kultūrinės atminties aktualizavimą.

Lietuvos Žiemgalos tapatybė ir kultūrinė atmintis buvo konstruojama „Žiemgalos“ draugijos inicijuotų įvairaus pobūdžio periodiškai organizuotų renginių pagrindu, sukuriant Žiemgalos regiono simbolius, veiklos rituališkumą, sureikšminant Žiemgalos teritorijoje esančias atminties vietas, kraštovaizdį. Žiemgališka kolektyvinė tapatybė formuota ir konsoliduojantis su aukštaitiška tapatybe. Regiono tapatybę ir kultūrinę atmintį ilgą laiką formuoja bei įtvirtina specializuoti ar lokalūs kultūros periodiniai leidiniai, kurie (su retomis išimtimis) įvairiais kolektyvinės atminties diskursais perteikia abstraktų Lietuvos Žiemgalos kultūrinės atminties vaizdinį.

Literatūros analizė atskleidė, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybė konstruojama, remiantis įsivaizduojamos mitologinės gimtines pagrindu. Literatūriniai vaizdiniai suponuoja, kad neverefikuotiną ir vienijantį žiemgališką tapatumą nulėmė teritorija, istorinės žiemgalių genties išnykimo drama, tarmė, paribio erdvė, šių dienų kultūrinės praktikos, žinomos krašto asmenybės.

Žiemgalos tapatybė medijuojama ir per individualias praktikas – žiemgališko paveldo rekonstrukcijas, jų demonstracijas ir kt. Taip atsiranda kuriamoji tapatybė, grindžiama kitokio gyvenimo projektu, kuris yra konstruojamas pasipriešinimo ar gynybinio tapatumo formomis, tačiau yra orientuotas į visuomenės (istorinės, kultūrinės) transformavimą.

Tyrimas parodė ir tai, kad Lietuvos Žiemgalos tapatybę bei kultūrinę atmintį galima laikyti vis dar viena iš dominuojančių tik Pakruojo ir Joniškio rajonuose. Kitur ją slopina globalizacijos, populiariosios kultūros bei kiti lokalumo aktualizuoti, laiko pokyčių nulemti tapatumai. Jų tolesnė analizė gali pratęsti Lietuvos Žiemgalos tapatybės ir kultūrinės atminties tyrimus.

## VII. SUMMARY

### ZEMGALE REGION IN LITHUANIA: ITS IDENTITY AND CULTURAL MEMORY

**Keywords:** *Zemgale region in Lithuania, collective identity, cultural memory, culture, literature, interpretation, image, cultural practice.*

Semigallians – one of the tribes mentioned in the oldest historical sources about the Balts. In the 13th century Semigallians inhabited contemporary central Latvia and north-central Lithuania and had their own language, territory, political structure, material and spiritual culture.

The object of the thesis – identity and cultural memory images of Zemgale region in Lithuania and their construction and functioning in the region of north-western Aukštaitija. Therefore, the object is examined in those cultural discourses, which have been attributed to cultural memory (organized, institutional and ceremonial communication, expressed through such forms as a ritual, festival, text and specialised bearers of tradition) by Jan Assmann. Zemgale region of Lithuania has not been legitimized as an ethnographical region or a subregion in Aukštaitija, therefore problemical questions have been raised – how historical-cultural Zemgale region in Lithuania could be defined and how its images of cultural memory could be identified?

The main objectives were formulated: a) to represent the concept of identity and cultural memory theories that were employed in the thesis (the concepts of Manuel Castells' identity, Jan Assmann's cultural memory and Clifford Geertz's interpretation of culture); b) to define historical-cultural region of Lithuania's Zemgale; c) to reveal the ways in which identity and cultural memory of Lithuania's Zemgale are (re)constructed; d) to present the cultural memory of Zemgale region in Lithuania as one of the dominant collective memories in the region.

The theoretical part of this thesis is devoted to methodology and presents the concepts of Manuel Castells' identity, Jan Assmann's cultural memory and Clifford Geertz's culture interpretation.

The research revealed that the formation of collective identity and cultural memory images of Lithuania's Zemgale reaches the Soviet period and gained clear identifications and (re)constructions only after the independence of Lithuania was restored, by the actualization of the territory's local exceptionality and its cultural significance as unifying and providing stability.

The chapter "Historical and Cultural Reception of Zemgale in Lithuania" demonstrates that a great number of research conducted by scientists in different fields of study and their publications led to historically valid formation of cultural region of Zemgale in Lithuania, underlying conception of Zemgale's myth and identity of Zemgale.

The chapter “(Re)construction and Expression of Identity and Cultural Memory in the Region of Lithuania’s Zemgale” reveals the ways in which it happens, also, the relation of identity and cultural memory is demonstrated. Attempts to legitimize the region, the input of non-governmental organizations, the role of specialized and local press, literature, cultural practices and individual mediations are analysed.

Collective identity of Zemgale has been actively and single-mindedly formulated by “Žiemgala” association, which unites several subdivisions. This association acted in the centres of the country as well as in the periphery and united academic communities in Lithuania, artists and cultural activists who originated from this territory. This identity is usually reflected during political changes (after restoration of independence or after joining the European Union) as a legitimizing or defensive identity while competing with other identities. Therefore, the hypothesis that historical discourse of Lithuania’s Zemgale and collective memory transformations of north-western Aukštaitija’s residents in the 1990s determined actualization of Zemgale’s project identity and cultural memory was affirmed.

Identity and cultural memory of Lithuania’s Zemgale has been constructed by periodically held events of different kinds, initiated by the association of “Žiemgala,” creating the symbols of Zemgale region, rituality of activities, giving prominence to the landscape and memory places in the region. Collective identity of Zemgale was constructed also by consolidating with the identity of Aukštaitija. Identity and cultural memory of the region have been created and established by specialised or local periodicals, which (with a few rare exceptions) convey the abstract cultural memory image of Lithuania’s Zemgale through various discourses of collective memory.

The analysis of literature suggests that identity of Lithuania’s Zemgale has been constructed on the basis of imaginary mythical homeland. Literary images presuppose that unifying identity of Zemgale was determined by territory, extinction drama of historical tribe of Semigallians, dialect, periphery, contemporary cultural practices and famous people of the region.

Identity of Zemgale is mediated also through individual practices – reconstructions of Zemgale’s heritage, their demonstrations, etc. This is how project identity appears, that is grounded on different life project, constructed in the forms of resistance or defence identity, but is oriented to the transformation of society.

The results of the analysis also implicate that the identity and cultural memory of Lithuania’s Zemgale could be considered still as one of the most dominant only in the districts of Pakruojis and Joniškis. Elsewhere it is suppressed by globalisation, popular culture and other identities, which are actualized by locality and determined by the changes of time. Their further analysis could extend the research of cultural memory in the future.

## VIII. LITERATŪRA

1. Almanis Andrius, „Mana Žiemgala“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas I d.*, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 3.
2. „Bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis“, Etninės kultūros globos tarybos 2003 m. ataskaita, *Lietuvos Respublikos Seimas* [žiūrėta 2016 04 23]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5\\_show?p\\_r=880&p\\_d=35238&p\\_k=1](http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=880&p_d=35238&p_k=1).
3. Briedytė Regina, „Sidabrei – 725“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Lina Vaitiekūnienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2015, p. 24.
4. „2004 m. Aukštaitijos tarybos veikla“, *Lietuvos Respublikos Seimas* [žiūrėta 2016 02 15] prieiga per internetą: [http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p\\_r=3527&p\\_k=1&p\\_t=39361](http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=3527&p_k=1&p_t=39361).
5. Grakavinas Algimantas, „Sugrįžimas. Skiriu Jonui Ivanauskui“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatų almanachas: proza ir poezija*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: Saulės delta, 2003, p. 149.
6. Ivanauskas Jonas, *Blyksniai sielos kuluaruose*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2004.
7. Ivanauskas Jonas, *Laimės linijos į delną*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2005.
8. Ivanauskas Jonas, *Žiemgalinėjimai: rinktinė*, sudarytoja ir redaktorė Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai: „Saulės deltas“ leidykla, 2002.
9. „Jauniūnuose vainikuota Saulės mūšio pergalės sukaktis“, *Joniškio kultūros centro svetainė*, 2011-09-28 [žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą: <http://www.joniskiokc.lt/naujienos/110928.html>.
10. Jonaitienė Alina, „Žagarėj“, *Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius „Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai“*, sudarė Vita Vitkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2016, p. 48.
11. Juškus Stasys, „Žemaitija“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas II d.*, sudarytojas Vladas Buragas, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 61.
12. Lašienė Lina, „Praeities suvienyti“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Vita Vitkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2016, p. 72.
13. Lašienė Lina, „Žiemgališkajam“, *Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Renata Rapkauskienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2014, p. 43.
14. „Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimo Nr. Sp-329 priedas „Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų vienmandatės rinkimų apygardos“, *Lietuvos Respublikos Seimas* [žiūrėta 2016 03 25]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=1105272&p\\_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1105272&p_tr2=2).

15. Linkevičienė Irena, „Žiemgaliai mes“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, Pasvalys: Pasvalio M. Katiliškio viešoji biblioteka, nr. 1 (14), 2003, p. 55.
16. Milukaitė-Buragienė Dalia, Eilėraščių ciklas Saulės mūšiui atminti“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatū almanachas: poezija ir proza*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: „Saulės deltos“ leidykla, 2006, p. 16–18.
17. Morkūnienė Vita, „Dėl Saulės mūšio vietos – konkurencinė kova“, 2005-07-07, *Šiaulių kraštas* [žiūrėta 2016 05 12]. Prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2005-07-07&rub=1143711027&id=1146726125>.
18. Peleniuvienė Vida, „Žiemgaliai“, „*Nauji gaspadoriai – švieži kalendoriai. Joniškio krašto etninės kultūros kalendorius*, sudarė Lina Vaitiekūnienė, Vilnius: Petro ofsetas, 2015, p. 9.
19. Pūras Kazimieras, „Garuojančios vagos“, *Saulėlydžių kloniuos: eilėraščiai ir vertimai*, Vilnius: Saulės vėjas, 1996.
20. Pūras Kazimieras, „Gimtinei“, *Šiaurietiški atsivėrimai*, Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, 2011 nr. 1 (30), p. 58 [žiūrėta 2016 04 02]. Prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski\\_2011\\_01\\_naujas.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/2011/siaurietiski_2011_01_naujas.pdf).
21. „Regiono folkloro šventei „Žiemgala“ – 25“, 2013-06-04, etaplus.lt [žiūrėta 2016 03 02]. Prieiga per internetą: <http://etaplus.lt/regiono-folkloro-sventei-ziemgala-25/>.
22. *Sidabrė*, Joniškio rajono laikraštis: 1990-07-03, nr. 66, 1992-02-22, nr. 16, 1992-04-04, nr. 28, 1992-05-23, nr. 41, 1992-06-17, nr. 48, 1992-07-29, nr. 60, 2003-03-12, nr. 20.
23. *Simkala*, [žiūrėta 2016 05 14]. Prieiga per internetą: <http://www.simkala.lt/>.
24. Stanislovaitis Viktoras, „Mūzų gaudynės Joniškėlyje: žiemgalių dailininkų pleneras“, joniskelis.lt, 2014-08-04 [žiūrėta 2016 04 02]. Prieiga per internetą: <http://www.joniskelis.lt/2014/08/muzu-gaudynes-joniskelyje-ziemgaliu-dailininku-pleneras/>.
25. Šernas Povilas, „Žiemgalių giesmė“, *Vilties šauksmas: eilėraščių ir dainų rinkinys*, skirtas Lietuvos vardo paminėjimo garbei, Kaišiadorys: Printėja, 2010, p. 130.
26. Šliavas Juozas, „Žiemgaliai“, *Krantams tostant: eilėraščiai*, Vilnius: „Žiemgalos“ draugijos leidinys, 1993, p. 30.
27. Šliavas Juozas, „1966 m. spalio 8 d. laiškas etnologui Vaciu Miliui“, Aloyzas Bėčius „Keletas Juozo Šliavo laiškų“, in: *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums, straipsnių rinkinys*, sudarytojai: Robertas Jurgaitis, Ernestas Vasiliauskas, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra, 2004, p. 27–34.
28. *Šiaurietiški atsivėrimai*, krašto istorijos ir kultūros laikraštis, Pasvalys: M. Katiliškio viešoji biblioteka, nr. 1, 1999 [žiūrėta 2016 05 12]. Prieiga per internetą: [http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/1999/1999\\_01.pdf](http://siaurietiskiatsiverimai.psvb.lt/images/stories/zurnalas/1999/1999_01.pdf).

29. *Šiaurietiški atsivėrimai*, Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, Pasvalys: M. Katiliškio viešoji biblioteka, 2003, nr. 1; 2009, nr. 1; 2011, nr. 1; 2012, nr. 2; 2013, nr.1; 2014, nr. 2.
30. *Šiaurės Lietuva*, tautinės minties almanachas; kūrybinės minties almanachas; kūrybinės minties almanachas, puoselejantis Šiaurės Lietuvos, žiemgalių istorinių žemių, kultūrą, redaktorius ir sudarytojas Stasys Tumėnas, Šiauliai: Titnagas; „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, 1991; 2001; 2008.
31. *Tradicijos ir dabartis. Ziemgala. Zemgale. Tradīcijas un tagadne*, sudarytojas ir fotografas Jonas Danauskas, Vilnius: „Standartų spaustuvė“, 2011.
32. Tuminienė Virgita, „Audruviečių daina“, *Joniškio literatų kūrybos almanachas „Audruvė“*, sudarė Ilona Osipova, Šiauliai: Lucilijus, 2006, p. 162.
33. Vilkyš Aloyzas, „Piligrimo kelias. 1. Gimimas“, *Jungtys: Šiaurės Lietuvos literatų almanachas: proza ir poezija*, sudarytojas Stasys Bulzgis, Šiauliai: Saulės delta, 2009, p. 25.
34. *Žemgala*, Joniškio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, redaktorės Ilona Osipova, Vitalija Morkūnienė, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Šiauliai: „Lucilijus“, 2006, nr. 1 (1), nr. 2 (2); 2007–2008, nr. 2(4)–1(5), 2011, nr. 1(11)–2(12).
35. *Žiemgala*, istorijos ir kultūros žurnalas, redaktorius Vytautas Didžpetris, Kaunas: „Žiemgalos leidykla“, nr. 1998–2016 [žiūrėta 2016-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala>; *Žiemgala*, istorijos ir kultūros žurnalas, redaktorius Vytautas Didžpetris, Kaunas: „Žiemgalos leidykla“, 1998, nr. 1; 2000, nr. 2; 2006, nr. 1, nr. 2; 2013, nr. 2; 2015, nr. 2.
36. „Žiemgalos aukštaičių“ kultūros draugijos archyvas, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus (JIKM).
37. Žilinskas-Medis Viktoras, „Vė“, *Bundanti versmė: tarmiškos kūrybos almanachas*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2013, p. 153.
38. Anderson Benedict, *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, iš anglų kalbos vertė Aušra Čižikienė, Vilnius: Baltos lankos, 1999.
39. Assmann Aleida, „Prisiminimai ir atmintis“, <http://www.goethe.de/>, vertė Dalia Čekatauskienė, *Bernardinai.lt*, 2015-01-08 [žiūrėta 2016 02 05]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-09-aleida-assmann-prisiminimai-iratmintis/62370>.
40. Assmann Jan, „Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität“, Jan Assmann, Tonio Hölscher (Hrsg.), *Kultur und Gedächtnis*, Frankfurt am Main, 1988, S. 9–19.

41. Assmann Jan, „Collective Memory and Cultural Identity“, *New German Critique, Cultural History / Cultural Studies*, 1995 (Spring–Summer), p. 125–133 [žiūrėta 2016-04-20]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a92c35bd-d55c-43f0-a072-e884cc51943a%40sessionmgr4003&vid=12&hid=4201>.
42. Assmann Jan, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
43. *Atminties daugiasluoksniškumas. Miestas. Valstybė. Regionas*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: LLI leidykla, 2013.
44. Babinskas Nerijus, „Istorinio regiono sampratos šiuolaikinėje historiografijoje: tipologijos gairės“, *Acta Humanitarica universitatis Saulensis*, t. 19, 2014, p. 16–34.
45. Bartašius Marius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, *Žiemgala*, nr.1, 2012, p. 15–25.
46. Bartašius Marius, „Lietuvos Žiemgalos kultūrinis regionas“, bakalauro darbas, vadovas doc. Vidmantas Daugirdas, Vilniaus universitetas, Geografijos ir kraštotvarkos katedra, 2011, p. 53.
47. Bitaitis Andrius, „Garuozos šilo mūšis“, *Žemgyala*, nr. 1 (15)–2 (16), 2013, p. 82–86.
48. Buragas Vladas, „Akmenės krašto poezijos almanachas“, *Žiemgalijos užrašai: Akmenės krašto literatų kūrybos almanachas I d.*, Kaunas: Lietuvos nepriklausomų rašytojų sąjunga, 2002, p. 4.
49. Butkus Alvydas, „Žiemgalos vardas skandinavų runomis“, *Baltistica XXIX*, nr. 1, 1994, p. 86–90.
50. Būga Kazimieras, „Žiemgaliai“, *Rinktiniai raštai*, t. 3, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961, p. 251–267.
51. Castells Manuel, *Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas*, iš anglų kalbos vertė Patricija Drobyltė, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2006.
52. Castells Manuel, *Tinklaveikos visuomenės raida I d.*, iš anglų kalbos vertė Patricija Drobyltė, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
53. *Daugiareikšmės tapatybės tarpuerdvėse: Rytų Prūsijos atvejis XIX–XX amžiais*, sudarytojai Vasilijus Safronovas, Nijolė Strakauskaitė, Lina Motuzienė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011.
54. Daugirdas Vidmantas, „Formalus latvių kultūrinis regionas Šiaurės Lietuvoje“, *Acta universitatis Saulensis*, 2012, t. 12, p. 334–357 [žiūrėta 2016-02-10]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188524663/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
55. Dubonis Artūras, „Saulės mūšio mitologija“, *Orbis Lituaniae*, iš *Eiliiotoji Livonijos kronika, Mindaugo knyga: istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių*, parengė D. Antanavičius ir kt.,



Vilnius, 2005 [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga per internetą: <http://m.ldkistorija.lt/index.php/istoriniai-faktai/saules-musio-mitologija-/259>.

56. Duell Jason, „Assessing the Literary: Intellectual Boundaries in French and American Literary Studies“, in: *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*, ed. by Michèle Lamont, Laurent Thévenot, Cambridge: University of Cambridge, 2000, p. 94–125.

57. Erll Astrida, Nünning Ansgar, „Preface and Acknowledgements“, in: *A Companion to Cultural Memory Studies*, edited by A. Erll and A. Nünning in collaboration with S. B. Young. Berlin / New York: De Gruyter, 2010, p. V–VI.

58. Garliauskas Vidas, *Žiemgalių etnogenezė ir vardo Žiemgala etimologija: studija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2015.

59. Geertz Clifford, *Kultūrų interpretavimas: straipsnių rinktinė*, sudarė Arūnas Sverdiolas, vertė Antanas Danielius, Arūnas Gelūnas, Edgaras Platelis, Ingrida Tatolytė, Vilnius: Baltos lankos, 2005.

60. Gudavičius Edvardas, „Žagarė XIII a. Žiemgalos įvykių fone“, *Žiemgala*, 2002, nr. 2, prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20022/zagare-xiii-a-ziemgalos-ivykiu-fone> (žiūrėta 2016 03 20).

61. Gudavičius Edvardas, „Žemgalių istorijos bruožai“, *Žiemgala*, nr. 8–9 (9–10), 1992 ruduo – 1993 žiema, p. 2, 5.

62. Halbwachs Maurice, *On Collective Memory*, ed., transl., and with an Introd. by L. A. Coser. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1992.

63. Jankuvienė Rūta, „Braižomas naujas Lietuvos žemėlapis“, *Šiaulių kraštas*, 2003-03-20 [žiūrėta 2016-03-15]. Prieiga per internetą: <http://ltm.mobile.skrastas.lt/?data=2003-03-21&rub=1143711027&id=1146721019>.

64. Jarockis Romas, „Urbanizacijos raida Žiemgaloje 11–16 a.: centras, periferija ir valdžia“ [Rankraštis]: daktaro disertacija, Lietuvos istorijos institutas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2002.

65. Jasiūnienė Gabrielė, „Krikščionybės simboliai miestelių heraldikoje ir kultūrinė atmintis: Šiaurės Lietuvos atvejis“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis XXVII*, 2013, p. 149–159 [žiūrėta 2016-03-10]. Prieiga per internetą: [http://briai.ku.lt/downloads/AHUK\\_27/27\\_149-159\\_Jasiuniene.pdf](http://briai.ku.lt/downloads/AHUK_27/27_149-159_Jasiuniene.pdf).

66. Jonutytė Jurga, Būgienė Lina, Krasnovas Aleksandras, *Lietuvos pasienio miestelių atmintis ir tapatybė: Valkininkai, Vilkyškiai, Žeimelis: monografija*, Vilnius: Baltijos kopija, 2013.

67. Jordan Terry, Domosh Mona, Rowntree Lester, *The Human Mosaic: A Thematic Introduction to Cultural Geography*, New York: Longman, 1997.

68. Jusionytė Ieva, „Neotribalizmas Lietuvoje: transgresyvus žiemgalininkų tapatybės kūrimas“, *Baltos lankos*, 2004, p. 111–134.
69. Kalnius Petras, „Žiemgalos klausimo aktualinimas: tapatumo kūrimas ar pažinimo siekimas?“, *Žiemgala*, nr. 2, 2006, p. 4–11.
70. Kačiuškienė Genovaitė, Girdenis Aleksas, „Žiemgališkoji“ anaptiksė šiaurės panevėžiškių tarmėje ir jos kilmė“, *Baltistica*, XVIII (2), 1987, p. 189–191.
71. Karaliūnas Simas, „Žiemgaliai“, *Baltų etnonimai: monografija*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015, p. 435–484.
72. Kudirkienė Gailutė, „Pakruojo politikai užsimojo su šaknimis išrauti varnų valgymo kultą mieste“, *Lietuvos rytas*, 2012-02-03 [žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą: <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/-13281059521327593907-pakruojo-politikai-u%C5%BESimojo-su-%C5%A1aknimis-i%C5%A1rauti-varn%C5%B3-valgymo-kult%C4%85-mieste.htm>.
73. Lietuvos istorijos institutas, „Mokslo tyrimo programa „Atminties kultūra Lietuvoje“ [žiūrėta 2016-01-12]. Prieiga per internetą: <http://www.istorija.lt/mokslas/mokslines-programos/atminties-kultura-lietuvoje-d-1/>.
74. Lietuvos kultūros tyrimų institutas, „Lietuvos kultūros raidos XX–XXI a. sandūroje tyrimai: tapatybės ir atmintys“, *Kultūros raidos tyrimai*, 2012 [žiūrėta 2016-03-24]. Prieiga per internetą: [http://www.lkti.lt/apie\\_mus/ilgalais-programos/kulturos-raidos-tyrimai.html](http://www.lkti.lt/apie_mus/ilgalais-programos/kulturos-raidos-tyrimai.html).
75. „Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimo Nr. Sp-329 priedas „Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų vienmandatės rinkimų apygardos“, Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2016-03-25]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=1105272&p\\_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1105272&p_tr2=2).
76. Maskuliūnienė Džiuljeta, „Bandymai pasakyti“, in: Jonas Ivanauskas, *Žiemgalinėjimai: rinktinė*, sudarytoja ir redaktorė Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai: „Saulės deltos“ leidykla, 2002, p. 5–8.
77. Mažeikis Gintautas, „Įsivaizduojamų bendruomenių mikroistorijos: heterogeninis paveldas“, *Acta humanitarica Saulensis*, 2009, t. 19, p. 25–36.
78. Milašiūtė Gutjera, „Žiemgalių kultūros paveldo atspindys Lietuvos ir Latvijos muziejų ekspozicijose“, bakalauro darbas, vadovė Birutė Salatkienė, Šiaulių universitetas“, 2011.
79. Minkevičius Jonas, „Žiemgala“ – ne tik Žiemgalai“, *Žiemgala*, rep. iš *Literatūra ir menas*, 1998 10 24 [žiūrėta 2016 02 13]. Prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/lt/apie-mus>.
80. Moran Joe, *Interdisciplinarity*, Second Edition, London and New York: Routledge, 2010.
81. Narbutas Simonas, „Partizaninis pasipriešinimas Skaistgirio krašte“, *Žemgala*, 2011, nr. 1–2, p. 48.

82. Nekrašius Jonas, „Žiemgalos“ vagos“, *Šiaurės Lietuva*, kūrybinės minties almanachas, puoselėjantis Šiaurės Lietuvos, žiemgalių istorinių žemių, kultūrą, redaktorius ir sudarytojas Stasys Tumėnas, Šiauliai: „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, 2001, p. 20–24.

83. Nekrašius Jonas, „20 „Žiemgalos“ draugijos metų“, *Šiaulių kraštas*, 2008-11-28 [žiūrėta 2016 03 12], prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2008-12-08&rub=1065924817&id=1227801784>.

84. *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.

85. Pabrėža Juozas, „Žagarės šnektos fonetinės ypatybės“, *Žagarė: monografija*, Vilnius: Versmė, 1998, p. 781–786.

86. Ragauskaitė Alma, „Kompleksinė kultūrinio regiono samprata“, *Tautosakos darbai XLIII*, 2012, p. 109–125.

87. Ripskytė Loreta, „Prisiminė Žiemgalos poetus“, *Šiaulių kraštas*, 2015-08-11 [žiūrėta 2016 03 12]. Prieiga per internetą: [http://cbssc.skrastas.lt/?data=2015-0822&rub\\_raj=1140535316&id=1439225021&pried=2015-08-11](http://cbssc.skrastas.lt/?data=2015-0822&rub_raj=1140535316&id=1439225021&pried=2015-08-11).

88. Ripskytė Loreta, „Žiemgalos“ draugija ragina prisiminti savastį“, *Šiaulių kraštas*, 2015-04-10 [2016 03 15]. Prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?data=2015-04-11&rub=1144745056&id=1428581550>.

89. Safronovas Vasilijus, „Įvadas“, in: *Daugiareikšmės tapatybės tarpuerdvėse: Rytų Prūsijos atvejis XIX–XX amžiais*, sudarytojai Vasilijus Safronovas, Nijolė Strakauskaitė, Lina Motuzienė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 5–15.

90. Safronovas Vasilijus, „Kultūrinė atmintis ar atminimo kultūra? Kultūrinės atminties teorijos taikymo modernių laikų tyrimams problemos“, in: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sudarytojas Alvydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 65–112.

91. Safronovas Vasilijus, *Nacionalinių erdvių konstravimas daugiakultūriame regione: Prūsijos Lietuvos atvejis: monografija*, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius: Baltijos kopija, 2015.

92. Safronovas Vasilijus, *Praeitis kaip konflikto šaltinis. Tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje: monografija*, Vilnius: LLI leidykla, 2011.

93. Said Edward W., *Orientalizmas*, vertė Violeta Davoliūtė, Kazimieras Seibutis, Vilnius: Apostrofa, 2006.

94. Schröder Ingo, „Debates on Space, Community, and Locality in Anthropology, and their Usefulness for the Study of Region“, *Lietuvos etnologija: Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2007, nr. 7 (16), p. 77–90 [žiūrėta 2016-04-02]. Prieiga per internetą:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a92c35bd-d55c-43f0-a072-e884cc51943a%40sessionmgr4003&vid=11&hid=4201>.

95. *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums: straipsniņu rinkinys*, sudarytojai Robertas Jurgaitis, Ernestas Vasiliauskas, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra, 2004.

96. Smith Anthony D., *Myths and Memories of the Nation*, Oxford: Oxford University Press, 1999.

97. Steponavičienė Daiva, *Žiemgalių archeologinis kostiumas ir jo rekonstrukcija. Zemgaļu archeolģiskais tērs un tā rekonstrukcija. Semigallian archaeological costume and its reconstruction: metodinė medžiaga*, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilnius: „Petro ofsetas“, 2014.

98. Sverdiolas Arūnas, „Cliffordo Geertzo kultūros antropologijos modelis“, in: Clifford Geertz, *Kultūrų interpretavimas: straipsnių rinktinė*, sudarė Arūnas Sverdiolas, vertė Antanas Danielius, Arūnas Gelūnas, Edgaras Platelis, Ingrida Tatolytė, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. VIII–XIV.

99. Šliavas Juozas, „1966 m. spalio 8 d. laiškas etnologui Vaciuui Miliui“, Bėčius Aloyzas „Keletas Juozo Šliavo laiškų“, in: *Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Senās Zemgales vēsturiskais un etniskās kultūras mantojums: straipsniņu rinkinys*, sudarytojai Robertas Jurgaitis, Ernestas Vasiliauskas, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedra, 2004, p. 30–31.

100. Šliavas Juozas, *Žiemgalių pėdsakais*, Vilnius: „Žiemgalos“ draugija, 1996.

101. Šutinienė Irena, „Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2008, nr. 8(17), p. 31–55 [žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367163290617/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

102. Tamulaitienė Regina, „Kultūrinė atmintis Šiaurės Lietuvos sporte“, *Žiemgala*, nr. 1, 2011, p. 18–23.

103. Tumėnas Vytautas, „Konvencionalūs, klasifikaciniai ir interpretaciniai regioninės tapatybės aspektai ir sąsajos su tautodaile“, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2007, nr. 7 (16), p. 125–156.

104. Vasiliauskas Ernestas, „Žiemgala XII a. pabaigoje–XVI a. pradžioje. Kultūriniai procesai“, daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2008, p. 321.

105. Vaškevičiūtė Ilona, „Etnokultūrinė žiemgalių sritis“, *Lietuvos archeologija*, t. 20, 2000, p. 141–157.

106. Vaškevičiūtė Ilona, *Žiemgaliai ir jų kaimynai V–XIII amžiuje: baltų etnoso tyrimai proistorės duomenimis: mokslo darbų apžvalga*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.
107. Vaškevičiūtė Ilona, *Žiemgaliai V–XII amžiuje: monografija*, Vilnius: VPU leidykla, 2004.
108. Vaškevičiūtė Ilona, „Žiemgalos tyrėjų gretos tvirtėja“, *Lietuvos archeologija*, t. 34, 2008, p. 289–293.
109. Widdowson Peter, *Literature*, London and New York: Routledge, 1999.
110. Zinkevičius Zigmantas, „Žiemgaliai“, *Lietuvių kalbos istorija*, t. 1: *Lietuvių kalbos kilmė*, Vilnius: Mokslas, 1994, p. 349–358.
111. *Žeimelis*, sudarytojai Aloyzas Bėčius, Juozas Šliavas, vyriausiasis redaktorius Aloyzas Bėčius, iš serijos „Lietuvos valsčiai“, Vilnius: Versmė, I–II d., 2010.
112. *Žiemgalos aktai. Acta semigalliae*, parengė, vertė, komentavo Tomas Baranauskas, Joniškis: Žiemų pradas „Simkala“, 2014.

## **IX. METRIKA**

Ilona Osipova, *Lietuvos Žiemgala: tapatybė ir kultūrinė atmintis. Magistro darbas*, vadovas lekt. dr. Nerijus Brazauskas, Šiaulių universitetas, Lietuvių kalbotyros, literatūros ir komunikacijos katedra, 2016, 94 p.

## **X. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION**

Ilona Osipova, *Zemgale Region in Lithuania: its Identity and Cultural Memory. Master Thesis*, academic adviser Lect. Dr. Nerijus Brazauskas, Šiauliai University, Department of Lithuanian Linguistics, Literature and Communications, 2016, 94 p.

## **PUBLIKACIJA MAGISTRO DARBO TEMA**

### **SMD tezės**

Osipova I., „Lietuvos Žiemgalos tapatybės refleksija literatūroje“, Lietuvos studentų lituanistų XX mokslinė konferencija, skirta 120-osioms Juliaus Janonio gimimo metinėms, Programa ir pranešimų tezės, anotacijos, Vilnius: UAB „Litera“, 2016, p. 11–12.